ȘTEFAN CEL MARE ȘI SFÂNT

1457

1504

PORTRET ÎN LEGENDĂ

SFÂNTA MĂNĂSTIRE PUTNA

ȘTEFAN CEL MARE ȘI SFÂNT

1457 - 1504

PORTRET ÎN LEGENDĂ

CENTRUL DE CERCETARE ȘI DOCUMENTARE
„ȘTEFAN CEL MARE”
AL SFINTEI MĂNĂSTIRI PUTNA

ȘTEFAN CEL MARE ȘI SFÂNT
1457 - 1504
PORTRET ÎN LEGENDĂ

– ediția a treia –

Editura Mitropolit Iacov Putneanul
2022

Această ediție apare cu prilejul împlinirii a 30 de ani de la canonizarea Sfântului Voievod Ștefan cel Mare.

Volumul este editat de Centrul de Cercetare și Documentare „Ștefan cel Mare" al Sfintei Mănăstiri Putna, care funcționează cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Calinic, Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților.

Coperta 1: Dimitrie Pappasoglu, *Ștefan cel Mare și Sfânt în 1504*, gravură, sec. al XIX-lea
Coperta 4: fragment din legenda „Postul lui Ștefan cel Mare și Sfânt"
Ilustrații: Constanța Abălașei Donosă, Adrian Bratiloveanu, Gheorghe Bizău, Ion Maftei

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
Ștefan cel Mare și Sfânt : 1457-1504 : portret în legendă. - Ed. a 3-a. - Putna : Editura Mitropolit Iacov Putneanul, 2022
ISBN 978-606-8962-21-4

94

© Centrul de Cercetare și Documentare „Ștefan cel Mare", Mănăstirea Putna, 2022

CUVÂNT ÎNAINTE LA EDIȚIA ÎNTÂI

Legendele cu privire la persoana și faptele slăvitului Voievod Ștefan cel Mare au fost țesute de mintea și evlavia poporului nostru după ce Binecredinciosul Domn s-a strămutat la veșnicele locașuri.

Chipul său sufletesc ne-a fost zugrăvit în cuvinte de cronicarul Ion Neculce „…ce după moartea sa până astăzi îi zic sfântul Ștefan Vodă, nu pentru suflet, ce este în mâna lui Dumnezeu, pentru că el a fost om cu păcate, ci pentru faptele lui vitejești pe care nimeni din Domni nu l-au ajuns…"

În legendele despre Ștefan cel Mare se subliniază înțelepciunea, bunătatea, spiritul de dreptate, dragostea de țară, dragostea de om, dragostea de Biserică, de credința neamului și odată cu acestea dragostea de Dumnezeu.

Toate izbânzile sale le atribuie puterii, ajutorului lui Dumnezeu și nu priceperii sale; în schimb înfrângerile le atribuie păcatelor sale.

În această mărturisire poporul nostru a văzut în Ștefan cel Mare pe creștinul adevărat, luându-l ca exemplu de trăire în orice împrejurare a vieții; în această mărturisire poporul nostru a văzut pe omul smerit, pe omul pregătit în orice clipă să apere cu prețul vieții sale credința și glia strămoșească.

Legenda nu este o plăsmuire fantastică a vieții și faptelor unui personaj, ci o înfățișare a unei realități care scapă puterii de înțelegere deplină a minții omenești. Dacă privim cu toată luarea-aminte la tot ce este în jurul nostru: oameni și faptele lor, natura cu legile ei, înțelegem înțelepciunea și bunătatea lui Dumnezeu pe care o arată și o dă celui temător de El.

La Ștefan cel Mare, viața și faptele sale sunt ca niște taine care scapă puterii minții de a le înțelege pe deplin; în viața și faptele lui simțim prezența și lucrarea lui Dumnezeu.

Câteva clipe petrecute în fața mormântului său de la Putna sau în fața hărții Moldovei cu cetățile de apărare și sfintele biserici și mănăstiri ctitorite acest slăvit Voievod au darul să ne descopere mai bine, mai adevărat, chipul luminos al marelui Ctitor de Neam și Țară.

Cartea „Ștefan cel Mare și Sfânt – Portret în legendă" este un omagiu de cinstire a slăvitului Voievod adus de obștea mănăstirii Putna de unde Măria Sa se roagă neîncetat pentru toți cei ce cred și mărturisesc prin fapte și cuvânt dragostea de glia strămoșească și de Biserica neamului nostru românesc.

† PIMEN,

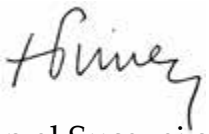

Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților

ARGUMENT

Antologia de față, având ca erou pe Ștefan cel Mare și Sfânt, aparține mai multor domenii ale scrisului. Cuprinzând exclusiv legende populare, ea este o carte de folclor, însumând alcătuiri care au circulat mult timp pe cale orală, consemnate în scris de învățați abia în epoca modernă. Privind viața și faptele unui vestit domnitor și ctitor al culturii românești, cartea are deopotrivă, relevanță istorică. După cum vom arăta mai departe, numeroși cronicari, dar și oameni de știință moderni includ legendele între izvoarele istoriei, care se cuvin luate în seamă și cercetate, iar după analize atente și verificări pot fi folosite alături de celelalte genuri de izvoare.

Prin subiectul și originea lor, aceste legende au însă, îndeosebi, o mare însemnătate spirituală. Ele mărturisesc cinstirea de care s-a bucurat încă din timpul vieții sale și neîncetat după săvârșirea lui, un mare voievod al Moldovei care, pentru înțelepciunea, curajul și faptele sale, pentru binele făcut supușilor lui și pildele lăsate urmașilor a fost trecut, după veacuri, de Biserica Ortodoxă Română în rândul sfinților. Se știe câtă greutate are, în hotărârile de canonizare luate de Biserică, atitudinea credincioșilor față de un erou al vieții creștine, faptul că el a fost recunoscut ca sfânt de către contemporani și a rămas astfel în evlavia urmașilor cu mult înainte ca Sfântul Sinod să se pronunțe asupra sfințeniei lui și adoptării lui oficiale în cult, trecându-l în calendar, în *Minee* și în *Viețile sfinților*. Un teolog român – de mare autoritate în domeniul haghiografiei și al dreptului canonic –, preotul profesor Liviu Stan, scria: „în întreaga Biserică procedeul obișnuit prin care cineva e așezat în rândul sfinților nu a fost canonizarea formală a Bisericii conducătoare, ci a fost și a rămas canonizarea spontană din partea credincioșilor, care inițiau crearea cultului pe seama unuia sau altuia dintre cei adormiți întru Domnul cu

faima de sfânt. Canonizarea formală nu este procedeul obișnuit pentru așezarea cuiva în rândul sfinților, ci pietatea populară și cinstirea cuiva de către obștea credincioșilor e aceea care așează cu adevărat între sfinți pe cineva. Pe aceia pe care îi indică obștească închinare din partea credincioșilor, pe aceștia îi ia Biserica și le face onorurile cuvenite, instituindu-le cultul sau canonizându-i formal. În acest chip străvechi, autentic și obișnuit în Biserică mai mult decât celălalt al canonizării formale, în acest chip s-a impus și cultul sfinților români”[1].

Așadar, această carte cuprinde îndeosebi – și aici este însemnătatea ei principală – mărturisirea credinței statornice a poporului român în sfințenia lui Ștefan cel Mare și Sfânt, temeiurile canonizării lui spontane de veacuri, de către evlavia credincioșilor, care a premers și a îndreptățit canonizarea formală a Voievodului Moldovean de către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române la 20 iunie 1992. Înțelegem astfel mai bine cât de necesară era publicarea cărții la împlinirea a cinci veacuri de la adormirea Sfântului Domnitor; înțelegem meritele celor ce au încurajat-o și au alcătuit-o, precum și folosul ei pentru credincioșii de azi, pentru iubitorii culturii românești și prețuitori ai literaturii noastre populare și chiar pentru scepticii cârtitori față de canonizarea unui erou român căruia i-au văzut numai greșelile trecătoare, fără a se ridica la înțelegerea faptelor lui providențiale, cinstite după cuviință de contemporani, de urmași și de Biserica Ortodoxă.

O carte de legende și tradiții populare despre Ștefan cel Mare și Sfânt se adresează, firește, în primul rând credincioșilor, care cinstesc pe domnitorul creștin, marele ctitor de sfinte lăcașuri și apărător al Bisericii și credinței ortodoxe. Dar în zilele noastre, chiar în mințile credincioșilor pot încolți îndoieli în privința legendelor și autorității lor, îndoieli rămase din educația laică, pozitivistă, refractară valorilor spirituale. Să nu uităm că, spre deosebire de un cronicar de seamă al vremii sale, ca Miron Costin, care a folosit și legendele ca izvoare pentru letopisețul său, Grigore Ureche le

1. Pr. Prof. univ. Liviu Stan, *Sfinții români*, Sibiu, 1935, p. 77-78.

socotea „basme" și „povești", ca atâția dintre istoricii moderni. Dar nici Miron Costin, nici Dimitrie Cantemir n-au nesocotit legendele ca izvoare istorice. Nicolae Bălcescu, în „Cuvânt preliminariu despre izvoarele istoriei românilor"[1] afirma cu convingere că poeziile și tradițiile populare sunt prima categorie de izvoare ale istoriei românilor, cerând, însă, cercetătorilor „să deosebească… adevărul de falsitate", pentru a le putea „bine folosi". Îndemnul lui a fost urmat de istoricii români moderni. Academicianul Constantin C. Giurescu a scris un studiu amplu, întemeiat pe argumente de nerespins despre „valoarea istorică a tradițiilor consemnate de Ion Neculce"[2]. Marele istoric contemporan analiza în lucrarea lui cunoscuta scriere a cronicarului moldovean „O seamă de cuvinte ce sunt auzite din om în om, de oameni vechi și bătrâni", adaos important la „Letopisețul Țării Moldovei", datorat aceluiași cronicar. Firește, atitudinea academicianului Giurescu în cercetarea sa este aceea a omului de știință de azi, care urmărește stabilirea adevărului istoric al povestirilor adunate de Neculce, prin compararea informațiilor legendare cu date sigure, provenind din documente și izvoare narative. Savantul constată că majoritatea „cuvintelor din bătrâni" nu sunt închipuiri ale unor povestitori populari anonimi, ci fapte reale, ceea ce conferă „legendelor" valoarea de izvoare istorice. „La capătul acestei cercetări, scria C. C. Giurescu, încheierea se impune de la sine: multe din *cuvintele* lui Neculce nu reprezintă *legende* sau *ecouri legendare,* așa cum s-a crezut, ci au un temei istoric. Unele sunt confirmate prin documente contemporane, altele cuprind un sâmbure de adevăr; numai o minoritate nu corespunde realității. A avut dreptate, prin urmare, Neculce să le ia în considerare și să le facă loc în fruntea letopisețului său"[3].

Din altă perspectivă consideră legendele Mircea Eliade, în comentariile sale la cartea lui Nicolae Cartojan „Cărțile populare

1. Publicat în „Magazin istoric", 1, 1845, p. 1-14.
2. Publicat în culegerea *Studii de folclor și literatură,* București, 1967, p. 439-495.
3. *Ibidem*, p. 476-477.

în literatura românească”[1]. Istoricul religiilor observă pe bună dreptate că în alcătuirile populare importante sunt mesajele spirituale, adevărurile profunde, nu elementele concrete (evenimente, date, toponime), a căror realitate preocupă pe unii cercetători. „Memoria colectivă, scrie Eliade, păstrează […] simboluri arhaice de esență pur metafizică”[2]. Un mare exeget al literaturii tradiționale, A. K. Coomaraswamy, afirma, la fel: „Conținutul folclorului este metafizic”[3]. Altfel spus, înțelesurile „cuvintelor din bătrâni” sunt din veșnicie, de dincolo de timp, tradiția folclorică este „populară” numai prin transmiterea ei, nu prin origine, pentru că „folclorul”, ca și înțelepciunea veșnică (Philosophia perennis) se trag dintr-un izvor comun[4], care e mai presus de lumea aceasta. Cunoscătorii „Patericului” sunt deprinși cu acest fel de lectură. Prima lor grijă nu este dacă un cuvânt pustnicesc a fost rostit de Avva Pimen, de Avva Pamvo, când și în ce loc anume. Ei se străduiesc să pătrundă *înțelesul duhovnicesc* al cuvântului și, mai ales, să-l urmeze, *să-l trăiască.*

Legendele, cuvintele celor bătrâni se cuvin întâmpinate și meditate cu respect, nu numai ca vestigii ale trecutului păstrate de amintirea binecinstitoare a credincioșilor, dar și ca mărturii ale cugetării și trăirii duhovnicești a românilor de altădată. La o asemenea experiență ne îmbie cartea de față.

Profesor Academician Virgil Cândea

1. Vol. I și II, București, 1929-1938.
2. Mircea Eliade, *Les livres populaires dans la littérature roumaine*, în „Zalmoxis”, 2, 1939, nr. 1, p. 78.
3. În studiul său *La mentalité primitive*, din „Études traditionnelles”, 46, 1939, reluat în *Selected Papers*, ed. Roger Lipsey, I, Princeton University Press, 1977, p. 287.
4. A. K. Coomaraswamy, *Nirukta = Hermeneia*, în *Selected Papers*, II, p. 262.

I.

VLĂSTARUL. DEVENIREA

„Fiu al lui Bogdan și al Mariei…”

ȘTEFAN CEL MARE A IEȘIT DIN MOCANI[1] ȘI RĂZEȘI[2]

Încă mai înainte de a se așeza în jilțul cu cap de bour al Sucevei, Bogdan a cutreierat pământul Moldovei, ca să-i cunoască locurile și să învețe cetitul în viața și firea oamenilor.

Și, iaca, într-o zi aflându-se Măria Sa la Târgul Trotușului, unde se schimbau vitele prăsite în lungul și latul codrilor merei și se vindeau producte, zărește într-o căruță cu cai împletoșați un trandafir de fată.

– A domniei tale e fecioara, moșule? a strunit armăsarul coconul[3].

– A noastră, domnule, să ne fie sănătoasă.

– Din care sătucean ai coborât?

– Întracoace am suit de la Borzești.

Feciorul Mușatinului[4] vorbea cu răzeșul, dar ochii i se lipiseră de fată; privirea ei, apă cu stele ce ard în adâncuri, și ființa ei, măr domnesc în pârgă, îi învăluiseră inima fără cruțare.

C-așa-i în viață. Treci prin grădini pline cu flori și parcă nu le vezi și numai, de lângă o cărăruie, îți fură sufletul una și te leagă fără putință de scăpare.

Ce să mai lungim vorba! Feciorul domnesc a poftit și numaidecât i s-a îngăduit a urma căruța la Borzești, unde a cerut să-i fie fata tovarășă de viață.

Părinții ar mai fi stat în cumpănă, dar Oltea s-a lipit de brațul feciorului și așa s-a făcut nunta spre mulțămirea răzeșimii de la apa Trotușului.

---

1. Nume dat locuitorilor din regiuinile muntoase (în special în Transilvania); cioban din aceste regiuni.
2. (În Evul Mediu) Țăran liber din Moldova, posesor de pământ; moșnean.
3. Fiu, fecior (aparținând unor părinți din clasele sociale înalte).
4. Bogdan Vodă, tatăl lui Ștefan cel Mare, și Alexandru cel Bun, bunicul lui Ștefan cel Mare, aparțineau neamului Mușatinilor din Moldova.

Gustând o vreme dulceața dezmierdărilor, aici la Borzești, Oltea a prins urmaș subt cingătoare, iar la sorocul celor nouă luni l-a înfățișat soarelui pe Ștefan; nepot drept de răzeș, aprig și înțelept; nepot drept mocanilor, tari și răbdători, de la izvoarele Oltului, strănepot Mușatinului cel Bun.

Ștefan, care avea să fie într-o zi cel Mare, a petrecut anii cei fragezi în lunca și sub cetina Borzeștilor.

Clocotirea apelor din Trotuș și tăria stejarilor de alături i-au hrănit ființa cu voinicie și vârtute. Traiul cumpătat și cântarul cel fără de greș al inimii curate de răzeș i-au sădit în suflet în cuget și dragoste în faptă.

Așa să știi, domnia ta, că pentru aceasta se afla copilul Ștefan sin[1] Bogdan Mușatin, cu tovarășii săi de joacă, lângă stejarul din Borzești, când cu uciderea copilului de săgețile barbarilor – lucru pe care nu l-a uitat niciodată.

Ajuns Domn, a ridicat pe locul întâmplărilor din copilărie casă din piatră, pentru rugăciune; biserica pe care o vedem și astăzi.

Prietenul meu, Alexa Buhan, socotea că Ștefan a fost un dar pe care viața l-a făcut Moldovei și poporului român, ca acesta, cu sabia și mintea, să-i asigure locul de cinste la masa vremurilor.

Așadar Ștefan n-a coborât din oameni vlăguiți, ci a suit din răzeși chetroși[2] și mocani neclătinați de vânturi. O jumătate de veac, Moldova și-a cunoscut și urmat stăpânul, despre care veacuri urmând veacurilor de istorie vor pomeni cu respect, preamărindu-l.

Cunoașteți apa Trotușului… Ea vine de subt niște creste de munți la apus de care sunt alte țancuri[3] de piatră tare. Din adâncurile acelora ies cei doi frați: Mureșul și Oltul.

Mama fetei noastre, tot Oltea, venise la lumina lumii acesteia, într-o vreme când părinții ei privegheau oile în părțile acelea și i-au dat numele apei în care au botezat-o.

1. *Sin* înseamnă *fiul lui*.
2. Pietros, tare, robust, viguros.
3. Vârf ascuțit și înalt de stâncă.

În urmă, au coborât oile la iernat în văile slobode ale Trotușului și aici fina Oltului a găsit căldura cu priință lângă pieptul răzeșului din Borzești, sat tocmit tot de către niște mocani cu numele Borza.

Păstorii au, în deprinderea lor, cinstirea amintirilor plăcute, legându-le de ceva scump inimii lor, ființă sau lucru.

Așa s-a făcut că întâiul vlăstar al Oltului a primit același nume, după Oltul în care-și călise mama trăirea dintru început.

(Dinograncea George, p. 7)

DIN COPILĂRIA LUI ȘTEFAN CEL MARE

Când era de 10 ani, Ștefan se arăta isteț și plin de năzbâtii: nu găseai în sat copil netrântit de el.

De la o vreme, a fost luat din satul Borzești[1], ținutul Bacăului și dus la Suceava, din Bucovina[2], unde tatăl său avea scaunul de domnie. Nici aici nu s-a domolit. Când era între copii, nu știa multe și cum nu se dădeau biruiți, jos cu ei la pământ. Așa de meșter era la trântă, încât nu se găsea nimeni să-l întreacă sau să-l biruiască.

Se dusese vestea în lume că feciorul Măriei Sale e voinic și amarnic, iar adesea îi auzeai zicând: „Ce-a fi de el când o ajunge mare?".

Se știe că tatăl său, Bogdan Voievod[3], a fost omorât, la Reuseni, la o petrecere, de către Aron, care a ajuns în urmă Vodă. Cum se văzu acesta pe scaunul domniei, căută val-vârtej să-l omoare pe Ștefan. Ostași scump plătiți erau puși să-i aducă capul. Ștefan aflase de una ca asta și se făcu nevăzut. Și umblau trimișii peste tot locul. În cele din urmă aflară că Ștefan o pornise spre

1. Tradiția leagă obârșia lui Ștefan cel Mare de satul Borzești. Vezi, pentru aceasta, legenda *Stejarul din Borzești*.
2. Partea de nord a Moldovei a început a fi numită Bucovina de fapt mai târziu, după 1775, când a fost încorporată în granițele Imperiului Habsburgic.
3. Bogdan al II-lea, domn al Moldovei (1449-1451).

Țara de Jos[1] și niște drumeți ar fi văzut un băiețandru ca de 12 ani alergând pe drumuri. Cum simți Ștefan că ostașii cu poruncă domnească se apropie, pe nebăgate de seamă se ascunse într-o căruță încărcată cu saci și acoperită cu paie. Cum ajunseră șirul de căruțe, trimișii începură să scormonească prin căruțe, cu niște sulițe ascuțite. Văzând că din căruțe nu iese nici un țipăt de om, mai întrebară ce mai întrebară pe drumeți și își căutară de drum.

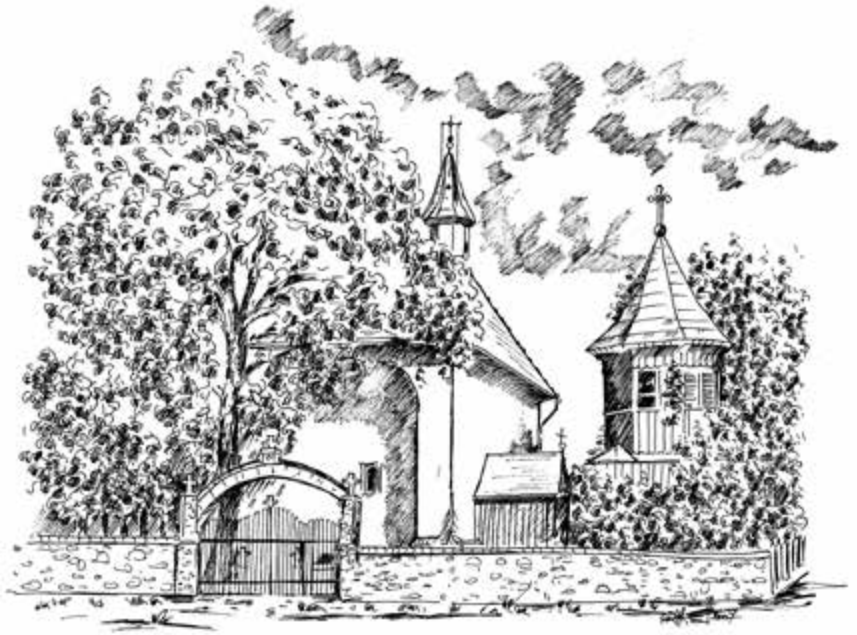

Biserica din Reuseni

După o bucată bună de drum, numai ce vede un căruțaș că din căruța lui tot picură necontenit sânge. Când căută, ce să vadă? Un băiat împuns în șoldul piciorului, de unde sângele curgea încă. Atunci cu toții pricepură pricina și se minunau între ei: cum de n-a zis nici cârc, atunci când l-au împuns?! Și dându-i îngrijire, l-au adus până la Galați. Aici le-a spus toată întâmplarea și drumeții cu căruțele i-au spus de unde veneau.

Când Ștefan ajunse voievod peste Moldova, a dat la toți acei drumeți moșii din belșug și ranguri de boierie, căci, zicea

1. În Evul Mediu, partea de sud-est a Moldovei.

el, „cu credință mi-ați fost la mare cumpănă și omul la nevoie se cunoaște ce fel e”.

(*Vulturul*)

STEJARUL DIN BORZEȘTI

A fost odată un timp, pe când Molna și Prutul nu făceau hotar între trei țări surori[1], pe când bourul moldovenesc[2] era singur stăpân pe o țară largă, îndemânatică, locuită de un popor ager și pământean.

De pe atunci și până în zilele noastre rămas-a vorbă din tată-n fiu, cum că se încinsese odată un joc de copii pe șesul Trotușului, nu departe de satul Borzești, pe un soare frumos de primăvară. Ceata copiilor era împărțită în două tabere, una înfățișa tabăra tătarilor sub comanda lui Gheorghe, un copilandru cu plete negre și cu ochi de mure, iute și neastâmpărat ca Trotușul ce se prăvale de la munți; cealaltă era tabăra moldovenilor sub comanda lui Ștefan, un copilandru cu plete castanii, cu ochii albaștri gânditori și cu inima cutezătoare. Gheorghe era fecior de țăran și Ștefan, fiu de domn.

Amândouă taberele, înarmate până-n dinți cu pușți de soc, cu săbii de șindrilă, cu sulițe de trestii, se băteau amarnic între ele, de clocoteau văile Trotușului și se speriau toți graurii din tufărișuri. Iar comandanții, călări pe fugari aprigi de nuiele, alergau când la aripa dreaptă, când la aripa stângă a oștirilor înșirate, și-și îmbărbătau soldații la luptă.

A ținut cât a ținut bătălia nehotărâtă, dar, în sfârșit, copilul cel cu ochii albaștri gânditori, care avea darul de a se războ de la tatăl său, învinse pe tătari, prinse pe hanul lor, pe neastâmpăratul Gheorghe, și-l legă de un stejar bătrân, martor de cea dintâi izbândă a viitorului domn.

1. Este vorba despre Moldova, Bucovina (luată în 1775 de Imperiul Habsburgic) și Basarabia (luată în 1812 de Imperiul Țarist).
2. Stema Moldovei medievale.

Apoi toți hatmanii și căpitanii lui Ștefan se adunară împrejurul stejarului și prinseră să judece pe hanul tătărăsc, unii pentru vreo minge furată, alții pentru vreo cetate de hârtie[1] dărâmată, tot fapte rele ce nu puteau fi iertate; iar bietul han, cu ochii plecați în jos, își aștepta osânda, abia stăpânindu-se de râs.

În sfârșit, Ștefan, după ce ascultă părerea mai marilor oștirii sale, zise cu sprâncene încreținte:

– Porunca domniei mele este să-l spânzurați de creanga cea de sus, ca să fie pildă și altor neamuri!

Apoi nenorocitul han a fost legat cu o frânghie de subsuoară și ridicat pe creangă în sus în salvele puștilor de soc și în strigătele de bucurie ale oștenilor învingători.

Dar, o, Doamne, ce se aude?… Ce clocot aduc apele Trotușului din sus? Un vifor se stârnește de puterea căruia se leagănă în văzduh micul han tătărăsc și pământul prinde să se clatine și să sune parcă s-ar fi răsturnat stâncile cele mari de la obârșiile Trotușului.

Iar în timp ce Ștefan și întreaga lui oștire stăteau nedumeriți de vuietul ce se apropia, în timp ce micul Gheorghe în brațele văzduhului se gândea la cei ce-s spânzurați aievea, deodată se văzu o ceată nenumărată de adevărați tătari venind în goana mare a cailor spre dânșii… Ș-atunci…, vai! Toți copiii, cuprinși de groază, apucară la fugă care-ncotro, uitând pe micul Gheorghe, care, atârnat de creanga stejarului, zâmbea încă de nevinovăția lui, neștiutor de urgia ce-l aștepta. El zâmbea încă…, dar atotvăzătorul soare încetă a zâmbi, căci, în acel moment, o sută de săgeți și o sută de suliți se înfipseră în trupul lui. Cerul se posomorî, frunzele și crengile copacului pătate de sânge copilăresc se clătinară înfiorate.

* * *

1. Prin „hârtie” trebuie să înțelegem un material ieftin (crengi, resturi etc.), care se găsea pretutindeni, obișnuit ca hârtia din zilele noastre; la vremea aceea, hârtia era o marfă scumpă.

Treizeci de ani au trecut după această întâmplare și micul Ștefan, schimbând sabia de lemn pe paloșul de oțel, se urcă de pe treaptă pe treaptă pe scara lumii, până ce ajunse să fie numit la Direptate[1] domn al Țării Moldovei, înscăunat și miruit de mitropolitul Teoctist[2]. Astfel, făcându-se însuși țiitor peste toată țara, începu viața grea și anevoioasă, tot în războaie și osteneli, căci țara, fiind bogată, largă și îndemânatică, deștepta sete tuturor vecinilor.

Dar cu cât nevoile veneau peste dânsul, cu atât inimoșia lui creștea. Și-a voit Dumnezeu ca el să meargă din biruință în biruință și numele lui să se mărească tot mai mult, încât să răzbată peste hotarele Moldovei, departe într-asfințit și să răzbată pătura veacurilor până la noi. Iar el, domn drept, credincios și pământean, de fiecare biruință înălța câte o biserică[3] spre mărturie nepieritoare

Ștefan cel Mare în tinerețe (1460) - după A. Baer

1. La 12 aprilie 1457, după înfrângerea lui Petru Aron în lupta de la Doljești, Ștefan cel Mare a fost uns domn în biserica satului Cozmești, sat care s-a numit, mai târziu, Direptate, după numele familiei de boieri Direptate, proprietari ai acelor locuri.
2. Teoctist I, mitropolit al Moldovei (1453-1478). Mormântul lui, făcut de Ștefan cel Mare, se află astăzi în pridvorul bisericii mănăstirii Putna.
3. Tradiția vorbește de un număr de 40 de lăcașuri sfinte, pentru 30 dintre acestea existând date certe de identificare.

de trăinicia neamului nostru și de bunătatea lui Dumnezeu. Mulți ani domni Ștefan cel Mare, în care timp așeză cu nestrămutare temeliile stăpânirii noastre asupra câmpiilor Dunării, pecetluind și sfințind această stăpânire cu sângele vărsat. Dar tot nu avea liniște! Un gând îndărătnic îl urmărea din copilărie, gândul micului Gheorghe ucis de tătari; și oriunde s-ar fi dus, orice ar fi făcând, chipul cel oacheș și drăgălaș se înfățișa necontenit, cerându-i parcă răzbunare.

Iată că, într-una din zile, i se aduce vestea cum că o mulțime de oaste tătărască a năvălit în țară peste apa Nistrului, pustiind pământul, răpind cârdurile de vite, dând foc satelor și girezilor[1] de pâine, robind femeile și copiii.

Iute Ștefan își tocmi[2] oastea și le ieși înainte la satul Lipinți[3]. De data asta nu mai era ca acum treizeci de ani, pe șesul Trotușului, la stejarul din Borzești, era o adevărată bătălie cu tătarii. Ștefan cel bălan, cu ochii albaștri gânditori, călărea nu ca atunci pe o nuia de alun, ci pe un cal aprig de soi moldovenesc[4] și alerga ca un fulger în toate locurile unde era bătaie, vârându-se unde era primejdia mai mare.

Și-n loc de săbii de lemn se-ncrucișau acum săbii de fier, și-n loc de pușți de soc, detunau tunuri cu schijă, încât se-negrea văzduhul de fum, de uneori nu se mai vedea om cu om. Până-n cer se înălța răsunetul restriștei[5] de pe pământ; iar tătărimea, cuprinsă din două părți, se măcina și se mistuia ca pleava într-un vârtej de două furtuni ce se ciocnesc. Roșu era soarele sus, ca în timp de grea cumpănă, roșu era pământul jos de sângele ce gâlgâia.

Dar sufletul bătăliei, acel ce vedea și stăpânea toate, era chipul bălan al lui Ștefan, care se arăta în tot locul ca o icoană de

1. Grămadă înaltă (de grâu, de paie, de coceni etc.) în formă de prismă; șiră, stog.
2. Își adună oastea; mai are și sensul de a angaja, de a cădea la învoială asupra prețului.
3. Bătălia de la Lipinți, pe Nistru, a avut loc la 20 august 1470.
4. „Nimic nu-i mai frumos decât un tânăr persan călare pe un cal moldovan" – proverb persienesc (n.n.).
5. Situație de încercări grele în care se află cineva; vreme de cumpănă; șir de nenorociri.

îmbărbătare, dând inimă oștenilor lui și făcându-i să meargă cu încredere la biruință sigură.

Și în adevăr, desăvârșită a fost biruința moldovenilor, căci n-apucase a asfinți soarele și întreaga urdie[1] tătărască a fost sfărâmată și robită, fiind prins însuși șeful lor, fiul hanului tătărăsc de peste Volga.

Iar Ștefan a dat laudă lui Dumnezeu și a trimis sol de bucurie soției sale Evdochia[2], sora țarului Simeon.

Apoi nu trecu mult timp după aceasta și, auzind bătrânul han de peste Volga despre nimicirea oștirii sale la Lipinți, trimise lui Ștefan soli încărcați cu odoare[3] pentru răscumpărarea fiului său din robie, iar Ștefan răspunse solilor că-i va da drumul dacă s-or învoi la aceasta mai marii oștilor lui, care vor fi adunați și întrebați pe malul Trotușului, la satul Borzești.

Era o zi frumoasă, o adevărată zi de primăvară, ziua în care Ștefan își adună hatmanii și căpitanii pe malul Trotușului sub bătrânul stejar unde micul Gheorghe fusese ucis de tătari.

Trist părea acum copacul și gârbovit, atât sub povara celor treizeci de ani trecuți peste creștetul lui, cum și de dureroasa aducere-aminte a faptului ce l-a însângerat. De altfel nimic nu era schimbat: același câmp verde înflorit, aceleași ape iuți și neastâmpărate ale Trotușului, care curg fără odihnă pe așternutul lor de prund, același soare dulce și zâmbitor care a dezmierdat odinioară jocul cel nebunatic de copii. De același stejar sta acum legat un adevărat tătar, fiul hanului Mengli Gherei[4] de peste Volga, și roată împrejurul lui erau mai marii oștirilor lui Ștefan:

---

1. Hoardă, oaste (turcească sau tătară); tabără militară; mulțime mare de oameni; gloată.
2. Întâia soție, Evdochia, din familia cnejilor lituanieni de la Kiev, a murit după patru ani de căsnicie (1463–1467). Așadar domnul era văduv la anul bătăliei de la Lipinți – 1470.
3. Obiecte de mare preț, giuvaeruri.
4. Mengli Gherei (Ghirai) a fost un personaj istoric real: han al tătarilor din Crimeea, el s-a străduit să sporească puterea hanatului, după desprinderea acestuia din Hoarda de Aur. Vasal al turcilor și aliat al rușilor, a purtat războaie împotriva Hoardei, dar și a Poloniei și a Moldovei.

hatmanul Arbore[1], hatmanul Șendrea[2], aprodul Purice[3], logofătul Tăutu[4], vornicul Boldur[5] și alți mulți oșteni și oameni de frunte. Iar în mijlocul lor, drept în fața tătarului, sta însuși Ștefan, copilandrul de altădată, peste capul căruia, de asemenea trecuseră cei treizeci de ani ce-au gârbovit stejarul, însă din mlădița de copil crescuse acum un alt stejar mai falnic, cu ramuri întinse de la munți și până la mare, la umbra cărora se adăpostea un popor întreg de plugari și oșteni. Iar mai la o parte stăteau solii lui Mengli Gherei, cu darurile de peste Volga.

– Voi hatmani și căpitani! zise Ștefan, încreținд din sprâncene. V-am adunat aici, ca să dau în judecata voastră pe fiul hanului tătărăsc și să hotărâți voi înșivă de i se cuvine iertare ori pedeapsă. Sunt acum treizeci de ani, eram mic și mă jucam sub acest bătrân stejar cu un copil, Gheorghe, din Borzești, când deodată năvăli fără veste asupra noastră Mengli Gherei, hanul tătarilor de peste Volga, cu o urdie nenumărată și ucise fără milă pe nevinovatul Gheorghe. Iată că acum, cu ajutorul lui Dumnezeu și al vostru, fiul aceluiași han a căzut prins în mâinile noastre, după ce și el ne-a călcat țara fără dreptate, a ars mulțime de holde și sate, a ucis mulțime de femei și copii. Părintele său ne trimite soli și daruri pentru răscumpărarea lui. Las la voia și înțelepciunea voastră să

1. Luca Arbore (Arbure), portar de Suceava, posibil nepot de frate al lui Ștefan cel Mare, a fost decapitat, în 1523, împreună cu doi dintre fiii săi, din porunca lui Ștefăniță Vodă, nepotul de fiu al lui Ștefan Vodă. Este ctitorul bisericii din satul Arbore (jud. Suceava), așezământ în care boierul a fost pictat alături de soția și copiii săi. Nu era portar de Suceava la 1470. În general legendele îl plasează pe Ștefan alături de cei mai cunoscuți oameni ai săi, chiar dacă nu erau în slujba lui în acel moment. Este un procedeu tipic legendei.

2. Șendrea, portar de Suceava, era cumnatul lui Ștefan cel Mare, fiind căsătorit cu sora acestuia, Maria. Va muri în lupta de la Râmnic, în 1481 și va fi înmormântat în biserica satului Dolhești (jud. Suceava), unde-și va găsi loc de odihnă veșnică și soția sa. Șendrea și Maria, împreună cu fetele lor, au fost pictați în biserica de la Dolhești. Nu era portar de Suceava la 1470. Prezența lui are aceeași explicație.

3. Vezi legenda *Aprodul Purice*.

4. Nici Ioan Tăutu nu era logofăt la 1470.

5. Sima Boldur vornicul a fost comandantul oștilor moldovenești în lupta de la Lențești (1497), împotriva polonilor. Nu era vornic la 1470. Vezi și legenda *Duceți-vă spre pieirea voastră, că nu veți mai veni*.

hotărâți ce i se cuvine!

Atunci toate frunțile se posomorâră, toți ochii se pironiră asupra tătarului care, în momentul acela, avu neauzita obrăznicie să stupiască[1] asupra moldovenilor, făcându-i „câini". Iar bătrânul hatman Arbore zise următoarele:

– Măria Ta!… N-am avea ce face cu viața acestui tătar, ce ne batjocorește, căci țara s-a adăpat cu îndestul sânge păgânesc și sângele unuia mai mult n-ar spori cu nimic roada pământului nostru. Dar acesta unul este fiul hanului tătăresc și Măria Ta, care te lupți de atâția ani pentru întemeierea neamului nostru, ești dator să faci dintr-însul pildă, ca să meargă vestea peste cele patru hotare ale țării, cum că oricine seamănă moarte pe pământul nostru, moarte culege!

Atunci toți într-un glas strigară: „La moarte, la moarte!"…

Iar Ștefan, întorcându-se către solii lui Mengli Gherei, le zise:

– Duceți-vă cu daruri cu tot la stăpânul vostru și spuneți-i că atât de mult s-a scumpit capul fiului său prin sângele creștinesc ce a vărsat, încât el nu are îndestulă avere ca să-l poată răscumpăra. Iar dacă vrea să-l întâlnească în locul unde s-a dus, atunci să se încumete să ne calce hotarele.

Apoi, după porunca lui, fiul vestitului han tătărăsc Mengli Gherei de peste Volga, stăpânul Crimeii și al Ucrainei, spaima polonilor și a moscoviților, fu ridicat în sus, cu mâinile legate la spate și spânzurat de aceeași creangă de care se legăna altădată micul Gheorghe, când fu străpuns de săgețile tătărăști; și atunci surlele[2] și darabanele[3] îi făcură cinstea de pe urmă și o salvă puternică de sânețe, împrăștiind vestea morții lui, făcu să salte apele Trotușului.

Iar Ștefan, judecând că bătrânul stejar și-a îndeplinit menirea, deoarece frunzele și ramurile lui cu sânge au fost spălate de sânge, a poruncit să i se dea foc și-n locu-i a zidit, în amintirea tovarășului său din copilărie, o biserică cu hramul „Adormirea

1. A scuipa sau a se face că scuipă în semn de batjocorire.
2. Instrument muzical popular de suflat, în formă de fluier.
3. Tobă (mică).

Maicii Domnului”[1].

De atunci și până astăzi multe s-au întâmplat, căci patru sute de ani trecut-au peste țară întovărășiți de nevoi și nevoi, dar încă și astăzi, când merg călătorii să vadă biserica cea neagră din Borzești, simt o tainică strângere de inimă, aducându-și aminte că pe acele lespezi de piatră a călcat odinioară piciorul lui Ștefan, care a fost sufletul de viață, cheagul neamului românesc, și astăzi ochii lor parcă văd răsărind din întunecimea bolților, marea lui umbră care de-acum va pluti peste noi în adânca viitorime, ca un duh apărător.

(După Gane N., p. 5)

Sigiliul cu cap de bour al Moldovei

1. În pisania acestei biserici se spune că, de fapt, ea a fost construită de Ștefan cel Mare „întru pomenirea răposaților înaintașilor și părinților” lui.

JUDECATA LUI ȘTEFAN VODĂ

Cică-n vremea de demult, un om, ajuns în grea nevoie, era strâmtorat din partea paralelor de nu mai știa ce să facă și-ncotro să apuce!

Dă-ncoace, dă încolo, cu mare greutate găsește un cămătar care se prinde să-l împrumute. Dar cămătarul, tot cămătar! Îi cere o ocă de carne din trupul lui, pe care s-o taie când s-a împlini sorocul.

Ce să facă omul? Cum are să poată răbda să-și vadă cuțitul băgat în carnea lui?!

Dar ursul nu joacă de voie și nevoia-i mare belea, de aceea bietul necăjit se prinde s-o facă și pe asta!

Vine și vremea aceea.

Cămătarul, la om, no că să-i dea ocaua de carne.

Omul se pune de pricină[1] și-i zice, de colo:

– Hai la judecător, să vedem ce-a zice și el, îi cu dreptul trebușoara asta?

– Hai, îi zice cămătarul.

Și au mers ei la fel de fel de judecători, și mai mari și mai mici, și mai înțelepți și mai așa, însă de la toți au ieșit cu același cuvânt:

– Dacă te-ai prins așa, trebuie să te ții de vorbă!

În sfârșit, pornesc la împărăție să vadă cu ce-or ieși și de-acolo. Dar omul, îi tremura inima-ntr-însul, gândindu-se ca nu cumva și împărăția să orânduiască ca și judecătorii.

Pe drum trec pe lângă un câmp mândru, înverzit, pe care niște copii pășteau vitele.

Ce să vadă drumeții acolo?

Băieții stăteau roată cu căciulițele-n mâini, iar în mijlocul lor, pe niște brazde verzi puse unele peste altele în chip de tron, ședea un alt băiet cu chip de înțelept și le judeca neînțelegerile

1. Cauză, judecată, proces.

lor. Și care era vinovat era închis înapoia tronului într-un ocolaș împrejmuit cu gărduț de bețișoare.

Omul, când a văzut una ca asta tare s-a mai minunat; și cum era el ca cel cu năduful pe inimă, de nu mai știa ce face, se gândește să-i spună micului judecător pacostea de pe capul lui.

Băietul acela era Ștefan, care mai pe urmă a fost domnitorul Ștefan cel Mare al Moldovei.

Și Ștefan îi zice:

– Oameni buni, duceți-vă acolo unde gândiți și dacă nu veți rămânea mulțămiți cu judecata, atunci să trimiteți după mine, c-apoi cum v-oi judeca eu, lasă dacă nu veți rămânea împăcați!

A plecat omul mai învoioșat de vorbele minunatului copil.

Ajung la împărăție.

Aicea au căpătat același răspuns ca și de la ceilalți judecători. Atunci, omul și-a adus aminte de cuvintele lui Ștefan și zice către împărat:

– Luminate Împărate, ai îndurare și ascultă o vorbă de la ticălosul de mine, să ierte luminata fața Măriei Voastre. Treceam pe lângă un câmp și era așa și așa – îi spune el –, un băiet care judeca buclucurile între ceilalți băieți, ce ședeau cu căciulile-n mâini înaintea lui și-a spus ca să-l chemați pe dânsul, că lasă dacă nu ne-a judeca el cu dreptul.

Împăratul a dat poruncă să-l cheme, nu că doar ar fi crezut așa ceva, ci mai mult să-l vadă cum a judeca el.

Și Ștefan într-o clipă a fost de față.

Întreabă el pe om cum le-a fost tocmeala și la urmă zice către cămătar, răspicat:

– Jupâne, îți dau voie să tai din omul ista o ocă de carne – cămătarul, bucuria lui –, dar să tai tocmai pe tocmai, nici mai mult, nici mai puțin, c-apoi te ducem la spânzurătoare!

– Nici un dram să nu-ntreacă sau să n-ajungă, adăugă Ștefan îndesat.

Când a auzit cămătarul una ca asta, s-a lăsat păgubaș și de bani și de carne și de tot și unde nu mi-a luat-o la sănătoasa, de nu l-ai fi ajuns nici călare…

Și așa a scăpat țăranul.

Toți au rămas trăzniți de judecata lui Ștefan și s-au minunat de înțelepciunea lui; iar omul, cât era de bătrân, a îngenuncheat și i-a pupat mâna și s-a întors plin de chef la nevastă și copii, povestind în toate părțile despre judecata asta, de s-a dus vestea.

Vezi, că unul singur a fost Ștefan Vodă și, dacă a fost să fie om mare, a dat semne de mic.

(Teodorescu-Kirileanu S., III, p. 45)

ȘTEFAN CEL MARE ȘI ÎNGERII

Când Ștefan Vodă era copil de vreo cinci ani, s-a dus după fragi cu alți copii de vârsta lui. Seara, când ceilalți copii s-au întors către casă, luară de seamă că Ștefănuc, după cum îl dezmierdau ei, nu era între ei. Necăjiți de această întâmplare, nici nu se duseră pe la părinții lor, fără fiecare se culcă pe unde l-a ajuns somnul.

Ștefan, însă, după ce a rămas singur-singurel în mijlocul codrului, o luă la fugă, din întâmplare, tot mai înspre mijlocul pădurii, crezând că o să deie de margine. Într-o vreme, vede la rădăcina unui lemn gros o lumină ce ardea fără a se mișca, deși vântul și ploaia o băteau cu toată puterea. Ștefan, cât ce o luă în mână, spre mirarea lui, se văzu în mijlocul unei căsuțe de lemn de brad, în care altceva nu era decât două măsuțe încărcate cu lumini de ceară, apoi o iconiță mică, pe jumătate ștearsă, rezemată de o carte groasă și putredă de veche.

Intrând înlăuntru, căldura îl înmuie așa, încât, de voia lui, adormi cu lumina în mână. Când era, însă, pe la miezul nopții, se trezi din somn, simțind că i-a smuls cineva lumina din mână. Își deschide încetișor ochișorii și, spre spaima lui, vede la cele două mese doi moșnegi, mai bătrâni decât oricare oameni din lume, care, de bătrâni ce erau, nici pleoapele nu și le mai puteau ridica. Acești bătrâni se rugau stând în genunchi înaintea iconiței.

– Bine că ne-a adus Dumnezeu pe acest copilaș, zise unul

dintre bătrâni.

– Da' un mai mare bine nu am avut niciodată. Chiar era să murim de foame și de sete, neavând cine să ne aducă cele trebuincioase. El ni le va aduce, așa că fericiți ne vom putea ruga și de aici înainte, netrebuind ca să ne îngrijim și de ale gurii.

– Așa e, dar cum o să-l cheme, ce nume o să-i dăm? întrebă un moșneag.

– Are el nume și încă un nume frumos, care, cu vremea, are să fie nume sfânt pentru neamul lui.

– Și cum așa?

– Bine, e copil bun, cu frică și credință lui Dumnezeu, se va purta bine, căci numai așa o să i se sfetească[1] norocul, care de mult plânge de dorul lui.

– Dacă e așa cum zici, apoi fie. Și ascultând copilul, îl mânară ca să le aducă niște rădăcini de buruieni, din care apoi moșnegii își făceau de mâncare și ca drept plată, din când în când îi mai dau și lui câte o lingură de zeamă rămasă pe fundul ceaunașului.

Trecură vreo câțiva ani de când Ștefan era în slujba celor doi moșnegi și din acesta, din mic și slăbuț ce era, se făcu un băiețandru înalt și spătos, mândru și frumos de să te tot uiți la el.

Odată, mergând după rădăcini prin codru, vede o pasăre cum nu i se mai întâmplă să vadă niciodată, căci de unde să fi văzut pasăre cu clonțul de diamant, cu ochii ca stelele, cu trupul ca de aramă, cu penele de aur și cu picioarele de argint?

– Bine că te-am întâlnit, Făt-Frumos, că e multă vreme de când te tot caut.

Ștefan sta ca înlemnit, cuprins de spaimă, la auzul acestor cuvinte omenești.

– Nu-ți fie frică de nimic, că nu e nime pe aici care să ne vadă și să ne audă, numai noi suntem singuri-singurei, dimpreună cu Dumnezeu, care e în tot locul de față. Mergi și du moșnegilor tăi rădăcinile și spune-le că îngerul țării tale te cheamă de ajutor.

– Dar cine ești tu, pasăre măiastră, că de ești arma satanei, să te alung din acești codri, unde satana încă nu a avut putere ca

1. Are să i se arate norocul, are să i se lămurească.

Tânărul Ștefan cercetând sihaștrii…

să între; iar de ești vreo stafie necurată, să mă ascund de fața ta.

– Nu sunt nici stafie, nici arma satanei, ci sunt norocul tău și al țării tale învrăjbite. Mergi, ia-ți rămas bun de la cei doi moșnegi creștini și, cerându-le binecuvântarea părintească, roagă-i ca în rugăciunile lor să nu-și uite de tine și de dragă țărișoara ta.

Ștefan făcu după cum l-a învățat pasărea.

Moșnegii, auzindu-i vorbele, îi dară binecuvântarea zicând:

– Mic ai fost când ai venit aici, mare te duci, dar mai mare să te reîntorci. Mare în fapte și în virtuți, căci atunci și Dumnezeul părinților și al moșilor noștri îți va binecuvânta pașii tăi. Mergi, darul lui Dumnezeu să te lumineze în toate căile tale. Nu uita, însă, niciodată că „nimic fără Dumnezeu și că unde primejdia e mare, acolo e și El mai aproape".

Când cei doi bătrâni sfârșiră cu binecuvântarea, casa se lumină și ei se făcură nevăzuți, căci nu erau altcineva decât doi îngeri anume trimiși de Dumnezeu, ca să-l îndrepte pe căile cele sfinte.

Întorcându-se Ștefan, fața îi sclipea ca lumina soarelui, iar pasărea cea de mai înainte nu o mai găsi, ci în locul ei găsi o fată înaltă, tocmai cât el și frumoasă, cum nu mai văzuse niciodată.

Lui Ștefan îi pică dragă. Fata, însă, zise:

– Ștefane, de vrei ca să-mi fii drag și să-ți fiu nevastă, trebuie să bați toți dușmanii țării tale. Sprijinul e la Dumnezeu, iar eu îți sunt norocul care totdeauna te va duce pe căile cele bune. Roagă-te lui Dumnezeu ca să-ți binecuvânte pașii tăi și pune jurământ sfânt înaintea Lui, că Îi vei ține toate poruncile Lui.

– Așa să fie, zise Ștefan, și, căzând în genunchi, se rugă atotputernicului Dumnezeu ca să-i dea sprijinul Lui cel dumnezeiesc, jurându-se că-i va ține poruncile. Atunci auzi un glas din cer, numai de el înțeles, prin care Dumnezeu îi binecuvânta toții pașii.

Ștefan, ridicându-se în picioare, întinse mâna fetei celei frumoase și-i zise:

– Îți mulțumesc că mănăstire ai scos din desișul codrului. Că mi-ai dat aceste învățături și te rog ca să nu mă uiți. Uite, țara îmi plânge de necaz, merg ca, cu ajutorul lui Dumnezeu și al tău, să o scap din gura celor ce vor să o înghită.

Fata, sărutându-l pe frunte, se făcu nevăzută și așa, nevăzută, l-a însoțit în toate locurile, până ce Ștefan a fost chemat în ceea lume.

Lumea crede că el n-a murit, fără s-a înălțat la cer cu trup cu tot, ca să-și dea samă de faptele lui bune și creștinești.

(Bogdan T. A., p. 48)

ȘTEFAN CEL MARE ȘI LUPII

Poate așa vrea Dumnezeu, ca pe unii oameni să-i învrednicească cu mai multe daruri ca pe alții. Unii să trudească o viață întreagă ca să facă un lucru, iar alții, fără multă bătaie de cap, îl nimeresc îndată. Așa și cu Ștefan, vodă al moldovenilor, domnul cel vestit. Cine a fost, nu știu, că pe vremile acelea nici neam de neam de-al meu nu a trăit. E destul că a fost că, de nu era, nu s-ar povesti atâtea minunății despre el.

Spunea moșul meu – Dumnezeu îl hodinească în pace – că e mai un veac de când a murit, că acel împărat era mai sprinten decât orice om pe lume. Mic de statură dar iute cum îi prisnelul[1]. Când era mic, poate așa de vreo zece-doisprezece ani, mamă-sa, care era o femeie săracă și năcăjită, se zice că să-l fi trimis în pădure după vreo două vreascuri să mai aibă cu ce să-și fiarbă o biată de mămăliguță. Îl trimise colea cam în prânzișor, ca până în amiază să vină cu vreascurile. Aștept până se sui soarele în crucea amiezii, dar copilul nu mai venea; mai aștept până la ojina[2] cea mare, dar nu se mai înturna, nici cu vreascurile, nici fără vreascuri.

Mamă-sa, văzând că nu mai vine, se sperie, crezând că l-o fi mâncat vreo fiară sălbatică ori că s-o fi rătăcit. Năcăjită cum era, luă drumul către pădure. Când era să intre în pădure, mai mare îi fu spaima văzându-și copilul între doi lupi mari cât doi urși, care urlau în mâinile lui.

Mamă-sa, speriată, strigă după ajutor, dar copilul îi zise:

– Nu-ți fie frică, căci aiștia-s numai cât doi șoareci, mâine-poimâine și mai mari o să prind.

(Bogdan T. A., p. 10)

1. Titirez, sfârlează.
2. Pauză de masă foarte scurtă după-amiaza (orele 16-17), la munca câmpului.

Ucenic al omului lui Dumnezeu…

ȘTEFAN VODĂ, UCENICUL SIHASTRULUI[1]

Ștefan Vodă, spuneau bătrânii, când era băiețel mic, nu știu cum a venit și de unde-a venit, destul atâta că s-a rătăcit odată prin munții Voronețului.

Umblând el mai mult timp și horhăind pe coastele și stâncile acestea, pe malurile Moldovei și văile munților pustii, că pe aceea vreme erau pe aici numai codri, oriunde te întorceai și te uitai cu ochii nu era țipenie de om, și neputând ieși tânărul Ștefan pe undeva la vreun drum sau cel puțin la vreo cărărușă călcată de ființă omenească, dete într-o vreme de-o lumină ce lucea printre crengile copacilor dintr-o chiliuță de lemn.

Spre chiliuța aceea își îndreptă Ștefan pașii iuți și plin de voioșie, pricepând că dacă acolo îi lumină trebuie să fie și vreun suflet de om. Ajungând el, după cale de vreo câteva ceasuri, cu mare greu până la chiliuță, bătu în ușă.

– Cine-i acolo?! întrebă un călugăr evlavios, care se afla înăuntru, cufundat cu totul în rugăciunile sale, ce le aducea lui Dumnezeu fără încetare și din adâncul inimii sale. Cine mă împiedică în rugăciunea mea și aici, în creierul munților, unde numai fiarele cele sălbatice locuiesc?

– Cine să fie?… eu sunt! răspunse tânărul Ștefan plin de bucurie, că nu s-a înșelat în presupunerea sa, ci tot a dat de un pământean, care l-a feri de toate primejdiile.

– Mai așteaptă puțintel, până ce mi-oi mântui de zis rugăciunile, și poate te-oi primi, răspunse atunci sahastrul, căci călugărul acela era un sahastru, un pustnic, ce se ferește de oameni și trăiește în rugăciuni și post, departe de lumea cea rea și stricată.

Ștefan, nemaiputând sta pe picioare de ostenit ce era, se puse jos lângă ușa chiliuței și aștepta cu nerăbdare, până ce i s-a deschide.

Sfârșindu-și sahastrul rugăciunile, deschise ușa chiliuței și

1. Titlul anterior al legendei era „Ștefan-Vodă”.

zise iarăși:

– Vină, copile!… vină să te văd…

Ștefan intră înăuntru. În chiliuță era o măsuță de lemn, pe măsuță o lumină și o carte, din care citea sahastrul sfintele rugăciuni.

– Iac-aice ai odihnă, zise sahastrul, după ce tânărul Ștefan intră înăuntru. Și fără de-a-l mai întreba de unde-i, al cui-i și cum de-a rătăcit prin acești munți, ci numai uitându-se la el din cap până-n picioare și cunoscându-l de-un băiat bun și de treabă, îi zise:

– Ce ne-a lipsi, Dumnezeu ne-a împlini… Eu îți voi fi ție ca un părinte și tu îmi vei fi mie ca un fiu al meu. Tu îi sta de acum aici cu mine, până ce-i crește mai mare, sau până ce un om pământean va rătăci ca și tine pe aicea, căruia să te încredințez ca să te scoată la țară, că eu niciodată nu am datină să ies din aceste păduri… Eu nimica de lucru nu ți-oi da ție, fără numai ca să faci de mâncare de amiază-zi și să îngrijești chiliuța asta iar celălalt timp li-i petrece și tu în rugăciune ca și mine, sau cu alte lucruri trebuincioase, dar religioase.

– Așa ai cuvântat, părinte sfinte! Așa să fie… eu așa voi face!

Ștefan a și făcut toate, după cum îi zise evlaviosul sahastru.

În toată dimineața se scula deodată cu soarele și grijea frumos chiliuța. Când sosea amiaza, ospățul era gata pus pe masă. Tot celălalt timp îl petrecea și el în rugăciuni, ca și îngrijitorul său.

Sahastrul, însă, în toată ziua dis-de-dimineață se ducea din chiliuță și nu venea până la amiază, de la amiază nu venea iarăși până ce nu înnopta.

Unde mergea el și ce făcea, nu-i era cunoscut lui Ștefan. Acesta era un ascuns pentru dânsul.

De la o vreme, însă, pică Ștefan pe gânduri și se-ntreba: oare unde să meargă sahastrul în toată ziua, fără ca să vie până la amiază, până ce înnoptează, nespuindu-i nemică… ce face el în aceea vreme? Se întreba Ștefan totdeauna, de câte ori rămânea singur în chiliuță. Și așa gândind și întrebându-se, îi veni odată în minte, când avea sahastrul să se ducă de la chiliuță, să meargă

și el pe urma lui.

El se porni și mergând o bucată de loc prin pădure, dete de un schitișor săpat într-o piatră, unde, uitându-se prin borta cheii de la ușa schitișorului, care era închis, văzu doi inși închinându-se.

Era sahastrul și un înger.

După ce a tras sama Ștefan de asta, pe loc se întoarse îndărăt la chiliuță… griji chiliuța ca și mai înainte… Ospățul era gata, numai să vie sahastrul.

Însă el acum nu puse pe măsuța cea mică, ca mai-nainte, numai o lingură, cu care mânca sahastrul întotdeauna, ci două, socotind că a veni și celălalt închinător al lui Dumnezeu.

Îngerul n-a venit. El a rămas acolo în schitișor, numai sahastrul singur a venit acasă.

Întorcându-se sahastrul și văzând două linguri pe măsuță, zise:

– Ștefane, de când ești tu la mine, asta nu mi-ai făcut-o și cum de-ai cutezat acum să mi-o faci? Cum de-ai pus două linguri pe măsuță?

– Apoi, de! Eu am mers pe urma sfinției tale și văzând pe doi inși închinându-vă în schitișor, care îmi era necunoscut, am socotit că, dă! ce să-ți spun?!… am socotit că va veni și soțul de rugăciuni al sfinției tale și de aceea am pus două linguriță pe masă: una pentru sfinția ta și una pentru dânsul.

Sahastrul, auzind asta, se uită cu ochii săi ageri lung asupra lui Ștefan și apoi zise:

– Băiete! Făptura ta, căutăturile tale, istețimea și îndrăzneala ta arată cum că tu nu ești din oamenii proști și sigur încă n-ai să fii om prost, ai să fii un om foarte mare și însemnat, un viteaz… Du-te, dară, de la mine, nu petrece timpul în zădar în acești munți pustii. Du-te! Căci tu ai acum destulă minte și noroc, care să te poarte. Eu te binecuvântez, și tu vei fi în scurtă vreme un viteaz foarte mare…, vei fi vodă peste această țară și atunci multe lifte[1] rele vei birui, mulți păgâni și căpcâni[2] ți s-or închina ție în viața ta. De

1. Străini, de altă religie, cotropitori.
2. Triburi de tătari.

aceea iaca-ți spun acum și-ți înseamnă cuvintele mele. Totdeauna să cinstești pe Dumnezeu, totdeauna să-I înalți laudă de mărire și orice lucru vei începe, fie neînsemnat sau mare, totdeauna să-l începi cu gândul la Dumnezeu, că numai cu ajutorul preabunului și puternicului Dumnezeu vei aduce orișice lucru la un capăt bun. Și când ți-a fi mai greu în lume, când îi fi mai supărat și mai năcăjit, atunci să-ți aduci aminte de cuvintele mele și să faci aceea ce-ți spun eu acuma. Și totdeauna, de câte ori vei purta război cu dușmanii țării noastre, cu păgânii cei neîmpăcați, care războaie totdeauna le-i câștiga, tu totdeauna să faci câte o mănăstire sau o biserică spre lauda și mărirea lui Dumnezeu, de la care vei primi ajutorul, puterea și virtutea vitejească și întru cinstea sfinților, căci numai așa ți-i ajunge ținta cea dorită de tine și de poporul ce-l vei avea sub stăpânirea și scutul tău. Ține bine minte că, după ce-i ajunge pe scaunul Moldovei, după ce te-or alege domnitor și stăpânitor peste țara aceasta, să faci și aici, în munții aceștia, o mănăstire spre veșnica aducere aminte că ai rătăcit odată prin acești munți și ai fost scutit de mine!

– Sunt ascultător la toate, sfințite părinte, răspunse tânărul Ștefan. Voi împlini ca o sfântă datorie toate celea ce mi le spui sfinția ta astăzi și mă sfătuiești ca să le fac, numai dacă preabunul Dumnezeu mi-ar ajuta să fiu aceea ce-mi prooroceşti că voi fi…

După aceste cuvinte, a sărutat mâna sahastrului și, luându-și rămas bun de la dânsul, s-a depărtat iarăși pe lângă niște stânci uriașe, prin munți pustii, că trebuie să știți că, pe atunci, munții de pe-acolo nu erau ca acuma, ci sălbatici, că cu mare greu puteai străbate printr-înșii.

* * *

Încotro a mers și ce s-a făcut, după ce-a părăsit Ștefan pe sahastru, nu se știe nici în ziua de astăzi. Nu se știe cum și prin ce loc a ieșit la șes, la țară între oameni… atâta se știe, că a ieșit deodată, pe neașteptate, o faimă în țară cum că moldovenii, adică românii din Moldova și Bucovina – că pe-acele vremuri amândouă

aceste țări făceau una și se numeau amândouă Moldova –, adică l-au ales pe Ștefan domnitor, sau cum se zice vodă peste toată țara, și de-acolo înainte Ștefan a fost om, nu ceva! El era voinic în toate și la toate. Trăgea cu arcul, că nu era altul să se măsure cu dânsul. Se lupta cu toate liftele cele rele, cu căpcâni, cu turci, cu tătari, cu unguri, cu leși, cu toată legea, și pe toți îi învingea, că era voinic și meșter în bătălie. Era un viteaz mare, un năzdrăvan, nu alta. Iaca cuvintele sahastrului împlinite!

Bătrânii bătrânilor noștri istoriseau cum că Ștefan, după ce s-a făcut Vodă peste toată Țara Moldovei, de multe ori îmbla ca Păunașul-codrilor, trecând din Suceava în sus către Ardeal, să mai depărteze și să mai sfarme din cei dușmani și apoi iar se-nturna-ndărăpt, că nu-i păsa de nime.

Zău nu-i păsa de nimic, că era năzdrăvanul năzdrăvanilor.

Odată, însă, a fost strâmtorat din toate părțile. Toți împărații și craii de primprejur s-au fost legat de capul lui, ca scaiul de oaie, încât cu mica lui oștire îi era cu neputință să-și apere țara de dușmani.

Ce să facă acum Ștefan?… Cum să scape de dânșii?… Și așa, cufundat în cugetele sale, își aduce aminte deodată de sahastru și de cuvintele lui…

Fără multă socoteală și întârziere lăsă toate deoparte și alergă iarăși în munți.

Se zice, însă, că ducându-se el de-a doua oară, n-a găsit pe sahastru în munții Voronețului, ci în munții Homorului, chiar acolo unde-i astăzi mănăstirea Homorului.

Era o noapte viforoasă și întunecoasă, când trecu Ștefan cu puțini ostași prin munții Homorului și dete cu ochii de-o rază licurindă într-o chiliuță.

S-a dus acolo și bătu la ușă să-i deschidă.

Sahastrul, care tocmai atunci era cufundat cu totul în rugăciunile ce le aducea lui Dumnezeu fără de-ncetare și din adâncul inimii pentru scăparea țării, pe care o amenințau dușmanii cu pieire, răspunse lui Ștefan Vodă:

– Aibi bunătate și așteaptă puțintel până ce mi-oi mântui de zis rugăciunile și-apoi te-oi lăsa să intri.

După câtăva vreme, se deschise ușa chiliuței și Ștefan Vodă intră c-o față tristă, pe care era răspicată grija inimii lui de primejdia cea mare în care se afla țară.

Sahastrul primi pe domnitor cu tot ce avea în săraca-i chiliuță, apoi îl întrebă cum mai stau trebile țării.

Ștefan îi răspunse:

– Cuvioase părinte, acum odată au venit lucrurile până la atâta că nu pot avea nici o nădejde de-am putea scăpa și mântui iubita-mi țară de cotropirea oardelor varvare[1].

Sahastrul și-ațintise ochii săi ageri asupra lui Vodă și cu un glas apăsat cam bănuitor, dar plin de încredere și însuflător de curaj, zise lui Ștefan Vodă:

– Înălțate Doamne! Se poate ca inima cea de leu a unui Ștefan Vodă să vie la niște simțăminte așa de nevrednice de dânsa? Se poate ca Măria Ta să aibi așa de puțină încredere în Dumnezeul puterilor?

– Crede cuvintele mele, nu uita ce-am spus încă pe când te-ai despărțit de mine… știi, când erai mic, că vei fi un viteaz mare și nimic nu te-a învinge, că apărătoarea mână atotputernică a lui Dumnezeu încă nu s-a depărtat de Moldova și o va mântui chiar prin vitejia Măriei Tale, dacă-i face juruință tare înaintea acestui altar sfințit, că după ce-i învinge pe dușmani și-i alunga, și-i mântui țara de păgâni, vei face în locul acesta mănăstire în cinstea Sfântului Gheorghe.

Ștefan făcu juruință cu toată inima… Se depărtă apoi mângâiet și începu a da război, curățind țara de toți dușmanii, iar după asta, având pace, a făcut mănăstirea Homorului[2].

Și nu numai această mănăstire, ci el a făcut mai mult de 24 de

1. Străine, barbare, sălbatice.

2. Vezi și legenda *La Bordea în pădure*. În realitate, vechea biserică de la Humor (Homor) a fost ctitorită în vremea lui Alexandru cel Bun (1400-1432) de vornicul Oană. Mai târziu, Toader, logofătul lui Petru Vodă Rareș (1527-1538, 1541-1546), va înălța biserica cea nouă, cu hramul „Adormirea Maicii Domnului", rămasă în picioare până în zilele noastre. Hramul bisericii mănăstirii Voroneț este Sfântul Gheorghe.

mănăstiri. Chiar și-n satul Voroneț, acolo încă a făcut o mănăstire spre veșnica aducere aminte, cum s-a pierdut odată pe acea vale, când a fost mic, împlinind cuvintele sahastrului[1].

Unde-i fi fost schitișorul sahastrului, acolo se află astăzi o mănăstire veche zidită de Ștefan Vodă cel Bun și Mare. Și clopotele acestei biserici și până astăzi trăgându-se, sună: „Ștefan Vodă ne-au făcut!".

(Marian S. Fl., p. 90 – fragment)

1. Vezi și legenda *Daniil Sihastrul*.

II.

BINECREDINCIOSUL

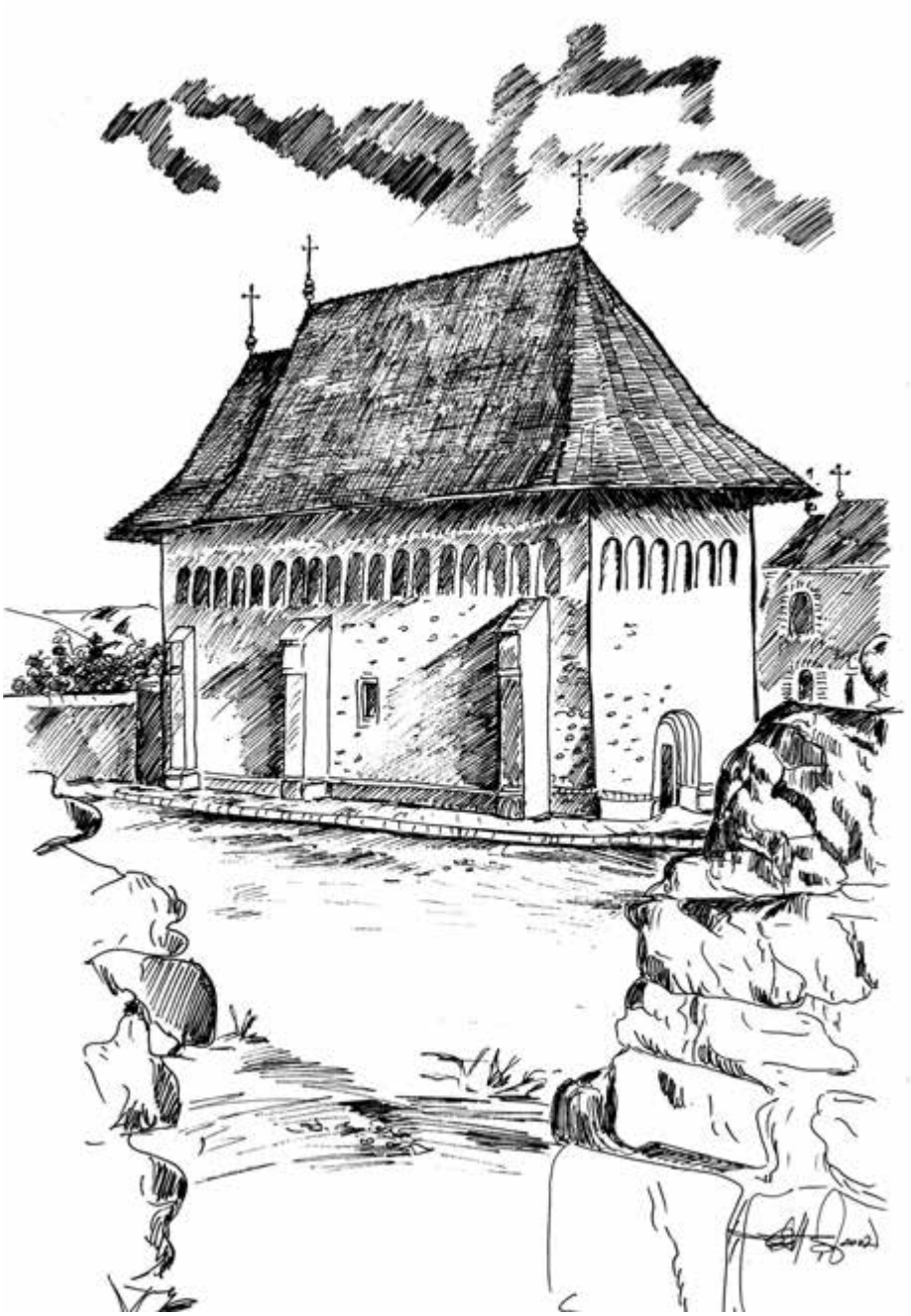

Biserica Dobrovăț

ȘTEFAN CEL MARE ȘI SFÂNTUL GHEORGHE

Într-o vreme, pe când Ștefan Vodă era la Tighina, în Basarabia, s-a iscat un război cu tătarii, în care domnul Moldovei a rămas învins. Trecând, apoi, Vodă Prutul și intrând în Moldova, a mers printr-o pădure și a înnoptat, dar văzând de departe o zare de lumină la o casă de lângă biserica Dobrovăț[1], Ștefan Vodă s-a dus acolo. Călugării dinăuntru au întrebat:

– Cine este?

Ștefan Vodă le-a răspuns:

– Om pământean.

Și, deschizându-i ușa, a intrat înăuntru și le-a zis slavonește[2]:

– Dobrovecer, adică „bună seara".

Călugării au răspuns:

– Dobrovăț! De aici a și rămas numele locului până astăzi[3].

Întrebând Ștefan dacă se află biserică în acel loc, călugării i-au răspuns că da și, ducându-se să se închine, a adormit în biserică și în somn i s-a arătat Sfântul Gheorghe, care l-a întrebat:

– Ce ești așa de înspăimântat, Ștefane? Ia icoana mea și pornește spre Bahlui, că am să-ți ajut să biruiești pe tătari.

Ștefan s-a sculat, s-a rugat din toată inima lui Dumnezeu, cerând ajutorul Sfântului Gheorghe și a doua zi, strângând oastea, a luat icoana Sfântului și a mers la Frumoasa, unde, întâlnind pe tătari, care veniseră spre Iași, s-a început lupta.

Ștefan, punând icoana Sfântului înaintea vrăjmașului, i-a biruit și a alungat pe tătari până dincolo de Nistru.

Încetând bătălia, tătarii au trimis soli la Ștefan să-i spună că

1. Construirea actualei biserici a mănăstirii Dobrovăț, cu hramul „Pogorârea Sfântului Duh", s-a încheiat în chiar anul morții domnului Moldovei (1504).

2. Rusește.

3. Dobrovăț – numele mănăstirii, al satului și al pârâului din apropiere – are, desigur, o origine slavă. Specialiștii sunt de părere că el derivă de la echivalentul slav al substantivului „stejar". Dobrovăț s-ar traduce, deci, în limba română prin „Stejărel". În zonă sunt încă suprafețe întinse de pădure de stejar.

nu i-a biruit el, ci un tânăr, „care este vrednic împărat și asupra noastră și asupra voastră[1]”.

Atunci, Ștefan a poruncit să iasă oastea din tabără, să vadă care a fost acel ostaș de i-a biruit, dar solia tătarilor n-a putut cunoaște pe nimeni.

Spuse Ștefan să deschidă biserica să intre solii în ea și, cum au intrat, au început a striga:

– Aceasta ne-a biruit pe noi, arătând icoana Sfântului Gheorghe.

După aceea, Ștefan a trimis icoana, străbătută de gloanțe[2], la Sfântul Munte, la mănăstirea bulgărească Zograf, închinându-i veniturile moșiilor Dobrovățului și Lipovățului din Moldova, precum și Căpriana din Basarabia[3].

Icoana se păstrează și se află și astăzi la mănăstirea Zograf din Sfântul Munte.

(Teodorescu-Kirileanu S., III, p. 131)

DANIIL SIHASTRUL

În vremile vechi, se zice că mai mulți călugări evlavioși, care se strânseseră într-un loc singuratic și înconjurat cu păduri străvechi, clădiseră o mănăstire. Ei își durară mănăstirea din bârne groase din stejar trainic în apropierea și spre asfințit de satul Vicovul de Sus, pe locurile lui și o închinară Sfântului Laurențiu.

Călugării se rugau lui Dumnezeu Sfântul pentru iertarea păcatelor lor și ale oamenilor. Ca să-și agonisească cele puține, însă cu totul trebuincioase pentru nevoile vieții, lucrau fel de fel de meșteșuguri.

Dintre acești vrednici părinți era ieromonahul Daniil[4], cel

1. Și asupra tătarilor și asupra moldovenilor.
2. Prin gloanțe trebuie să înțelegem săgeți, ori schije de tun; cei care povestesc se inspiră din realitățile epocii lor.
3. Vezi legenda *Mănăstirea Căpriana*.
4. Daniil a fost un personaj istoric real. David, pe numele său de călugăr, a murit

mai evlavios și iscusit. Și el se îndeletnicea cu cioplirea de linguri din lemn de paltin.

Lingurile le vindea prin satele învecinate și așa își agonisea el puțina pâine cea de toate zilele. Cele ce-i mai rămâneau de prisos de la vânzarea lucrului mâinilor lui și din cele ce-i aduceau bunii creștini ca răsplată pentru sviștănii[1], dezlegări, cărțile lui Lazăr, cetanii[2] ș.a. împărțea săracilor, văduvelor și orfanilor. Era un adevărat părinte duhovnicesc!

Auzise cuviosul Daniil, care de obicei petrecea numai în post și rugăciune, că în Siret, care era al treilea sat de la Vicovul de Sus, s-ar strânge oamenii într-o zi anumită din săptămână, ca să se desfacă de cele ce au de prisos și-și cumpără cele ce au de trebuință. Și având și Daniil o mulțime de linguri gata, pe care nu le putea desface prin satele din apropiere, se hotărî să-și cerce norocul cu marfa lui în Siret.

Se duse, deci, pustnicul la stareț să-și ceară binecuvântarea și poslovenia pentru călătorie, fără de care n-ar fi îndrăznit el să facă, Doamne ferește, nici un pas afară de mănăstire.

Ajungând Daniil în Siret, își vându îndată marfa ce-o lucrase și pe care o adusese într-o pereche de desagi în spate. Dar, cu toate că-și vându îndată lingurile, el de aici nu scăpă cu una cu două. Creștinii din partea locului și cei de primprejur, auzind că Daniil se află în mijlocul lor, nu-l lăsară. Ei îl rugară, unul pentru o molitvă a Sfântului Vasile, altul sviștanie pentru bolnav, celălalt pentru dezlegarea și măsluirea[3] unei femei ce trăgea de moarte ș.a. Vestea că rugăciunile lui Daniil sunt primite înaintea lui Dumnezeu și că-i de folos celor bolnavi se duse în toată Țara Moldovei, de aceea îl și îmbulzeau creștinii. Și, adică, ce avea să facă bietul călugăr, trebuia să le facă tuturor după dorință. Știa el că astfel se prea întârzie și trece sorocul vremii pentru care îl

după ce a îmbrăcat marea schimă, schimbându-și numele în Daniil. Piatra de pe mormântul său, din biserica mănăstirii Voroneț, are următoarea inscripție: „Acesta este mormântul părintelui nostru David, schimnicul Daniil".

1. Sfeștanii, slujbe de sfințire.
2. Molitfe, slujbe de dezlegare.
3. Slujba Sfântului Maslu, ce presupune rugăciuni și ungerea cu ulei sfințit.

învoise starețul să fie înapoi dar el nădăjduia în Dumnezeu și în bunătatea proistosului[1] său. El se gândi că este dator să ajute celor ce suferă de boli, să le aline durerile trupești și sufletești și apoi că din prisosul darurilor creștinilor va avea de unde ajutora pe cei săraci, așa că rămase pe la creștini și zăbovi o zi peste vadea.

Întorcându-se Daniil a patra zi acasă și ducându-se înaintea starețului, el, fără să asculte dezvinuirea lui, îl mustră aspru pentru întârziere și-l opri de-a ieși din mănăstire un timp îndelungat.

Bietul Daniil, deși se știa fără de vină mare, primi cu supunere mustrarea aspră a starețului și pedeapsa cea grea, dar se hotărî în sine, ca pedeapsă pentru că a încălcat porunca starețului și a întârziat cu o zi, ceea ce nu i se întâmplase niciodată înainte, să se tragă până la sfârșitul vieții în fundul munților, într-un loc cu totul neumblat și pustiu și să se facă sihastru. Și așa și făcu. Se trase, adică, într-un codru necălcat de picior de om, care era între munții de la asfințit-miazănoapte de la mănăstirea Sfântului Laurențiu și într-o depărtare ca de un ceas și mai bine.

Aici află Daniil un locșor ce-i venea la îndemână, fiindcă una: locul era pustiu; al doilea: lângă el curgea în vale un pârâu cu o lingură de apă, și al treilea: că aici codrul era plin de stânci uriașe. Și mai ales această de pe urmă însușire a locului se lovea cu dorința lui ca să se facă sihastru. El, adică, se hotărî să-și scobească într-o stâncă de aici o chilie, unde să se poată adăposti de greul iernii, de ploi și de fiarele cele răpitoare. Ani întregi petrecu bietul sihastru în genunchi cu dalta-n mână, cioplind necontenit și din greu în vârtoasa stâncă. După o muncă strașnic de grea, ostenitoare și îndelungată își văzu și el sfârșită chilia cu ajutorul lui Dumnezeu, la care nădăjduia mereu. Această chilie se poate vedea și astăzi în Putna.

Pe când petrecea Daniil într-o seară întunecoasă în fundul stâncii sale în genunchi și se ruga lui Dumnezeu, iar afară se auzea fiorosul urlet al lupilor și urșilor, zice că bătea cineva la ușa chiliei. Daniil, că cine-i, iar de afară răspunse un glas, că este Ștefan Vodă, domnul Țării Moldovei, care de la vânătoare prin

1. Călugărul sau preotul cu cel mai înalt rang; stareț.

munți a rătăcit de soții[1] lui. Și fiind afară grozav de întuneric, nu poate afla cărarea, deci se roagă să-l primească la masă. Sihastrul deschise ușa chiliei și-l primi bucuros pe Vodă să rămâie. În acea noapte, zice-se, Daniil l-a înduplecat pe Ștefan Vodă să ridice în acele locuri lui Dumnezeu locaș și Dumnezeu îi va ajuta la toate treburile lui. Și Ștefan Vodă primi voios sfatul sihastrului. Era doar un om evlavios și cu frica lui Dumnezeu, cum rar este altul și zidise și mai înainte încă multe locașuri dumnezeiești.

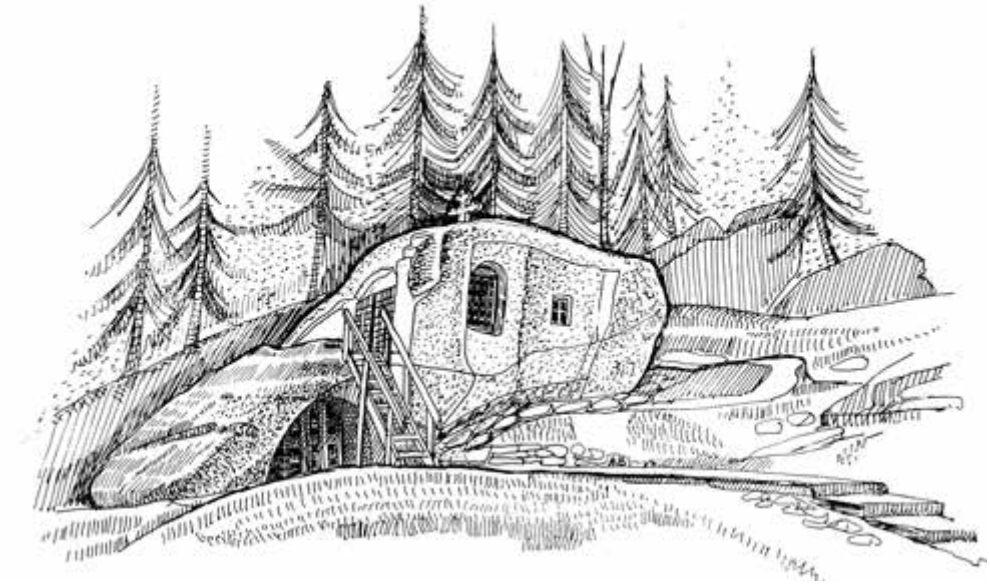

Chilia Sfântului Daniil Sihastrul

Începu, deci, să zidească și aici o mănăstire falnică, pe care, sfârșind-o, o numi a „Putnei", după pârâul ce curge alături spre vale.

Cum se isprăvi mănăstirea Putna, curseră la ea și o mulțime de călugări de prin toate mănăstirile și schiturile din țară, așa și din cea a Sfântului Laurențiu din Vicovul de Sus. Aceasta de acum înainte rămase pustie și cu vremea clădirile ei începură să se risipească. Biserica cea de stejar a mănăstirii zice să se fi mutat

1. Tovarășii lui.

mai târziu în alt sat, al cărui nume s-a uitat cu vremea cu totul. Așa că nu a rămas nimic din această mănăstire și nimeni n-ar ști că ea cândva, în timpuri, a fost, dacă poporul nostru nu ne-ar fi păstrat istoria și pentru aceea poartă locul numele „Laura", scurtat din Laurențiu.

Daniil zice că să fi proorocit că în satul Vicovul de Sus poporul astfel se va înmulți, că va fi nevoie ca biserica sătească mereu să se adauge și să se mărească de trei ori de cum era, ba că va veni vremea când se va zidi chiar pe acel loc, pe care a fost mănăstirea Sfântului Laurențiu, o biserică sătească.

Sihastrul Daniil, după ce s-a zidit mănăstirea Putna și s-a urzit acolo un sătișor de 12 familii, a părăsit chilia lui din stânci și s-a făcut nevăzut. Se povestește că s-a așezat într-o pustietate mai mare, precum își pusese el canonul, când cu probozania starețului, ca până la sfârșitul vieții să petreacă în adâncă singurătate.

Zice că el s-a statornicit pe un loc pustiu și sălbatic, pe pârâul Voronețului sau pe apa Corbului. Aici petrecea ca și în chilia lui de stâncă de pe Putna, în post, rugăciune, învățarea celor ce veneau la el. Aici s-a mai întâlnit Daniil cu Ștefan Vodă după bătălia cu turcii de la Valea-Albă sau Războieni. Ștefan, în nevoia lui, l-a rugat pe Daniil să-l sfătuiască; Daniil i-a zis să-și strângă oastea, să se lupte cu dușmanul, că va învinge, dacă va făgădui să zidească pe acele locuri un locaș lui Dumnezeu.

Ștefan Vodă ascultă sfatul sihastrului, învinse pe turci și zidi pe apa Corbului (Voronețului) o mănăstire frumoasă, numită a Voronețului[1], ca mulțumită pentru izbânda câștigată cu ajutorul lui Dumnezeu.

(Dan D., în *Șezătoarea*, vol. IV, p. 133)

1. Vezi și legenda *Pasărea în cuibul său piere*.

BĂTĂLIA DE LA VARNIȚA

Povestesc bătrânii, care mai știu multe din vremea veche, că Ștefan Vodă a avut o luptă grozavă cu tătarii pe câmpul Varniței, care vine în hotarul Badeuțului, a Satului Mare și lângă câmpul Ciortăria și atât s-a luptat Ștefan cu dânșii, încât a rămas Ștefan Vodă numai cu un singur ostaș.

Dacă a văzut Vodă că nu mai este chip să se bată, a fugit înspre munte și nu s-a oprit până la Putna. Acolo s-a așezat sub un tufar, care era împrejurat de mai multe tufe și a căzut Ștefan Vodă în genunchi și a început a se ruga lui Dumnezeu, ca să-l mântuie de urgia păgânească și să-l ajute să biruiască.

După ce s-a rugat Vodă un răstimp bun, numai ce s-a pogorât un înger din cer și i-a zis:

– Nu te tângui, ci crede în Dumnezeu cel mare și puternic, că El ți-a ajuta și pune în gând că îi zidi o mănăstire pe locul acesta și să știi că vei birui păgânătatea.

Ștefan cel Mare a jurat îngerului:

– Nu voi zidi numai mănăstirea asta, ci câte zile-s într-un an, atâtea biserici și mănăstiri am să fac, numai de voi birui pe dușmanul care-mi face zile fripte.

Îngerul, dacă a văzut că Ștefan a jurat că va face mănăstirea, l-a trimis să se ducă la sihastrul Daniil și îngerul s-a făcut nevăzut[1].

Cât o fi umblat Ștefan cel Mare până ce-a nimerit sihăstria lui Daniil, nu știu, atât că, dacă a dat de sihastru, a întrebat:

– Cine-i acolo?

– Eu, Ștefan al Moldovei.

– Mai îngăduie puțin, ca să-mi termin rugăciunea. Și îndată cum și-a mântuit sihastrul rugăciunea, i-a dat drumul înăuntru.

– Dar ce vânt te-a abătut, Măria Ta, ca să umbli prin meleagurile acestea?

– Căpcânii de tătari m-au făcut să pribegesc tocmai pe aici!

1. Vezi și legenda *Daniil Sihastrul*.

Și i-a povestit ce-a pățit cu tătarii, cum a fugit din calea lor, cum i s-a arătat îngerul și cum l-a trimis ca să vie la Daniil.

– Nu te scârbi, Măria Ta, că Domnul este cu noi și ți-a fi într-ajutor. Uite ce-ai să faci: iaca-ți dau fuiorul acesta, aprinde-l și du-te de-nconjoară păgânătatea de jur-împrejur de trei ori ș-apoi vei vedea ce va fi cu dânșii.

– D-apoi, va ajunge fuiorul acesta să-nconjur eu atâta loc?

– Mă rog, ascultă ce-ți spun eu, nu te teme, că știu ce te învăț.

Ștefan Vodă a luat fuiorul și a făcut după cum l-a povățuit sihastrul.

Când a început să înconjoare Ștefan Vodă pe tătari cu fuiorul aprins, a căzut din văzduh un fum peste păgâni, încât nu se vedeau unul pe altul și nici nu se cunoșteau ei între ei, așa că unde mi s-a încins o bătaie strașnică între dânșii, că se tăiau și se omorau ca chiorii. Și s-au bătut până ce, la urma urmei, au rămas doi frați. Simțind ei că sunt numai doi, atunci au strigat unul către celălalt:

– Cine ești, tu, acela?

– Eu sunt cutare și și-a spus numele; dar tu cine ești?

– Eu sunt, măi frate, și au contenit din bătaie.

– Măi, că mare urgie a căzut asupra noastră! Și urgia asta n-a stârnit-o Ștefan Vodă, îi venită de la Dumnezeu. El ne-a bătut în felul acesta, că n-am văzut nici ostași moldoveni, nici căpitani de-ai lor și nici pe Vodă; ori măcar vorbă sau răcnet moldovean n-am auzit.

– Se vede că Ștefan Vodă este tare în credință și i-a stat într-ajutor.

– Apoi, numai c-așa, că altfel tot noi îl băteam și acum.

Și atâta vărsare de sânge a fost acolo, că de atunci a rămas câmpul roșu ca cărămida.

După ce-a văzut Ștefan Vodă și necazul acesta dat la spate, a pus de-a zidit mănăstirea Putna, care este și astăzi și unde se află mormântul lui Ștefan cel Mare și Sfânt[1].

(Teodorescu-Kirileanu S., II, p. 131)

1. Vezi și legenda *Mănăstirea Putna*.

PASĂREA ÎN CUIBUL SĂU PIERE!...

Ștefan Vodă cel Bun, bătându-l turcii la Războieni, a mers să intre în cetatea Neamțului. Și, fiind mumă-sa în cetate, nu l-a lăsat să intre și i-a zis că *pasărea în cuibul său piere* și să se ducă în sus, să strângă oaste, că izbânda va fi a lui. Și așa, pe cuvântul mâne-sa, s-a dus în sus și a strâns oaste.

Iar împăratul turcesc a venit cu toată puterea lui la cetatea Neamțului. Și a suit pușcile[1] deasupra unui munte pe despre Moldova și a început a bate cetatea Neamțului foarte tare. Iar pe acea vreme era un neamț închis în cetate. Și văzând că bat cetatea, a zis păzitorilor să spuie mumei lui Ștefan Vodă să-l sloboadă de la închisoare și temniță pe dânsul, că el va mântui cetatea de acel greu. Deci, slobozindu-l pe acel neamț de la închisoare, s-a și apucat de a îndreptat pușcile din cetate asupra turcilor, unde stăteau acolo în munte, de avea nevoie cetatea. Și a și lovit în gura unei pușci turcești, de a sfărâmat-o și a început a bate în corturile turcilor, încât și boldul de la cortul împăratului l-a sfărâmat. Deci, nu au mai putut sta turcii într-acel vârf de munte, de unde avea cetatea nevoie, ci numai ce-au căutat a se da în lături de la acel loc.

Iar Ștefan Vodă, mergând de la cetatea Neamțului în sus pe Moldova, au mers pe la Voroneț, unde trăia un părinte sihastru, anume Daniil. Și bătând Ștefan Vodă în ușa sihastrului să-i descuie, a răspuns sihastrul să aștepte Ștefan Vodă afară, până și-a isprăvi ruga. Și după ce și-a isprăvit sihastrul ruga, l-a chemat în chilie pe Ștefan Vodă. Și s-a spovedit Ștefan Vodă la dânsul. Și a întrebat Ștefan Vodă pe sihastru ce va mai face, că nu poate să se mai bată cu turcii: închina-va țara la turci, au ba? Iar sihastrul a zis să nu o închine, că războiul este al lui; numai că, după ce va izbândi, să facă o mănăstire acolo, în numele Sfântului Gheorghe, să fie hramul bisericii.

Deci, a și purces Ștefan Vodă în sus, pe la Cernăuți și pe la

1. Tunurile.

„Închina-voi țara la turci ori ba?"

Hotin, și a strâns oaste, fel de fel de oameni, și a purces în jos. Iar turcii, înțelegând că va să vie Ștefan Vodă cu oaste în jos, au lăsat și ei cetatea Neamțului de a o mai bate și au început a fugi spre Dunăre. Iar Ștefan Vodă a început a-i goni în urmă și a-i bate, până i-a trecut Dunărea. Și întorcându-se înapoi Ștefan Vodă, s-a apucat de a făcut mănăstirea Voronețul și a pus hramul bisericii Sfântul Gheorghe.

(După Neculce I., p. 165)

BĂTĂLIA DE LA ZARIJA

Împăratul Ștefan a fost odată bătut de turci și fugea. Mergând așa, a ajuns într-o pădure și a văzut o lumină la un schivnic[1].

1. Sihastru, pustnic.

Schivnicul acela avea o chilie în piatră.

Ștefan a trimis un ostaș să-l cheme să vie la el. Schivnicul a spus ostașului:

– Cât îi de la mine până la împăratul, atâta-i și de la împăratul până la mine. Să vie împăratul dacă vrea.

A mers Ștefan la schivnic.

– Ce faci, Ștefane? a zis schivnicul, că era năzdrăvan.

– Ia, rău. Fug de dușman!

– Și îi fugi, i-a zis schivnicul. Da', ia dă săgeata ceea cu arcul tău încoace.

Și-a luat schivnicul și-a tras.

– Vezi lumina ceea? a zis el. Acolo unde am nimerit eu să mergi mâine și să vezi, că-i găsi săgeata într-un paltin și în locul acela să faci mănăstire, iar unde a fi paltinul să faci pristolul.

Când a mers Ștefan a doua zi, de-abia i-a găsit locul și tăind copacii n-a cunoscut care-i paltinul și-a făcut pristolul[1] pe altul. Ștefan s-a tăiat la un deget și-a mers la schivnic de i-a arătat.

– Uite cum m-am tăiat, părinte!

– Pentru că n-ai făcut pristolul cum ți-am zis eu.

– Ba, acolo.

– Nu, că nu-i paltinul acela. Hai și-i vedea. Acesta-i! Și-a pus schivnicul urechea la copac și în el cântau îngerii.

– Pune urechea pe piciorul meu lângă paltin.

Atunci a auzit și Ștefan.

– Vezi, i-a zis schivnicul, că nu ești bun la Dumnezeu! Ia și fă altă mănăstire.

Ștefan a stricat-o pe aceea și-a făcut alta unde era paltinul. Și-a făcut șapte mănăstiri prin păduri și de-acolo s-a dus la schivnic.

– Ei, ce-ai mai făcut?

Am făcut șapte mănăstiri.

– Ia-ți șapte ostași și pornește după dușman, dar să nu dai tu întâi.

A luat șapte ostași și-a pornit. Iaca, dă lifta cea rea de el:

– Aici mi te-ai ascuns, doamne?

1. Altarul.

– Nu mă ascund, hai să ne luptăm!

– Cu cine să-ncep, cu voi șapte?

– N-aveți grijă, dați!

Și-au dat păgânii un foc și s-a făcut pâclă și-au început a se tăia între dânșii, că nu au mai rămas nici jumătate.

– Stăi, Ștefane, hai să facem pace.

Când se uită dușmanul, Ștefan sta de o parte pe un deal și liftele s-au căsăpit între dânșii. Un călugăr de la mănăstirea Putna istorisește că Dumnezeu a dat o furtună mare cu tunete și piatră și turcii, nevăzându-se, s-au omorât ei între ei.

Bătălia asta a fost la Zarija, în Broscăuți, ținutul Storojineț din Bucovina, iar în altă parte a satului Broscăuți este-o văgăună, Tăbărâștea, unde-a stat tabăra moldovenească. De-atunci a luat Ștefan pământurile acestea de la păgân.

(Teodorescu-Kirileanu S., II, p. 135)

LA BORDEA ÎN PĂDURE

Ștefan Vodă, când a avut bătălie cu turcii și-a mers la sahastrul din munți, care-și avea casa în stâncă[1], ca să-l întrebe ce să facă să poată birui pe turci, sahastrul i-a zis că mai întâi să se culce și apoi îl va învăța.

A dormit Ștefan până la miezul nopții. La miezul nopții s-a auzit un clopoțel.

Sahastrul s-a dus și l-a trezit:

– Scoală-te și te du la locul unde se împreună cele trei pâraie, intră în apă și te uită spre cei trei munți și ia seama că vei vedea ceva. Apoi să vii să-mi spui.

Ștefan s-a vârât în apă până la genunchi, s-a uitat la răsărit, n-a văzut nimic. S-a uitat către amiază, iar n-a văzut. S-a uitat la asfințit și a văzut pe munte o lumânare arzând. Apoi s-a uitat mai la vale, spre miezul nopții și a văzut trei lumânări arzând.

1. Vezi legenda *Daniil Sihastrul*.

A venit la sahastru și i-a spus.

– Acolo unde ai văzut arzând numai o lumânare, să faci o cruce, iar unde ai văzut arzând trei lumânări, să faci o mănăstire și atunci vei birui.

El a făcut mănăstirea Putna și apoi a mers de a bătut pe turci la Banila moldovenească și i-a alungat până dincolo de Iași.

Apoi s-a apucat, după sfatul sahastrului, și a făcut mănăstirile: Suceviței[1], Homorului[2], Voronețului și a Dragomirnei[3] și, când a fost cu mănăstirile gata, și-a luat oastea ce-o avea și-a plecat la Iași.

În Iași avea palatul său, care se vede și astăzi, iar sub palat avea o tainiță[4], care da într-un drum ce ducea pe sub pământ până în pădurea Bordea. Ștefan s-a pornit cu oastea pe sub pământ, căci n-avea așa multă, ca să poată da piept cu dușmanul și ieșind în pădure, a tăiat copacii ușor pe dedesubt, legându-i de vârfuri cu niște odgoane[5] care se strângeau la un vârtej.

Turcii, auzind unde se află Ștefan, au năvălit cu oastea în pădure. Ostașii au sucit vârtejul și copacii au căzut peste turci și i-au ucis pe toți. Numai vreo câțiva au rămas; aceia s-au dus de au spus și altora ce au pățit și de atuncea n-au mai venit turcii în țară.

Ștefan Vodă când a murit a poruncit să-l aducă de la Iași[6] mort și să-l îngroape la Putna, alături cu sahastrul, sfătuitorul său, și așa s-a făcut. Ei sunt amândoi într-un mormânt îngropați.

La Bordea se află o cruce făcută de Ștefan Vodă.

La gura tainiței, pe unde a ieșit cu oastea și lângă cruce, se află un izvor numit Izvorul Bordeianului, izvorul unui hoț mare ce prăda țara și care a trăit în urma lui Ștefan Vodă.

El și-a făcut locuința cu tâlharii săi în drumul de sub pământ

1. Mănăstirea Sucevița nu a fost construită de fapt de Ștefan cel Mare, ci de frații Ieremia, Simion și Gheorghe Movilă, în anii 1583-1586.
2. Vezi legenda *Ștefan Vodă, ucenicul sihastrului*.
3. Mănăstirea Dragomirna a fost ctitorită de mitropolitul Moldovei Anastasie Crimca, în anii 1606-1609.
4. Groapă săpată în pământ, încăpere subterană, ascunzătoare.
5. Funii groase și lungi.
6. În timpul lui Ștefan cel Mare, reședința principală a domnilor Moldovei nu era la Iași, ci la Suceava. La Iași exista, însă, ca și în alte orașe ale țării, o curte domnească.

și de la dânsul și-a luat numele apoi satul Bordea.

(Niculiță-Voronca E., în *Semănătorul*, p. 165)

PUSTNICUL SILVESTRU

Ștefan cel Mare a avut fel și fel de dușmani, și păgâni și creștini, că toți aveau cheful să puie stăpânire pe Țara Moldovei, care era mănoasă, frumoasă și cu oameni viteji.

Între creștinii care dușmăneau mereu pe moldoveni erau leșii[1], din partea dinspre miazănoapte a țării noastre.

Odată, leșii și-au pus în minte ca să-l prindă pe Ștefan negătit de război și cu șiretlicul acesta să-l bată[2].

Dar Ștefan a zăpsit vicleșugul craiului leșesc și din pricină că n-avea destulă oaste să ție piept deodată la mulțimea oștirii leșești, s-a tras frumușel din calea dușmanului, tot înspre Țara de Jos a Moldovei, până ce a ajuns în dreptul munților din apropierea cetății Neamțului, după cum își izvodise el un plan, ca să tragă la urma urmei pe leși în capcană și să-i bată, ca pe dânșii.

Leșii tot l-au urmărit pe Ștefan, ba pe la cetatea Sucevei, ba pe la Cotnari, unde avea Ștefan Vodă gospodărie amarnică; l-au mai căutat și prin alte părți, până ce-au dat de urma lui, că-i tras către munți și s-au luat după el.

Ștefan cel Mare a trimis anume ostași, ca să-i tragă pe leși în capcană, prefăcându-se că moldovenii fug de frică dinaintea leșilor.

După ce a pus toate la cale, Ștefan Vodă s-a suit pe un cal și, fără să oblicească cineva, a trecut pe la iezitura iazului de la Trapezariu, pe coasta schitului Slătioru, pe la odaia Mănăstirii Albe (Bogoslovu vechi sau mănăstirea Neamțului cea veche), a trecut podul pe la Maghernița și s-a oprit la chilia vestitului pustnic Silvestru din Croitoria Veche. A legat calul de cheotoarea

1. Leahi, poloni, polonezi.
2. Vezi legenda *Duceți-vă spre pieirea voastră, că nu veți mai veni*.

chiliei și a intrat încet la pustnic.

Chilia întunecoasă era luminată puțin de focul din vatră. Pustnicul, care ședea pe vatră curățind usturoi, a simțit c-a intrat cineva și-a întrebat:

– Tu ești, Stoene?

– Eu, a răspuns străinul. Dar ce faci acolo?

– Ia, curăț usturoi să fac ceva de-ale mâncării, că am întârziat cu pravila de la biserică și am mai citit și la bolnavi. Dar tu șezi pe laiță[1] și spune-mi ce vești ai mai auzit, ori dacă vrei, vină să mâncăm amândoi ici la foc. Am mâncare într-ales: uită-te colea în căuș cârmoji[2] de pâine cu zeamă de ehliță[3], am și udătură – usturoi cu oloi de jir[4] și pe urmă dregem gustul cu chisăliță[5].

Când le-a pus pe toate în cale, pustnicul și oaspetele s-au așezat pe scăunașe lângă vatră și au prins a-nfuleca la mâncări ca acelea[6].

Din când în când mai vorbeau încet și liniștit, de Vodă, care le face biserică, de necazul țării cu leșii și multe și de toate și tocmai într-un târziu, când era mai gata mâncarea, zice oaspetele:

– Nu țin minte, de când sunt domn în Țara Moldovei, să fi mâncat așa de bine, ca chisălița și usturoiul pustniciei tale!

Pustnicul, auzind vorba „de când sunt domn", holbă ochii la străin și odată căzu la picioarele lui Vodă.

– Iartă-mă, Măria Ta, că păcătosul de mine nu te-a cunoscut. Ești Măria Sa Ștefan, ctitorul nostru. Blagoslovit să fii veac de veac! Frumoasă mănăstire ai durat, numai de ți-ar ajuta Dumnezeu să o îmbraci, că mare pomană ți-ai face pe lumea asta. Dar ce vânt te-a adus, pe vremea asta, la păcatele mele?

– Ia, niște pârdalnici de leși nu-mi dau răgaz, ci tot umblă cu zurba asupra mea, de nu-mi pot stăpâni țara în liniște. Și acum am venit să mă rog ca împreună cu toți călugării tineri și bătrâni să

1. Pat de scînduri, culcuș.
2. Bucăți.
3. Angelică; plantă cu flori alb-verzui, cu virtuți terapeutice.
4. Fructul fagului (cupă ghimpoasă cu 2-3 semințe).
5. Fiertură de fructe.
6. *Ca acelea* are sensul de strașnic, grozav (exprimă intensitatea acțiunii).

faceți în noaptea asta slujbă la sfânta biserică, ca doar mi-o ajuta Dumnezeu Sfântul să-i snopesc mâine pe leși, după cum gândesc eu și atunci voi îmbrăca mănăstirea asta nouă, voi închide valea cu ziduri puternice, drept mulțumită Domnului, iar oamenii să pomenească veac de veac că Ștefan Vodă a mâncat aici cârmoji de pâine cu ehliță și usturoi cu oloi de jir, la pustnicul Silvestru.

– Să trăiești, Măria Ta, ți-a ajuta Dumnezeu cel mare și puternic, că, Doamne, multe mănăstiri și biserici ai făcut pe lumea asta. Noi ne rugăm totdeauna pentru Măria Ta și ne-om ruga și acum. Iaca acum s-or strânge toți părinții, îi merge și Măria Ta și să fii în pace, că mâine ai să fii stăpân pe argăseală[1].

Îndată au tras clopotele la biserica Bogoslov. Vodă s-a închinat și a pornit în treabă și tot pe drumul pe unde venise de la Grajduri, iar călugării s-au rugat toată noaptea.

A doua zi, leșii, care căzuseră în capcană, au fost bătuți cumplit de Ștefan Vodă, pe podișul din Branișteare vine între Obreja Mare, Obreja Mică și între piciorul muntelui Pocrov și grădina Donțului, după cum arată chiar movilele, unde s-a îngropat mândria leșească, care se văd și astăzi, grăindu-ne, în felul lor, de vitejia strămoșilor noștri, tari în credință și iubitori de neamul nostru.

(Teodorescu-Kirileanu S., II, p. 108)

1. Amestec de substanțe cu care se tăbăcesc pieile și blănurile. Are sensul de „stăpân pe pielea ta”.

III.

ATLETUL LUI HRISTOS

„La lucruri de războaie meșter…”

RĂZBOIUL DE LA PODUL ÎNALT

Își puseră în gând turcii ca să răpună pe Ștefan cel Mare și pe urmă să robească și Țara Moldovei. S-au întrarmat turcii și-au pornit la război cu oaste câtă frunză și iarbă[1], ca doar-doar îl vor birui pe Ștefan, că altfel îi cam duceau frica.

Ștefan Vodă și-a ridicat și el oaste[2] și le-a ieșit în cale numai c-o mână de oameni, dar cu credința în Dumnezeu cel puternic, cu nădejde în brațele lor cele vânjoase și cu meșteșugul cel ostășesc moștenit din moși-strămoși.

Când a văzut Ștefan puzderia cea de turci, n-a fost chip să se bată fățiș și la loc larg. Îndată a cotigit-o Ștefan cu oastea îndărăt, pe ici, pe colea. Și tot i-a tras pe turci, încet-încet, drept pe unde știa năzdrăvanul Moldovei că-i va face chisăliță pe dușmanii care voiau să-i închinăm țara cu voie, ori fără voie.

Cu șiretlic i-a băgat pe turci într-o vale înconjurată numai de codri mari și locuri fioroase, așa că te uitai numai în cer și-n pământ, încolo nu vedeai decât codrul sălbatic, văi mocirloase, râpe prăpăstioase și locuri întunecoase.

Turcii, care se bizuiau pe ostașii lor cei mulți, tot îl urmăreau mereu pe Ștefan, gândind că și în borta șoarecului dacă s-ar băga, tot îl vor bate odată pe Ștefan, să spuie încaltea și morților de patima lui.

Oastea lui Ștefan cel Mare știa prea bine locurile din valea Racovei și, știind ce-o așteaptă, își făcuse în pripă cetățui de apărare, movile de priveghere și șanțuri de adăpost de jur-împrejurul văii Racovei.

Așa, pe vârful dealului Paiu a fost cetățuie, pe Vale a fost silitrărie[3] de praf de pușcă, prin satele Porcăreț, Păunești, Valea Rea și Poiana Cârnului au fost tot movile și șanțuri.

---

1. Oastea otomană număra aproximativ 120.000 de luptători.
2. Vezi legenda *Postul lui Ștefan cel Mare și Sfânt*.
3. Depozit de silitră (praf de pușcă).

Bătălia[1] s-a început în valea Similei, pe dealul care se cheamă Cetatea, unde se văd și astăzi două tabii; pe urmă, la gura văii Racova și de-acolea s-au tot bătut în sus pe apa Bârladului în Bârzești, pe valea Rebricei și până la târgul Scânteia, pe șleahul cel mare[2], care merge spre Iași, tot o bătaie a fost. Și-i omora pe turci, ca și cum i-ar fi luat din oală.

Pe unde-i satul Fundătura a fost bătălie amarnică: Ștefan își așezase oștirea pe dealul Măgura, care-i cel mai înalt deal de acolo și trăgea-n turci de-i potopea. Și astăzi sunt urmele de șanțuri și ale unui beci căruia-i zic oamenii „Beciul lui Ștefan Vodă". Pe șesul Bârladului, unde-i astăzi satul Ștefan cel Mare, a fost iar o bătălie cu turcii. La Podul Harapului de peste pârâul Racova, aproape de satul Chițocu, oastea lui Ștefan a ucis un pașă harap[3] și de aceea se cheamă și podul: Podul Harapului. Podul acesta a fost făcut de Ștefan Vodă.

Și câți dușmani au pierit și câți au rămas ciolnavi[4] pe câmpii, tot nu se lăsau, că parcă răsăreau din pământ, așa de mulți turci erau.

Ștefan, dacă a văzut nevoia, a prins a se trage din calea lor, că-l urmăreau să-l prindă.

Fiind strâmtorat de turci, s-a suit într-un stejar[5], care venea pe locul unde se află astăzi biserica din Scânteia și cum sta la copac, Ștefan s-a rugat lui Dumnezeu:

– Doamne, scapă-mă de focul în care mă găsesc astăzi și, în locul stejarului acestuia, voi zidi un locaș dumnezeiesc!

Turcii au trecut înainte, fără ca să-l zărească și Ștefan a scăpat cu viață.

După întâmplarea asta, Dumnezeu i-a ajutat și i-a bătut cu istovul pe turci, la Podul Înalt, care venea mai sus de satul

1. Confruntarea s-a desfășurat la 10 ianuarie 1475.
2. Drumul cel mare.
3. Persoană cu pielea neagră.
4. Cu oase rupte.
5. Nu avem însă nici o informație istorică despre acest episod, iar izvoarele ni-l arată pe Ștefan cel Mare ca un conducător de oaste aflat tot timpul în situații ofensive.

Scânteia[1] și pe urmă i-a alungat pe turci în jos, spre Dunăre.

În ținutul Tecuciului iar i-a bătut amarnic pe turci, la un vad, căruia de atunci i-a rămas numele Vadul Turcilor.

Și așa a scăpat țara de robie și oastea moldovenească a făcut minuni de vitejie.

Cum a sfârșit războiul, Ștefan a poruncit să facă în Scânteia o biserică cu hramul Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril și a mai făcut și un pod de piatră peste râul Rebricea.

Morții, câți au căzut în vremea războiului cu turcii, i-a îngropat înspre miazăzi și răsărit de Pungești, în locul unde-i zic oamenii Țintirimul lui Vodă. Iar celor care au trăit și s-au purtat vitejește în cumpăna asta așa de mare, Ștefan i-a răsplătit, dăruindu-le pământ, ca să aibă cu îndestulare neam de neamul lor.

Unora din căpitani le-a dăruit chiar locurile unde și-au arătat ei faptele lor vitejești. Așa a fost bătălia din satul Fundătura.

Răzeșii din Bucătăria, Cănțălărești, Chetrești, Ciofeni, Cosești, Gârceni, Mircești, Telejna de Sus și Tătărani, toți sunt împământeniți din vremea războiului de la Racova, pentru c-au știut cum să-și apere: Crucea, Vodă și Moșia.

Și-așa, cu ajutorul lui Dumnezeu și cu bărbăția ostașilor moldoveni, a scăpat Ștefan Vodă țara de necaz și de închinare înaintea păgânului.

(Teodorescu-Kirileanu S., III, p. 72)

POSTUL LUI ȘTEFAN CEL MARE ȘI SFÂNT

Din sus de târgul Vasluiului, la Podul Înalt, ce-i mai zice și al lui Ștefan Vodă, tăbărâseră[2] oștile turcești multe ca frunza și iarba.

Ștefan, cu puținii lui oșteni, le ține calea… dar cum să se încumeteze el să sfarme o oaste atât de înfricoșătoare, când unui

1. În realitate lupta s-a dat tot la Cănțălărești (N. Iorga).
2. Făcuseră tabără.

moldovean era să i se împotrivească trei turci?

– Doar o minune dumnezeiască mă va mântui, grăi Ștefan inimoșilor săi oșteni din jurul lui.

Sultanul turcesc avea la îndemână călăreți neîntrecuți, pe cai arăbești, iuți ca săgeata; tunuri îndemânatice, cărora cele mai mari cetăți nu le stătuseră în cale, ieniceri plini de îngâmfare, obișnuiți cu războiul și cu biruința…

Ștefan se încumetă să ducă în fața unei oștiri atât de puternice mai mult muncitorii pământului strămoșesc: oamenii de sapă și de plug, care aveau drept podoabă minteanul[1] și sumanul[2] zilelor de sărbătoare.

– Cu Dumnezeu înainte, dragii mei oșteni, căci de la Dânsul numai va putea să ne vină mântuirea! strigă Ștefan voinicilor săi.

Și, iute și neastâmpărat cum era, sări cel dintâi în mijlocul turcilor.

Și atunci, minune!

S-au clătinat ienicerii nebiruiți, s-au înfricoșat călărețiii oțeliți și au amuțit tunurile; iar sultanul a luat-o la fugă în josul țării către Dunărea bătrână, pe unde venise.

Iar Ștefan s-a întors fără mândrie în târgul Vasluiului, tot așa cum pornise, și a îngenuncheat înaintea altarului, aducând lui Dumnezeu laudă pentru acea biruință.

1. Haină țărănească, scurtă și cu mâneci.
2. Haină țărănească lungă până la genunchi.

A chemat în jurul său pe toți vitejii de la Podul Înalt, le-a dat ranguri mari în oștire, făcând boieri pe plugarii săi.

Le-a poruncit să postească toți, cum va face și el timp de patru zile, numai cu pâine și apă.

A dat veste în toată țara, ca nimeni să nu-i dea lui biruința aceea, ci numai lui Dumnezeu, că el – Ștefan – nu poate să se mândrească cu așa minune.

A postit Moldova toată după porunca lui Ștefan Vodă și l-a numit poporul său dreptcredincios *Sfântul Ștefan*, așa cum i se cădea.

(*Povestiri vitejești*, p. 30)

VÂRFUL MĂNĂSTIRII

Ștefan cel Mare se învrăjbise cu toți vecinii, din pricina că aceștia, de dragul jefuitului, năvălit-au din vreme în vreme în țărișoara lui care, pe cât era de mică, pe atâta era și de bogată.

Veniră leșii și turcii, dar mâncară o bătaie strașnică. La un an după asta, năvăliră și vecinii secui, dar nici acestora nu le merse mai bine, căci și biciul și buzduganele lui Ștefan erau sfințite de un sfânt călugăr și binecuvântate de Dumnezeu.

Matiaș craiul, văzând vitejia lui Ștefan, și-a strâns o armadie de nouă ori mai mare și porni în contra lui, cu gândul că, unde-l va găsi, îl va șterge de pe fața pământului. Dar omul gândește și Dumnezeu croiește.

Matiaș și-a gândit, și-a plănuit, dar altcum a fost să se întâmple, iar nu după gândul lui. Ștefan, auzind de la un drumar, că armadie mare se prăbușește asupra sa, și-a strâns o mână de oameni voinici, sănătoși și viteji până la unu și îi ieși dușmanului înainte, căci gândea Ștefan că, de îl va lăsa să intre în țară, numai cu greu îl va mai putea scoate.

Trecând muntele în Țara Ardealului, oamenii începură a i se îmbolnăvi. Ștefan, oprindu-și armadia, își făcu corturi și se hodini, bine știind că pizmașul e departe. Apoi făcu jurământ că, de îi va

ajuta Dumnezeu să biruiască, în locul unde va ieși biruitor, va face o mănăstire întru pomenirea veșnică.

După aceea, scoborând ai lui Ștefan în țară, se întâlniră cu un sfânt călugăr care, stropindu-i cu aghiazmă sfințită, le binecuvântă armele.

Ștefan, încurajat de această întâmplare, nu merse mult și se întâlni cu dușmanii. Fără multă trăgănare, se aruncă asupra lui. Acesta, văzându-i îndrăzneala, o luă la fugă și nu se opri până la cetatea Ciceului. Matiaș, cu o parte din armadie, se ascunse în cetate, cealaltă parte, care nu încăpea, fiind mulți, rămase jos în vale. Matiaș, în învălmășeala cea mare, neștiind că unde e Ștefan, începu să puște și el.

Cei din cetate pușcau în vale, cugetând că acolo e Ștefan cu ai lui, iar cei din vale pușcau în cei din cetate, gândind că numai Ștefan poate ca să puște în cătanele[1] lui Matiaș. Ștefan, însă, în vremea pe când armadia dușmană se bătea ea între ea, sta cu ai lui pe un vârf de deal, uitându-se la ei cum se nimicesc unii pe alții.

În revărsatul zorilor, cei din vale biruiră pe cei din cetate și, sfărâmând porțile, intrară înlăuntru, dar mai mare le-a fost spaima când văzură că ei pe ei s-au nimicit.

Pe vremea când se deschideau porțile, intră și Ștefan cu ai lui și, spunându-le că nu ei i-au bătut, ci puterea lui Dumnezeu, le luă cetatea și în ea puse oaste moldovenească, iar pe dealul unde a stat noaptea și s-a uitat la bătaie, a ridicat o frumoasă mănăstire, ale cărei urme și astăzi se mai văd, iar dealul acesta se zice „Vârful Mănăstirii”[2].

(Bogdan T. A., p. 27)

1. Soldați, oșteni.
2. În realitate, cetatea Ciceului a fost dată de regele Matias Corvinul lui Ștefan cel Mare în urma alianței încheiate între Ungaria și Moldova (1489). Vezi și legenda *Ștefan și Cetatea de Baltă*.

SFINȚII ARHANGHELI MIHAIL ȘI GAVRIIL OCROTESC PE ȘTEFAN

Legenda spune că Ștefan, singur, schimbat în haine mergea să iscodească oștirile păgânilor, ca să se încredințeze despre felul lor de a se bate, despre armele ce au și despre mulțimea luptătorilor. Și pătrundea Ștefan Vodă cum știa el și până în mijlocul păgânilor, și iarăși pierea dintre ei fără să-l simtă. Așa cercetă și iscodi el ostile turcești mai multe zile și nopți de-a rândul, dar într-o seară, nu știu cum s-au întors lucrurile, că Ștefan Vodă fu descoperit de o ceată de turci prin niște păduri, în apropiere de satul Scânteia.

Turcii, care erau poate tot iscoditori, se repeziră să-l prindă, dar el făcu ce făcu și grabnic se urcă într-un copac. Acolo scoase din sân o iconiță cu chipul Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil, o sărută și se rugă fierbinte zicând:

– Sfinților Arhangheli, acoperiți-mă cu aripile voastre și scăpați-mă de păgânii aceștia, că de voi fi viu, vă voi ridica din temelii altar luminat, să fiți preaslăviți în vecii vecilor!

Turcii într-atâta se zăpăciră și într-atâta fură orbiți de puterea ocrotitoare a Sfinților Arhangheli, încât se învârtiră zăpăciți pe lângă trunchiul copacului, priviră și în sus, și-n lături, dar pe Ștefan nu-l mai zăriră. După un timp li se păru că Ștefan ar fi luat-o fuga într-o parte și plini de năduf și de ciudă, o rupseră și ei la fugă într-acolo.

Atunci Ștefan se dădu jos din copac, mulțumi îngerilor și se duse viu și nevătămat la oștirile sale.

Și după ce-i ajută Dumnezeu de-i răpuse pe păgâni și-i alungă din țară, veni Ștefan Vodă cu mare alai la Scânteia[1] și puse temelie de piatră unei biserici cu hramul Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil. Și chibzui așa evlaviosul Ștefan Vodă că altarul noii biserici fu așezat chiar pe locul unde era copacul în ale cărui

1. Vezi nota de la legenda *Războiul de la Podul Înalt*.

ramuri fuse ocrotit de Sfinții Arhangheli.

***

O altă legendă ne spune că într-o noapte ploioasă, în timpul unei lupte, viteazul domnitor, temerar cum era a dat câteva porunci unor oșteni și a plecat către un alt grup, dar a fost interceptat de o ceată de iscoade turcești care au început să-l urmărească.

Atunci Voievodul se va fi îndreptat spre un loc de scăpare și în fuga sa va fi văzut poate de departe pe bătrânul oștean Scânteie, dar turcii tăindu-i calea s-a adăpostit în scorbura unui mare plop pregătindu-se de apărare disperată.

Turcii, cunoscând că este Domnul Ștefan și știind cât este de viteaz, n-au îndrăznit să se apropie deodată ci s-au pregătit să arunce săgeți. Când turcii trăgeau săgeți, din plop a sărit scântei.

Știindu-și Domnul în pericol și observând scăpărarea luminoasă, Scânteie cel Bătrân a sărit îndată cu ai săi și ajungând la timp îndepărtară pericolul.

Această întâmplare l-a determinat pe Ștefan să însemne acel loc prin construirea bisericii Sfinții Voievozi, știut fiind faptul că Domnul Ștefan punea izbânzile sale ca și întreaga viață sub directa purtare de grijă a lui Dumnezeu, a Maicii Domnului și a Sfinților căci mare și nestrămutată era credința sa.

(Dornescu Maria, p. 126)

MEȘTEȘUGURI OSTĂȘEȘTI[1]

Când am avut de învățat meșteșugul armelor, la vremea tinereții mele, prin școlile noastre de știință militară, între marii conducători de oști, ce ne-au fost arătați ca pildă, era și Ștefan cel Mare.

Ca moldovan, am cercetat mai îndeaproape viața de oștean a voievodului nostru și m-am încredințat că pe dreptate este Măria Sa așezat lângă strălucitii comandanți de oști din lumea întreagă.

Legenda spune că într-o primăvară, pe la sfârșitul lui Florar[2], Măria Sa Ștefan a ținut sfat de taină cu căpeteniile oștirii și pârcălabii[3] de cetăți, în târg la Huși, întâmplare care adeverește chibzuință și adânca înțelepciune a marelui Voievod. A avut Voievodul atunci semne că Hanul cel fioros al tătarilor de la Crâm are gând de prădăciune și răpunere asupra Moldovei.

Cum știa că întunecatul Han cată roadele pământului nostru și fecioare pentru robire, Ștefan a purces la rânduirea treburilor așa fel, ca la vremea strângerii bucatelor oastea moldovană să cunoască primejdia și îndrumările pentru stăvilire.

Drept aceea a poftit la sine dregători de la domnie și a poruncit să fie dată știre cetăților de margine, vorniciilor[4] și isprăvniciilor[5], că peste trei zile se ține sfat de oaste la casa din Târgul Hușilor.

Numaidecât, la straja a treia[6] din noaptea acelei zile, s-o fost aprins focuri pe trei înălțimi din preajma cetății de scaun și când au zbucnit spre cer vâlvătăile, alți balauri de flăcări s-au ridicat în lungiș și-n curmeziș peste trupul Moldovei: tot trei, câte trei,

1. Titlul anterior al legendei era „Sfat de taină".
2. Denumirea populară a lunii mai.
3. În Moldova medievală, conducători de ținuturi sau comandanți militari de cetăți.
4. Vornicii erau conducători ai curții domnești.
5. Ispravnicul era dregătorul care avea în răspunderea sa îndeplinirea poruncilor domnești; conducător al unui județ sau ținut.
6. Corespunde intervalului orar 00.00-03.00.

Biserica din Huși

până la hotare.

Așa era înțelegerea; când s-aprindea o movilă, însemna că sfatul se va ține la scaunul din Suceava, dacă ardeau două focuri, poftirea era pentru tabăra din Vaslui, iar de zbucneau trei vâlvătăi, chemarea era pentru casa de sfat de la Huși.

Luptătorii din sate erau vestiți cu focuri și buciume și acum nu se folosiseră decât flăcările; când buciumașii tăceau, oștenii nu se tulburau, știind tocmelile.

Dimineața, la ceasul când ciocârlia contenește jocul în albăstrimile cerului și pogoară la răgaz în lanuri, Măria Sa și sfetnicii de însoțire s-au încălărat, luând calea Hârlăului, unde au făcut popas în miez de zi pentru a se hodini. Un boulean de zece luni și câțiva cocoși au fost trecuți prin vetrele de jăratec, ulcioare cu ceară pe dopuri au fost suite din tainițele unde dorm vinurile și, în Cerdacul Rândunelelor, au stâmpărat neliniștea trupească a drumeților. La grajduri, caii, așijderea erau îngrijiți după rânduiala veche, întru alungarea ostenelii din mădulare. Căpetenii de oaste și plugari chibzuiți, din partea locului, au stat la dreapta Măriei-Sale.

Clopotele au cântat sărbătoare, iar Măria Sa a împărțit povețe pentru gătirea celor de trebuință ceasurilor de cumpănă.

Apoi, pe la chindie[1], drumeții au strunit frâiele, săltând în șei, și s-au tot dus spre soare-răsare, stârnind pulberea drumului.

Când cocoșii strigau straja întâi[2] din noapte, buzduganul Măriei-Sale a cercat poarta casei domnești din Vaslui. Acolo au șezut sfetnicii, față către față cu Măria Sa, la sfat de chibzuință până către zori. Sfinția sa Amfilohie Șendrea avea scaunul la dreapta Măriei-Sale.

Au hodinit cinci ceasuri și, scurt timp după lunecarea soarelui din crucea amiezii, au ieșit spre răsărit apucând șleahul[3] Hușului unde s-au aflat odată cu asfințitul.

Ispravnicul de Fălciu purtase grija rânduielilor și oaspeții Măriei-Sale au hodinit după cuviință, fără tulburare.

1. Timp al zilei către apusul soarelui.
2. Corespunde intervalului orar 18.00-21.00.
3. Drumul.

Deci a treia zi, la prânz, toți cei chemați se aflau de față, și-n casa Măriei-Sale a început sfatul de taină; la porți vegheau oșteni cu toiege și suliți.

Măria Sa a grăit:

– Cinstiți prieteni, aveți la cunoștință că necredinciosul Han de la Crâm[1] a pus gând vrăjmaș Moldovei, fiicelor și fecioarelor acestui pământ, și, pre cât am putut afla, nu peste multă vreme ne va călca hotarele și ogoarele. Toți știm că tătarii sunt cât frunza și iarba și noi anevoie ne-am putea măsura cu dânșii. Fără chibzuință temeinică și osebită pregătire, țara rămâne primejduită. Stând așa treaba, vă poftesc a vă rosti ce și cum vom face pentru izbăvirea Moldovei.

Pe chipurile tuturor s-a coborât o amurgire ca aceea care prinde copacii codrilor în preajma furtunii.

Au vorbit pârcălabi și vornici, comandanți și ispravnici arătând, fiecare după a lui știință și pricepere, ce cred nimerit a se face.

Și când a fost să rostească Măria Sa cuvântul, ceva rar s-o întâmplat; limba de la clopotul mare al bisericii a lovit doaga și sunetul greu a umplut împrejurimea.

– Vântoasă în miez de zi? Lucru osebit, a băgat samă Voievodul.

Atunci au prins deodată să-și plece ramul copacii livezilor, oftând ascuțit la prichiciul ferestrelor, soarele și-a ascuns fața și tunete năpraznice au cutremurat Firea, în vreme ce săgețile ploii au păienjenit văzduhul.

Măria Sa a așteptat un timp uitându-se afară; pe chipul său jucau lumini și umbre; unele izvorând din ființa sa, altele din frământarea de afară.

Clopotele au vestit că sfinția sa episcopul Amfilohie a îngenuncheat în altar.

Voievodul a săltat din scaun și sfetnicii l-au urmat; la un semn, s-au așezat s-asculte cuvântul Măriei-Sale :

– Tot ce-ați grăit, prieteni, este frumos și-nțelept. Moldova

1. Hanul Crimeii.

Pânzar moldovenesc (sec. XV)

și Codrii Orheiului. Putnenii și nemțenii se vor afla în câmpul dintre Tigheci și Gura Nistrului, iar pe malul dinspre apus al Prutului vor sta la veghe arcașii vrânceni și suceveni.

Nici o săgeată nu se va zvârli asupra dușmanului până ce nu-și va lua grija că mai sunt alte pâlcuri de oșteni decât cei din față.

Când se vor ivi cele dintâi care cu bucate îndrumate spre hotar, iar hoarda va fi întreagă între dealului Moldovei, oastea din cetățile de margine va ieși, tocmind stavilă de netrecut la spatele vrăjmașilor, în calea de întoarcere.

După care va vesti oștilor de pe lături să pălească năprasnic în coastele tătarimii și, tot atunci, vasluienii și fălcienii vor porni ca trăsnetul să zdrobească fruntea hoardei.

La una ca aiasta Hanul nu gândește și când își va da sama, nu va mai avea armată, deoarece nici un tătar nu trebuie să scape.

Socot că și domniile voastre găsiți că așa se cuvine a face pentru păstrarea și slava Moldovei.

Cei de față au dat glas de mărire pentru înțeleptul Voievod și sfatul de taină s-a mântuit cu știința că cele vorbite rămân între pereții casei; un cuvânt rostit afară aducea căderea capului.

Treaba făcută de Ștefan cu atâtea veacuri în urmă, cei de azi o numesc bătălie de încercuire și, uneori, fac greșală să o socotească un nou meșteșug războinic.

(Dinograncea George, p. 47-54)

MAMA LUI ȘTEFAN CEL MARE

Când domnul Ștefan cel Mare, la începutul domniei sale fu bătut de turci, și aproape toată oastea lui pierise în luptă, și când, sleit de puteri, urmărit de dușmani, cu o mică ceată își căuta adăpost la Mănăstirea Neamțului, unde era stariță mama sa Măria, atunci pe zidurile mănăstirii s-a arătat o bătrână prăpădită:

– Fiul meu, - zise ea, adresându-se lui Ștefan, - cred că tu te întorci după biruința asupra turcilor?

– Nu, mamă, eu sunt învins și dușmanul mă urmărește. In zidurile mănăstirii tale nădăjduiesc să mă adăpostesc, și adunându-mi puterile ce-mi mai rămân, să încep din nou lupta cu otomanii.

– Eu nu primesc fugari sub ocrotirea mea. Du-te, luptă-te din nou cu dușmanul patriei, învinge sau mori pentru țară, și atunci voi zice: Ștefan e fiul meu!

Ștefan, rușinat, a părăsit mănăstirea, și-a adunat resturile ostașilor lui, și în lupta de la Valea Albă a învins cu desăvârșire pe dușmani.

(Colac Tudor, p. 371)

ȘTEFAN CEL MARE ȘI CRAIUL MATIAȘ[1]

Nu știu când, dar știu că e mult de atunci, căci moși de strămoșii noștri povestesc că în țara moldoveanului era un împărat vestit de curajos și lăudat de oameni pentru hărnicia și tragerea de inimă ce o avea către țara lui.

Pe acest împărat mare și fără de seamăn spun că l-o chemat Ștefan cel Mare.

Odată, acest împărat a avut bătaie și cu Matiaș[2] căci doară și mai demult erau vrajbe și scârbe între împărați ca și astăzi, de nu mai multe. Se scârbise, adică, împăratul ungurilor cu cel al moldovenilor pentru o bucățică de pământ, care, deși era mică, era de mare preț.

Acea bucățică se zice că ar fi fost doar chiar locul pe care trăim noi, someșenii. Era de mare preț locul acesta, având munți acoperiți cu păduri frumoase, pășuni grase și izvoare cu ape reci ca sloiul și limpezi ca lacrima. Apoi, mai lăcomeau oamenii și la bunătatea de păstrăvi care se făceau minune de mari și frumoși.

Bucățica asta era locul de scârbă între cei doi împărați. Fiecare lăcomea la ea, cum, bunăoară, ar lăcomi doi copii la un ou roșu. Împăratul Matiaș se ținea morțiș că numai a lui trebuie să fie. Ștefan zicea că, după ce el a moștenit-o de la moși de strămoși, nu o va da cu una cu două[3]. Apoi, frică nici nu prea avea, că doară nu de flori de măr îi ieșise vestea peste țări și mări de viteazul vitejilor.

Ștefan nu o da, Matiaș nu o lăsa și așa vrajba era gata.

Văzând Matiaș că cu Ștefan nu o poate scoate la cale cu buna, o luă cu răul, gândind că doară-doară îl va cuprinde frica și îi va scoate pământul fără bătaie. Ștefan era, însă, tot Ștefan cel de

1. Titlul anterior al legendei era „Ștefan cel Sfânt".
2. Matias Corvinul, rege al Ungariei (1458-1490), fiul lui Iancu de Hunedoara.
3. Pentru războiul din 1467, încheiat cu bătălia de la Baia, vezi și legenda *Bătălia de la Baia*.

demult, care mai înainte se bătuse cu crai, cu împărați și pe toți îi biruise.

Ștefan se duse în țară și, suflând în buciumu-i de aur, ce răsuna peste dealuri și munți, adună oaste de să te tot uiți la ea – știi, copii tot unul și unul, înalți, pletoși și curajoși de nu aveau seamăn pe întreaga lume. După ce le spune că s-a făcut răzmeriță[1] sus, în vârful munților, colo, unde omătul nu se topește numai în dricul verii și unde peștii stau în apă cum stau bolovanii, se luară cântând cântări de vitejie și fără a lua în seamă greutățile drumului, așa cât, într-o bună dimineață, sosiră tocmai în fața pizmașului care cu împăratul lor cu tot dormeau tun, fiind trudiți și ei de drumul lung ce-l făcură.

Ștefan îi vedea cum dorm ca butucii, răsturnați pe sub tulpinile brazilor, dar nu le făcu nimica, căci zise feciorilor lui că nu e dreptate să omori pe pizmașul tău în vreme ce el se odihnește. Numai prin luptă dreaptă se vede vitejia omului.

– Mergeți, deci, și spuneți pizmașilor că a venit Ștefanul moldovenilor ca să se lupte cu ei și, zicând aceasta, trimise doi dintre cei mai voinici feciori ai lui ca să-i trezească.

Ungurii, auzind vestea că Ștefanul moldovenilor e lângă ei, în spaima cea mare nici nu știau ce să facă și așa, buimăciți cât de somn, cât de frică, începură a se sfădi. A se lua de grumaji și a pușca unii în alții. Oastea moldovenească, văzând această minune, sta și se uita cu ochii împăienjeniți la cele ce le vedea, crezând că numai în puterea lui Dumnezeu s-a întâmplat această minune.

Neavând cu cine să se hărțuiască, cu toții s-au înturnat iarăși în țară, cântând și dând slavă lui Dumnezeu.

(Bogdan T. A., p. 15)

1. Răscoală, răzvrătire.

BĂTĂLIA DE LA BAIA

Cât a trăit Ștefan cel Mare și Sfânt, numai de dușmani a avut parte: când intrau turcii în țară, pe la mare; când veneau leșii prin pădurile și dealurile dinspre miazănoapte a Moldovei, când năvăleau tătarii de la răsărit ori ungurii dinspre asfințit.

Așa intrase odată ungurul în țară fără veste și-l apucase pe Ștefan fără să fie gata cum se cuvine de bătălie.

Ungurii au dat buzna peste oastea moldovenească și-au fugărit-o pe la Rădășeni, ca doar vor prinde pe Ștefan.

Ștefan Vodă, dacă a văzut că nu-i chip de scăpare, s-a tras în târgul Baia și acolo, dacă a simțit nevoia, s-a suit într-un arin, ca să se ascundă de vrăjmaș.

Biserica Albă de la Baia

Ungurii au trecut și pe dedesubt și mai pe de lături de arin, dar cui i-a trăsnit prin gând că Vodă stă ascuns într-un arin? După ce-au ajuns ungurii în Baia, l-au căutat fel și chip, în toate părțile pe Ștefan Vodă și dacă au văzut că n-au avut noroc să puie mâna pe dânsul, de ciudă, au prădat casele oamenilor și s-au dat pe băute și la petrecanii ca acelea.

Ștefan cel Mare, când s-a văzut scăpat din primejdie, s-a scoborât jos din arin, a mulțumit lui Dumnezeu, de-acolea și-a strâns oastea împrăștiată, a tăbărât peste unguri în vreme de noapte și, cum erau ei morți de beți și nu mai știau pe ce lume sunt, le-a tras o bătaie de gândeau ungurii că-i mânia lui Dumnezeu și nu nimereau pe unde să fugă mai degrabă[1].

După ce-a alungat Ștefan Vodă pe dușmani din țară, în locul arinului în care a scăpat cu viață, a zidit o biserică care se cheamă și astăzi Biserica Albă[2], mulțumind lui Dumnezeu că nu și-a primejduit viața în bătălie și a scăpat țara de dușmani.

Ostașii care au murit în bătălia asta a pus de i-a îngropat în Movila Bortoasă, care se vede și în ziua de astăzi. Iar unii spun că s-a mai îngropat dintr-înșii pe hotarele Băii dinspre satul Oprișeni, unde este astăzi o mocirlă.

(Teodorescu-Kirileanu S., II, p. 49)

CAPUL LUI ȘTEFAN CEL MARE DE PE RARĂU

Ștefan cel Mare multe războaie a purtat și câți au venit cu gând rău în țara asta i-a bătut și i-a scos până dincolo de hotare, că nu le-a mai trebuit să dea ochii cu el a doua oară.

1. Campania regelui Ungariei Matias Corvinul în Moldova s-a încheiat cu înfrângerea de la Baia, din noaptea de 14-15 decembrie a anului 1467. Documentele ne spun că Ștefan cel Mare nu s-a ascuns într-un arin, ci a năvălit asupra ungurilor care-și făcuseră tabăra la Baia și care, după cum spune cronica, erau „fără de nici o grijă […], și beați și negătiți de război".
2. Biserica Albă din Baia este atribuită prin tradiție lui Ștefan cel Mare, edificiul neavând pisanie.

Odată, într-un război cu ungurii, a ajuns și prin munții aceștia. Și așa de rău mi i-a bătut pe unguri, că n-au mai rămas decât puțini din ei. Iar câți au scăpat cu zile, Ștefan i-a fugărit și i-a împrăștiat prin toate văile Câmpulungului și prin munți, iar unii au apucat-o spre Rarău, ca să-și afle adăpost în locuri sălbatice și neumblate.

Cum fugeau ei îngroziți că nu mai nimereau drumul, ci o țineau de-a dreptul prin pădure, iacă dau deodată într-o răritură pe culme. Atunci, unul dintre unguri a văzut peste brădet un colț de stâncă ce semăna cu capul lui Ștefan cel Mare și i s-a părut că voievodul le-a ieșit înainte să-i ia din nou la bătaie. El de frică a strigat către ai săi:

– Uite-l pe Ștefan Vodă!

Da' ceilalți l-au întrebat:

– Unde-l vezi? Că doar e departe.

– Uite capul lui cum apare de peste deal! a zis ungurul, arătând cu mâna stânca din fața lor care se vedea tot mai aproape.

După această întâmplare, ungurii s-au dus de unde-au venit, da' stânca a rămas pe Rarău. Și de atunci poartă numele de „Capul lui Ștefan cel Mare" până astăzi.

(Cojocaru N., p. 142).

DOMNUL ȘTEFAN NU PLĂTEȘTE HARACI

Aveau cei bătrâni o vorbă ce se potrivea de minune și la firea cea vicleană și de tot ticăloșită a sultanului Mahomed: omul, de-i nărăvit rău, tot la rău e gândul său.

Așa și cu turcul nostru: căta cu tot dinadinsul să-și îndestuleze urdia[1] cea flămândă numai din pradă și din tribut. Iar tributul acesta – de-i ziceau turcii „haraci" – era tot un soi de jaf. Că doar nici nu puteai să-i spui altfel, de îndată ce Poarta otomană dorea să i se plătească în fiece an un obol[2] al supunerii prea plecate față de ea.

Marea bunăvoință a sultanului și – odată cu ea – tihna gospodarilor erau obținute, deci, cu grele sume de bani, numai din cei de aur și argint.

Ce mai: trebuiau bieții oameni fie să-și bage capul în jugul turcului, fie să-și apere mai întotdeauna hotarul tot cu sabia și măciuca! Alt chip nu era!…

Domnul Ștefan cel Mare, fiind om mândru și viteaz, iubitor de dreptate și dornic să-și păstorească țara în deplină liniște și slobozenie, nu s-a împăcat deloc cu năravul turcilor. Așa că, într-o bună zi, dis-de-dimineață, numai ce a chemat la el pe toți sfetnicii și curtenii cei mai de vază, precum și pe căpitanii oștirii.

Și le-a grăit Vodă după cum îi era felul, cu glas apăsat și plin de judecată:

– Văd și înțeleg mirarea de pe cinstitele fețe ale domniilor voastre. Vă întrebați, de bună seamă, ce anume am a vă spune așa grabnic, de v-am poftit la sfat fără a mai aștepta – după cuviință – răsăritul soarelui. Aflați, dar, boieri dumneavoastră și destoinici căpitani, că eu de mult nu mai am odihnă… De mult mă roade gândul că Moldova păgubește în fiecare an trimițând, din strânsura cea cu sudoare a brațelor sale, amar de bănet pentru

1. Hoarda, oastea.
2. Contribuție, aport.

îmbuibarea sultanului și umplerea vistieriilor sale fără fund. Și socot, cu gândurile la necazurile cele multe ale țării, că a venit timpul să curmăm o asemenea pagubă și rușine. Dacă soarta ne-a dat un pământ binecuvântat și dăruit cu de toate, apoi să-l muncească oamenii spre îndestularea și câștigul lor. Prisosul să-l dea gospodarii, cu folos și cinstită tocmeală, neguțătorilor; iar nu să-l trimită, după poruncă, pentru tainul burților flămânde de la Stanbul. Drept îi ce spun, pârcălabe Arbore[1]?

– Drept, Măria Ta.

– Dar dumneata, căpitane Hărman, care, deși fiind sas și nu moldovean[2], ne slujești cu multă credință și bărbăție, ce gândești despre vorbele acestea ale mele?

– Cu dreptate ai vorbit, slăvite doamne!

– Apoi, dacă drepte sunt spusele mele, înseamnă că plină de strâmbătate e plata haraciului! Și de vrem să putem sta drept în fața Celui de Sus și a judecății celor mulți, care caută cu dragoste și cu licăr de speranță către noi, degrabă trebuie să-l poftim pe dumnealui, sultanul, să-și cate în altă parte oaie de tuns și vacă bună de muls! Așa-i, boieri dumneavoastră?

– Întocmai, Măria Ta! încuviință-u, pe rând, sfetnicii și oștenii lui Vodă, bucurându-se că domnul se arată cutezător și cu dragoste pentru moșia strămoșească.

Grăi atunci cu tâlc pârcălabul Arbore, mângâindu-și cu dreapta mânerul argintat și împodobit cu ochi de rubin al paloșului său:

– Turcu-i lup bătrân și nu uită degrabă drumul ce duce la stână! Ne-om pregăti, așadar, să fim gata, cu braț înarmat, alături de Domnia Ta. Se va ridica și norodul[3], care mult te iubește ca bun gospodar ce te afli. Și-apoi, nu va fi pe voia turcului, că

1. Cârstea Arbure, pârcălabul de Neamț, – posibil frate al lui Ștefan cel Mare – era tatăl lui Luca Arbur, portarul Sucevei (despre acesta din urmă, vezi și legenda *Stejarul din Borzești*).

2. O vreme, istoricii au socotit că Hărman era de origine germană. S-a stabilit, însă, că el făcea parte dintr-o familie moldovenească, având origini mai îndepărtate în Transilvania.

3. Poporul.

doar… numai pe ciobanul fără câine lupu-l lasă fără pâine! Iar tot românul știe și altă vorbă, la fel de înțeleaptă: decât toată vara cioară, mai bine-o zi șoim în țară…

Îi plăcură lui Ștefan vorbele înțeleptului sfetnic și nu mai puțin viteazului oștean. Boierii se veseliră și ei cu bărbăție la auzul pildelor rostite de pârcălab.

Prin ferestrele cele boltite dinspre soare-răsare pătrunseră primele raze ale dimineții. Globul de foc prinsese a se urca cu alai de beteală pe geana orizontului, iar săgețile sale de lumină se opriră pe jilțul voievodului, luminându-i și mai mult chipul plăcut și scânteind pin firele de aur ale veșmântului de purpură. Se ridică domnitorul – nici sfetnicii nu mai rămaseră pe scaune – și glasul i se auzi dând poruncă:

– Să plece degrabă ștafete, ducând veste tuturor cetăților și așezărilor Moldovei, de la Hotin până la Dunăre și mare. Să știe cu toți de hotărârea ce am luat spre binele țării. Și să stea toți cu urechea trează la strigătul ce-l vor da din bucium pândarii[1], când vrăjmașul va porni să ne calce hotarul. Fie razele acestea de soare semnul temeiniciei gândului nostru de astăzi și lumina binecuvântată a libertății neamului, în veci neîngenuncheat!…

* * *

Auzind de hotărârea domnului Ștefan cel Mare și a curții sale de la Suceava, nu i-a prea venit la mână sultanului una ca asta și, după ce s-a scărpinat bine după ureche, a trimis o înfricoșătoare solie la curtea lui Vodă, chitind în sinea sa că o să-l sperie cu vorbe de ocară și cu amenințări.

S-au înfățișat, dar, solul cu tovarășii săi, plini de ifose și aruncând priviri ca de catran la oștenii lui Vodă, care i-au condus de cum au păsit hotarul și până au ajuns la cetatea din inima Țării de Sus.

Și au băgat ei bine seama că – vorba ceea – altă făină se macină acum la Moldova: târgurile sunt pline de forfota negustătorilor

1. Străji, santinele.

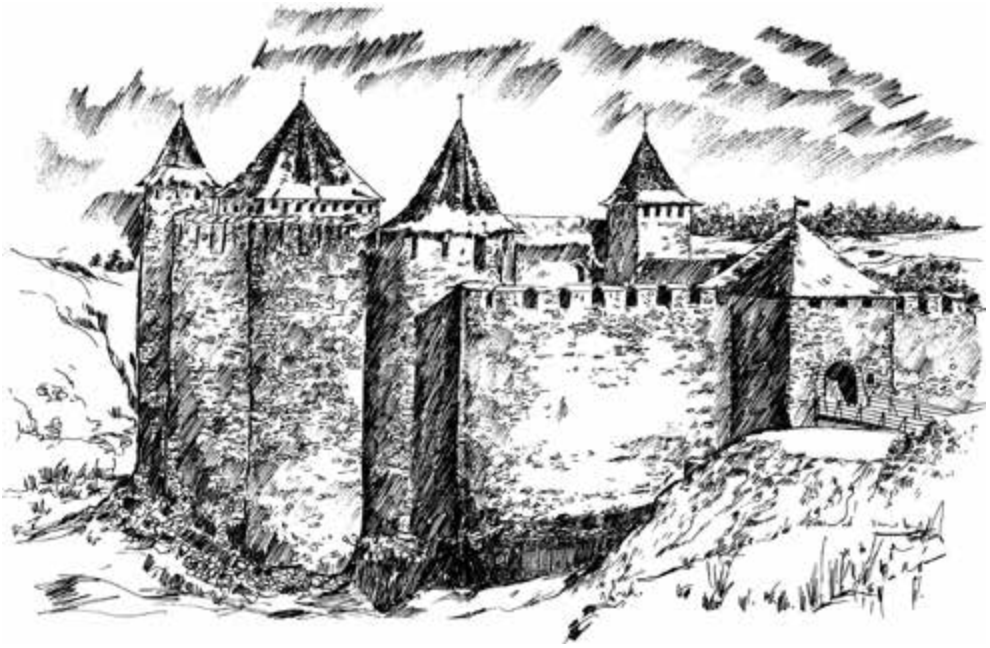

Cetatea Hotin

și a meșterilor, porțile și meterezele cetăților sunt păzite cu strășnicie de voinici anume orânduiți după socotința domnului și a căpeteniilor sale, pe drumurile țării se văd alergând ștafete ducând știri și repezind porunci în orice clipă a zilei și a nopții, iar oamenii au fețele pline de voioșie chiar și la vederea unui alai al Semilunei așa de fălos și de crâncen armat, cum era ceata purtătoare de șalvari și turbane a domniilor lor. Se vedea, așadar, minte și mână de bun gospodar.

Numai că turcul știa una și bună: să plătească ghiaurul[1] de Ștefan haraci!

Așa că, de cum i-a primit Vodă în sala cea mare a scaunului domnesc, au pășit țanțoși trimișii lui Mahomed și au grăit cu trufie, fără să facă plecăciune în fața voievodului moldovean și a mult cinstiților săi sfetnici, adunați după rânduiala cea bună a ospeției:

1. Nume batjocoritor dat în trecut de turci celor de altă religie decât cea mahomedană.

– Stăpânul nostru și al întregii lumi, mult prea viteaz și trimis al lui Allah pe pământ spre împlinirea poruncilor din cartea cea sfântă a Coranului, falnic cuceritor al Constantinopolului și Trapezuntului, temut stăpânitor al Asiei și Crimeei, al Serbiei și Peloponezului, al țărilor de la Dunăre și al mării celei mari, îți trimite vorbă să strângi de îndată haraciul ce-i datorezi ca supus al său și să faci bine să i-l aduci tu însuți, dimpreună cu banii și rodul ce ai cutezat să nu i le mai trimiți de trei ani încheiați! Teme-te, dar, prinț al Moldovei, și aleargă degrabă să-ți capeți de la Înaltul Padișah[1], care, în marea-i bunătate, te va milostivi și pe tine, lăsându-te să îngenunchezi la picioarele sale și binevoind să primească rugile și plocoanele[2] tale. Iar de nu…

Nu mai răbdă marele Ștefan obrăznicia din vorbele oaspetelui celui nepoftit și bătu cu mânie în brațul jilțului său:

– Ajunge, sol nemernic și trufaș!… Grăbește-te, cât mai ești în viață, să te târâi tu lângă șalvarii cei falnici și milostivi ai stăpânului tău! Noi, cu voia lui Dumnezeu și a norodului nostru, care s-a bucurat să ne aibă ca domn, avem de făcut unele lucrări, mai cu folos pentru rosturile cele cu temei ale țării. Aleargă și spune-i sultanului că țara aceasta, deși mică, are oameni harnici și gospodari, care vor să se bucure în tihnă de toate roadele mucii lor. Și mai spune-i că oamenii acestor binecuvântate meleaguri sunt liberi, aidoma moșilor și strămoșilor lor, care nu au răbdat vreodată strâmtorarea cea mânioasă a năvălitorilor. Vom ști, dar, la nevoie, să ne apărăm noi vetrele, fără a ne teme de grozăviile ce le-au făcut pe aiurea oștile voastre nărăvite la pradă. Iar dacă măritului vostru stăpân nu o să-i vină a crede, apoi să facă bine să ne calce hotarul, cu gând vrăjmaș! Și-atunci, vom vorbi din nou: dar despre viață și moarte.

Și așa a și fost[3]…

(*Ștefan, Ștefan, domn cel Mare*)

1. Conducător absolut, suveran; sultan al Turciei.
2. Daruri omagiale intrând în obligațiile vasalilor către Poartă sau ale supușilor către curtea domnească ori către stăpânul moșiei.
3. Vezi legenda *Războiul de la Podul Înalt*.

MINTEA MOLDOVEANULUI CEA DE PE URMĂ

Stăpânea Țara Moldovei, într-un rând, un domn mare întru toate și numele lui era Ștefan Vodă. Și neamul nostru o ducea bine și de aceea sămânța pizmei încolțise în inima liftelor străine.

Sculatu-s-au leșii și tătarii și la urmă au purces și turcii, mulți ca frunza codrilor și pe atâta încă mai mulți, și au intrat în țară pustiind și pârjolind, iar mai apoi, prinzându-ne și oastea noastră, o sfărâmară și-o împrăștiară.

Și se făcea prin locurile acelea o pădure deasă și-n fața pădurii o gârlă lată și plină de stufăriș. Ștefan își adună puținele rămășițe în dosul lor, făcu sfat și din sfat ieși poruncă să meargă înainte câțiva surlași[1] și să deie bucium de strângere. Surlașii începură chemarea iar Vodă Ștefan cu ostașii lui începură să chiuie ca și cum ar fi fost de o mie de ori mai mulți.

Turcii pe dată crezură că acolo-i gloata cea mare a norodului de oaste și dădură năvală peste gârlă, unde rămaseră înnămolite o mulțime de tunuri și rânduri de oaste. Moldovenii atâta așteptau. Repede sar ca niște lei-paralei peste capul păgânului și-l strivesc și-l buchisesc[2] și pe urmă îl lasă să se întoarcă în țara lui pe drumuri scurte, cu ce mai rămăsese neatins.

Turcii s-au întors cu nespusă mânie în suflet și mânioși au rămas împotriva noastră până astăzi. Spun cei ce știu că, de câte ori se închină, turcii, în loc de *amin*, zic până-n ziua de astăzi:

– Dă-mi, Doamne, mintea moldoveanului cea de pe urmă.

(Pamfile T., II, p. 46)

1. Persoană care suflă în surlă.
2. A bate pe cineva (dându-i pumni, ghionți); a lucra cu migală.

BĂTĂLIA CU TĂTARII DE PE VALEA BERHECIULUI

Mai în sus de satul Vultureni, pe valea Berheciului, ținutul Tecuciului, în niște râpe, se așezaseră acolo tătarii ca la dânșii acasă și nu se dădeau duși, căpcânii; gândeau c-au dat peste țară fără stăpân.

Ștefan Vodă, tocmai în vremea aceea nu prea avea de unde să strângă atâta oaste ca să alunge tătarii, cu nepus în masă; ori se vede că nici nu și-a bătut capul să mai stârnească atâta lume pentru niște tătari.

Și ce-a făcut Ștefan Vodă? I-a hăituit cu meșteșug. Și-a luat Ștefan vreo câțiva ostași vrednici și buni de gură și toți călări. Cu dânșii a strâns o cireadă de boi la un loc cu vaci, cu viței, cum s-a întâmplat și a pus mai pe toate vitele: clopote, tălăngi, clopoței și le-a luat la goană, cât puteau fugi, înspre vetrele tătărăști.

Tătarii când au auzit huietul clopotelor, tropotul vitelor, mugetul lor, holca ostașilor, nu știau ce urgie și mânie a lui Dumnezeu vine peste dânșii ca să-i prăpădească. Și n-au mai așteptat ce și cum, au luat-o la picior, care cum a putut, lăsând toate-n pământ, numai ca să scape măcar cu sufletul.

Și i-a fugărit Ștefan într-o părere, până ce-a socotit că nu le va mai fi poftă, altădată, să mai poposească tătarii prin Țara Moldovei.

Astăzi încă se mai găsesc, pe valea Berheciului, oale pline cu oase, tocmai din vremea tătarilor acelora.

(Teodorescu-Kirileanu S., III, p. 166)

POIANA TĂTARILOR

Se spune că, în vremurile de demult, pe când trăia Ștefan Vodă, năvăliseră tătarii în țară.

Tot jefuind în dreapta și în stânga, o parte a năvălitorilor ajunse cu jaful până la Valea Bicazului. Niște plăieși de-ai lui Ștefan le simțiră apropierea. Ei se frământară ca să găsească un mijloc spre a-i face să se întoarcă îndărăt. Planul le fu gata. Câțiva se așezară în dosul unor copaci uriași, cu săgețile la arcuri, având cu ei și vreo trei buciumași, iar ceilalți trecură apa Bistriței, pitulându-se și ei în dosul unor copaci, tot cam cu atâția buciumași.

Când se apropiară tătarii de ascunzătoarea moldovenilor, o ploaie de săgeți porni asupra liftelor iar buciumașii începură a răscoli măruntaiele codrilor, cu huietul buciumelor. Tătarii, crezând că au dat piept cu oastea lui Ștefan, se îngroziră. Cum nu vedeau pe nimeni și neîndrăznind să meargă înainte, o croiră de fugă pe unde veniseră, urmăriți de săgețile moldovenilor. Cum dădură cu ochii de grosul celorlalți tătari, le spuseră că Ștefan e pe urmele lor și cu toți o porniră îngroziți înapoi spre țara lor.

Prăzile și robii luați au rămas în voia Domnului. Toți se grăbeau să iasă mai degrabă din culcușul ghiaurului de Ștefan, despre a cărui vitejie mersese faima peste nouă țări și nouă mări.

Așa scăpă țara de tătari. Locului unde s-a întâmplat ciocnirea între tătari și săgețile moldovenești i-a rămas numele de Poiana Tătarilor.

(*Ion Creangă*, p. 34)

DUCEȚI-VĂ SPRE PIEIREA VOASTRĂ, CĂ NU VEȚI MAI VENI

Albert, craiul leșesc[1], a uitat prieteșugul tătâne-său[2] ce avea cu Ștefan Vodă. Nu făcea oaste împotriva păgânilor, care în toate părțile fulgerau și trăzneau cu armele lor ca tunetul, vărsând

1. Ioan Albert, rege al Poloniei (1492-1501).
2. Cazimir al IV-lea, rege al Poloniei (1447-1492).

sângele creștinilor și stropșind[1] volnicia tuturor, înmulțind legea lui Mahomed cea spurcată, ci ca să-și arate vitejia asupra Moldovei, socotind că prea lesne o va supune, știind că de multe ori ceruseră ajutor de la craii leșești.

Și strângând oaste acel crai, a scos cuvânt că vrea să meargă la turci, să ia și să bată Cetatea Albă și Chilia, cetăți pe care le luase sultanul Baiazid de la Ștefan Vodă[2]. Și încă, mai mult, speria pe leși, zicând că turcii, amestecați cu moldovenii, vor să treacă în Podolia[3].

Și le-a dat de știre ca toți să încalece și să se întâlnească cu craiul la Liov. Și au mers soli la Ștefan Vodă de i-au dat de știre să se gătească să meargă cu dânsul să bată Chilia și Cetatea Albă și să-i pregătească stații și hrană pentru oaste.

De care lucru i-a părut bine lui Ștefan cel Mare și cu bucurie mare a primit pe soli, căci au făcut oaste împotriva vrăjmașului. Numaidecât a zis că va veni acolo, la loc, cu oastea, sub Chilia.

Cunoscând sfetnicii craiului, mai ales episcopii, gândul lui, că vrea să facă oaste asupra lui Ștefan Vodă, mult i-au adus aminte și-i ziceau:

– Să nu faci oaste împotriva dreptății, că întorci mânia lui Dumnezeu spre Măria Ta!

Iar el, cu gândul său, nu s-a lăsat, ci încă zicea acelor episcopi ai săi:

– Locul vostru este în biserică, să o păziți, iar nu de războaie să grijiți! Gândul meu voi nu-l știți, ci numai eu singur! Dacă aș pricepe că haina de pe mine știe gândul meu, în foc aș băga-o!…

Mulți dintre boierii leșești socoteau că face dinadins așa, ca să piardă oastea toată, cum a ieșit mai apoi de la dânsul și zicătoarea: „în zilele lui Albert, șleahta a pierit!”.

De aceasta, Ștefan Vodă, prinzând veste de la unguri cum că va veni asupră-i oaste, trimes-a soli la craiul leșesc pe

1. Încălcând, nesocotind, distrugând.
2. Cele două cetăți fuseseră cucerite de turci în 1484.
3. În Evul Mediu, regiune a Poloniei, situată la nord de Nistru.

credincioșii boierii săi, Tăut logofătul[1] și pe Isac vistiernicul[2], ca să poată cunoaște ceva de la crai, ce i-i voia să facă, dar nimic n-au cunoscut.

Căci craiul, cum umbla cu înșelăciune, ascunzând cuvântul, pe soli cu bucurie i-a primit și darurile ce-i trimisese Ștefan Vodă cu mulțumită le-a luat. Și solilor iarăși același răspuns a dat, cum că este mergător la turci.

Mai apoi, solii a trimis la Ștefan Vodă, să-i întărească cuvântul iar el a întors oastea spre Pocuția[3].

Înțelegând Ștefan Vodă cum că craiul se apropie cu oastea la margine, iar a trimis soli înaintea craiului, pe Tăut logofătul și pe Isac vistiernicul, cu multe daruri și l-au întâmpinat peste Nistru și i-au închinat darurile și iarăși cu dragoste le-a primit.

Și de aici a trecut Nistrul pe la Mihălceni, în această parte, cu toată oastea sa și a venit la Coțman.

Acolo și-a descoperit toată viclenia cea ascunsă. A prins pe Tăut logofătul și pe Isac vistiernicul și i-a băgat în obezi și i-a trimis de i-a închis în Liov[4].

* * *

Iar Ștefan Vodă, dacă a înțeles cum că l-a viclenit craiul și vine asupra lui și a trecut Prutul cu 80 de mii de oaste pe scrisoare, fără altă adunătură, de sârg a trimis în toate părțile în țară, să-i strângă oaste la târgul Romanului.

Iar Albert a șezut cu oastea 7 zile la Coțman.

Dar până să se strângă oastea lui Ștefan Vodă și până i-ar veni în ajutor, că și craiul unguresc i-a trimis oaste, cu Birtoc, voievodul Ardealului[5], ce era cuscru lui Ștefan Vodă, și de la Radu Vodă[6] și până a se strânge oastea toată la un loc, Albert a purces

1. Vezi legenda *Logofătul Tăut*.
2. Isac a fost vistiernic al Moldovei în răstimpul 1491-1508.
3. În Evul Mediu, regiune a Poloniei, situată între Prut și Nistru.
4. Lemberg.
5. Bartolomeu Drágfi, voievod al Transilvaniei (1495-1499).
6. Radu cel Mare, domn al Țării Românești (1495-1508).

cu oastea de la Coțman și a lovit la Șipinți.

Deci, văzând Ștefan Vodă că-l împresoară vrăjmașii săi, a tocmit străji împotriva leșilor, ca să ție vadul la Prut, la Cernăuți.

Iar Ștefan Vodă a ieșit din Suceava spre târgul Romanului, cu toată oastea lui[1]. Și într-acea zi i-a adus limbă[2] straja lui, șase leși; dintr-aceia, pe trei i-a trimis la împăratul turcesc.

Deci craiul leșesc a venit cu toată puterea sa la cetatea Sucevei și a început a o bate.

Și așa a bătut-o trei săptămâni și ziua și noaptea și nimic n-a folosit, nădăjduind că i se va închina țara. Mulți se supăraseră pe Ștefan Vodă, căci atâtea războaie, fără odihnă și fără măsură, făcea și cu toți se bătea.

Iar țara socotea că de nu li-i îndemână cu al său, dar cu străinul mai multă neîngăduință le va fi!…

Atâta pradă și risipă făcea oastea leșească în țară, căci umblau prin păduri de căutau prăzi și jacuri și apoi sileau toți de se strângeau la Roman, unde le era beleagul[3].

Așa, țara se strângea iar cetatea, cât putea, se apăra. Și ce risipeau leșii cu tunurile ziua, iar tocmeau noaptea și întăreau, de era munca lor în zadar.

Iar pe afară, pe unde se aflau leșii risipiți după hrană, îi băteau, de nu erau volnici să iasă nici într-o parte […].

Deci, fiind leșii cuprinși de atâtea nevoi, prinseră a grăi de craiul lor, întâi în taină iar apoi în gura mare; îl învinuiau că a venit fără cale, de i-a adus ca să-i piardă pe toți și socoteau toate semnele câte se făcuseră rele, că le-au fost lor de arătare, să fie spre pedeapsa lor.

Așa, mai întâi, în țara lor, într-un pârâu de nimic s-a înecat un povodnic al craiului; și când au ieșit din Liov, boii care purtau ierbăria, de vânt mare s-au risipit, de nu puteau să-i strângă.

Așijderea, un țăran ce înnebunise, a strigat în gura mare: „Duceți-vă spre pieirea voastră, că nu veți mai veni!”.

1. Vezi legenda *Ștefan cel Mare și porcarul*.
2. I-a adus veste, i-a dat de știre.
3. Tabără de adunare și regrupare a oastei.

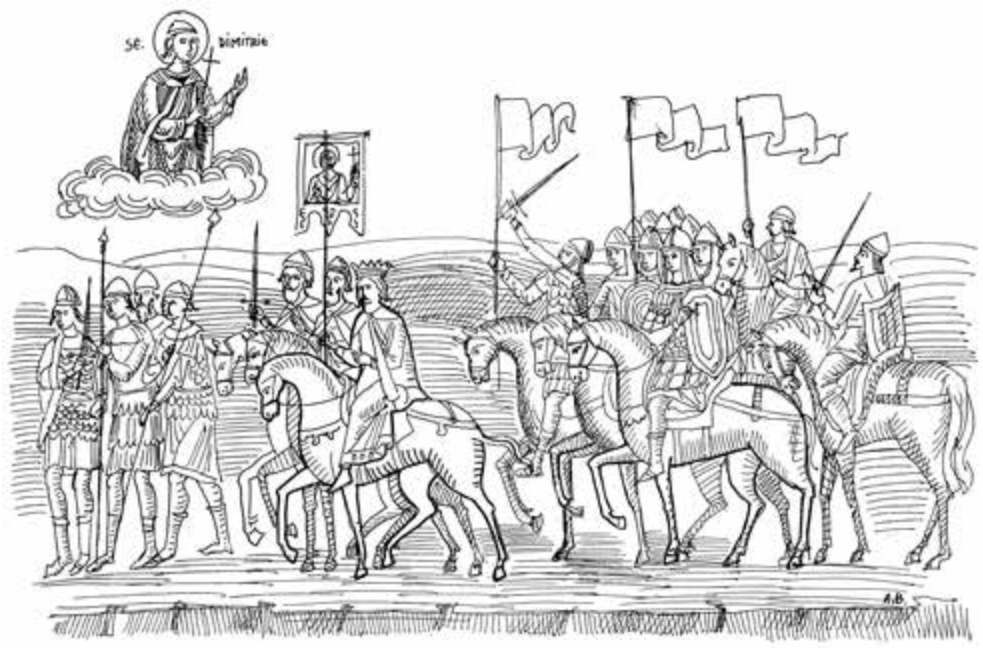

La luptă împreună cu Sfântul Mucenic Dimitrie…

Și pe un șleahtic[1] l-a trăznit sub cort cu 12 cai ai lui.

Mai apoi, un popă de-al lor, slujind la liturghie, a scăpat cuminecătura lor pe jos.

Și alte semne rele s-au arătat, de prooroceau toți că va fi sfârșitul lor cu amar, cum s-a și întâmplat.

Văzând craiul atâtea cuvinte rele de dânsul de la oastea sa, se temu să nu-l părăsească și să fugă și el să cadă în mâinile vrăjmașilor săi.

S-a ajuns ca solii frățâne-său, Vladislav, craiul unguresc[2], să-l împace cu Ștefan Vodă. Aceștia, cu multe cuvinte l-au rugat să facă pace cu craiul leșesc într-acest chip, ca să se întoarcă pe urmele pe care a venit, să nu mai strice țara pe alt loc.

Atunci, Albert, îmbolnăvindu-se de inimă rea, a dat semn de întors înapoi, de care semn toți erau bucuroși să-l audă, să se

1. Boiernaș.
2. Vladislav al II-lea, rege al Ungariei (1490-1516).

întoarcă la casele lor.

* * *

S-a întors craiul de la Suceava; și n-a mers pe calea ce venise, ci pe altă cale, pe unde era țara întreagă, spre Codrul Cosminului.

Simțind Ștefan Vodă că leșii n-au mers pe unde veniseră, ci merg spre Codrul Cosminului, îndată a trimis după crai, de l-a poftit să nu o ia spre codru, ci pe urma pe unde a venit, că apoi, văzând țara paguba ce se face de oastea leșească, nu va putea răbda, ci vor vrea să-și apere ale sale; de unde poate să se aţâţe de iznoavă vreun lucru rău, care va strica și pacea.

Dar craiul, mai bucuros fiind de-a dreptul să meargă și să iasă în țara sa, n-a băgat în seamă, ci și-a continuat calea spre Codrii Cosminului.

Deci, Ștefan Vodă, fiind înfierbântat de război, socotind că are vreme de a-și răscumpăra strâmbătatea de pe cel ce n-a călcat numai pacea cea veche ce-au avut domnii Moldovei cu craii leșești, ci și jurământul și pacea ce legase atunci, de curând, tocmind să se întoarcă pe unde venise, aţâţându-l și ajutorul ce-i venise de pretutindeni și oastea sa toată, gata strânsă și odihnită, care întrevedea dobânda ce-ar fi avut-o de pe cei flămânzi și slăbiți, a trimis înainte ca să se apuce calea la Codrul Cosminului, să taie pădurea să o-nțineze, ca să poată porni, să cadă asupra oștii, dacă vor intra leșii în pădure.

Iar singur Ștefan Vodă, cu toată oastea, a tras după dânșii cu două mii de turci. Și-n ziua de Sfântul Dumitru i-a ajuns[1]. Intrând în pădure și luând ajutor de la Dumnezeu și cu ruga Sfintei Preciste și a Sfântului Mare Mucenic Dimitrie, i-a lovit din toate părțile și, năruind copacii cei înținați asupra lor, multă oaste leșească a pierit: unii de oșteni, alții de țăranii ce le cuprinseseră calea ca-ntr-o mreajă și alții de copacii înținați.

Așa, pierzând tunurile și lăsând steagurile, pe care toate le-a adunat Ștefan Vodă, iar leșii care încotro au putut, așa s-au risipit prin pădure, iar puțini au scăpat pe afară.

1. Bătălia din Codrul Cosminului a avut loc la 26 octombrie 1497.

Și singur craiul cu puținei ce rămăseseră, strângându-se, s-au adunat într-un ocol, satul Cosmin, și de acolo, bulucindu-se, au ieșit la Cernăuți.

Iar oastea lui Ștefan Vodă cu dânșii, de asemenea, mergea, bătându-se și tăindu-se, încât nici acei puținei leși ce ieșiseră din codru n-ar fi scăpat, de nu s-ar fi încurcat ai noștri în carele crăiești și boierești, de le-au îndelungat vremea de fugit.

Și acolo a venit veste lui Ștefan Vodă, cum că vine și altă oaste într-ajutorul craiului. Și atunci a chemat pe Boldur vornicul și i-a dat oaste și l-a trimis împotriva acelei oști și a zis să le dea război.

Și așa, Boldur vornicul, luând oaste de ajuns, a trecut Prutul împotriva acelei oști, le-a dat război și îndată i-a risipit cu ajutorul lui Dumnezeu și cu norocul lui Ștefan Vodă și multă vărsare de sânge s-a făcut atunci în oastea leșească, în satul Lențești, unde se cunosc ocupurile[1] leșilor, făcute de-atunci și până astăzi.

Și nimic n-a știut craiul de venirea oștii aceleia, nici de pieirea ei.

Trecând craiul cu oastea sa Prutul, la Cernăuți, i-a lovit o seamă de oaste a lui Ștefan Vodă de i-au risipit și i-au tăiat, cât abia a scăpat însuși craiul cu puțină oaste de a sa, făcând mare pieire într-înșii în satul Șipinți.

Craiul, cu multă nevoie strecurându-se, a trecut la Sneatin și acolo a slobozit oastea pe acasă, câtă rămăsese, iar el s-a dus la Liov.

Dumnezeu cel drept, cel ce ceartă nedreptatea și înalță dreptatea, cu câtă certare pedepsește pe cei ce calcă jurământul!

Capetele de frunte ale boierilor leși au pierit în acest război.

Și cinstea craiului din zi în zi micșorându-se, de inimă rea puțin a lipsit de n-a murit.

Iar Ștefan cel Mare, după izbânda cu noroc ce-a făcut în acel război, s-a întors înapoi la Suceava cu mare laudă, ca un biruitor, mulțumind lui Dumnezeu și Maicii Preciste.

Și-a sfințit și a înfrumusețat biserica ce a fost zidită de

1. Tranșeele.

dânsul pe numele Sfântului Mare Mucenic Dimitrie, dând laudă Sfântului, în târgul Suceava, care este înaintea curților domnești.

Zic unii să se fi arătat lui Ștefan Vodă la acel război Sfântul Mucenic Dimitrie, călare și-ntr-armat, ca un viteaz, dând ajutor și vâlhvă lui Ștefan Vodă și oștii lui. Ce este de crezut, de vreme ce i-a zidit biserică înfrumusețată.

După aceea, dat-a Ștefan Vodă cuvânt la toată țara, oștenii să se strângă la Hârlău, în ziua de Sfântul Neculai.

Și adunându-se într-acea zi cu toții la Hârlău, făcutu-le-a ospăț tuturor boierilor și tuturor vitejilor săi și cu daruri scumpe i-a dăruit pe dânșii.

Și de-acolo i-a slobozit de-au mers fiecare pe acasă și i-a învățat pe toți să dea laudă lui Dumnezeu, pentru că toate puterile sunt de la Dumnezeu, de sus[1].

(Teodorescu-Kirileanu S., I, p. 66)

LEȘUL

Când era Ștefan cel Mare vodă peste Țara Moldovei, veneau pizmașii roi-roi asupra lor, căci îl dușmăneau văzându-i vitejia. Ștefan, care și ziua și noaptea era cu ochii în patru, cum da de veste că vin pizmașii din o parte ori alta, le ieșea în cale și ți-i snopea, de le trecea pofta de a mai veni în Țara Moldovei.

Se întâmplă, însă, că odată, pe când Ștefan era dus la vânătoare după un cerb, despre care se vorbea că e năzdrăvan, tăbărâse în țară o mulțime de leși, prădând și omorând tot ce le venea în cale. Ștefan, prinzând de veste, le ieși în cale dar, văzându-i că-s și de zece ori mai mulți decât ai lui, îi lăsă ca să-și facă voia prin țară iar el să retrase în munți cu toate bogățiile țării, unde, înmulțindu-și armata, aștepta un timp binevenit ca să-i poată lua la răfuială.

1. Aceasta este o adaptare după cronica lui Grigore Ureche, în care se povestesc luptele cu polonii din toamna anului 1497.

Așa și făcu. Leșii, văzând că Ștefan nu-i ca în palmă[1], îl căutară, până ce au dat de veste că e ascuns în munții Ardealului. Se luară, deci, după urmele lui și-l aflară din sus de Câmpulung, lucrând la o biserică. Crezând că Ștefan nu prea are oameni, se luară după el, dar mai mare le-a fost spaima, că, pe când erau să-l ajungă, se trezesc înconjurați jur-împrejur de oameni de-ai lui Ștefan. Se încinse o hărțuială de gândeai că piere lumea. Picau românii moldoveni, dar mai picau leșii, de era o vale de sânge. Românii îi omorâră până la unul iar drept pomenire că și ăst neam a umblat pe aceste locuri, Ștefan făcu un sat la care i-a pus numele Leșu.

(Bogdan T. A., p. 24)

DUMBRAVA ROȘIE

Ștefan cel Mare și Sfânt a fost apucat de turci, într-un rând, negata de război, pentru că tocmai atunci dăduse răgaz oamenilor săi să-și mai caute și de-ale gospodăriei, după ce se întorsese dintr-o întâlnire cu leșii.

Și erau turcii așa de mulți, că nu-i mai încăpeau văile Moldovei și Bistriței.

Și Vodă, ce era să facă? A dat de veste în toate părțile numaidecât, și-a adunat în pripă câteva sute de voinici, dar poate dovedi unul pe-o mie, și mai ales la un loc întins?

Nu! Și așa, Ștefan Vodă a fost biruit.

Unde să se ducă el acum? Ce să facă Vodă, măcar până s-or strânge gloatele din țară? Că turcii, vedeți dumneavoastră, nu-i dădeau pas deloc, și-l urmăreau ca să-l piardă.

Se repezi la cetatea Neamțului unde erau maică-sa și domnița. Și cum era într-o seară răcoroasă, bătu la poartă să-i deschidă și zise:

– Iar maica lui Vodă, auzind acest glas, grăi nurorii sale:

1. Nu e de găsit nicăieri.

– Nu! Ștefan e departe și de bună seamă că la poartă-i vreun străin care vrea să ne înșele. Nu-i deschide!

Și Vodă Ștefan iar a bătut la poartă. Atunci, maica lui a mers și, fără a-l cerceta la față, i-a răspuns:

– Ce bați? În cetate nu poate fi loc pentru tine. Locul tău, de-ai fi prieten ori de-ai fi dușman al Moldovei și al lui Vodă Ștefan, nu-i aici, ci acolo unde oștile se bat, unde mor și alții rămân să lupte înainte. Du-te unde ți-or fi părtașii! Du-te![1]

Auzind Ștefan vorbele acestea, porni singur-singurel spre Piatra, unde și ajunse. Și pentru că pe acolo erau o mulțime de mocani și de crescători de vite, Ștefan îi sfătui să-și amestece fiecare turmele și cirezile și apoi să deosebească oile de o parte, berbecii cu telenci de altă parte, vacile de alta, și tot așa viței, caii, tot, tot. Și după ce le-au osebit, cu fiecare cireadă și turmă au împănat câte o vale, iar când Vodă Ștefan dădu de veste din bucium, deodată începură să-i răspundă mocanii și toți cei ce erau cu cirezile. Și pe lângă larma aceea de buciume, adăugându-se behăitul oilor, vacile care mânau cirezile, toate la un loc făceau să nu se mai audă nici în cer, nici în pământ[2].

Turcii tăbărâseră în vremea asta pe șesul Pietrii, pe unde-s astăzi satele da la Roznov până către târg. Auzind ei mânia aceea nedeslușită și cum era și în revărsatul zorilor, tare s-au fost buimăcit și-au început s-o rupă de fugă, care încotro vedea cu ochii.

Oastea de strânsură[3] sare de la răsărit și tunurile așezate pe dreapta Bistriței încep să rărească dușmanii.

În chipul acesta dușmanii au fost răpuși. Cei care au scăpat cu zile au fost prinși și judecați.

– De ce nu ne lăsați în pace – le-a zis Vodă Ștefan – să ne căutăm de treburile noastre? Că noi n-avem supuși să ne-aducă toate de-a gata. Noi arăm, noi semănăm, noi prășim și secerăm ca s-avem bucate. De ce nu ne lăsați în pace, vă zic vouă?

1. Vezi legenda *Pasărea în cuibul său piere!*.
2. Vezi un episod asemănător în legenda *Bătălia cu tătarii de pe valea Berheciului*.
3. Oaste neregulată, improvizată.

Și îndată i-a pus pe toți la jug de-au arat șesul care se vede din Piatra și până la Roznov și încă mai departe; iar în loc de grâu și păpușoi[1], puse Ștefan Vodă ghindă, să crească pădure mare, că pădurea trăiește mai mult și aduce tuturor aminte povestea izvodirii ei[2].

Și pădurea a crescut mare și frumoasă și a rămas până mai anii dincoace, numindu-se Dumbrava Roșie. Dar lumea înmulțindu-se, pădurea s-a tot tăiat și în anii din urmă nu mai rămăsese din toată fața ei decât un pâlc de stejari, unde-i astăzi sătucul care poartă numele codrului domnesc.

(Pamfile T., II, p. 61)

1. Vezi legenda *Cu ce-i bună mămăliga?*.
2. Vezi legenda *Duceți-vă spre pieirea voastră, că nu veți mai veni*.

IV.

CTITORUL ȘI GOSPODARUL

„Din mila lui Dumnezeu, ctitor al Mănăstirii Putna…”

MĂNĂSTIREA PUTNA

A fost domnul Ștefan cel Mare cu inima și cugetul mereu plecate spre păsurile cele multe ale oamenilor, găsind pentru toți judecată dreaptă ori câte o palmă de pământ pe care să-și construiască traiul.

Cu iubire fierbinte l-au slujit și moldovenii pe Vodă, pomenindu-i numele și faptele din veac în veac, fără odihnă.

Ș-apoi, vezi bine că sângele fraților de-un neam și de-o limbă nu se poate schimba în apă! Deci îi știau și-i lăudau vitejia, povestind cu drag despre isprăvile cele de mirare pe care le făcea apărându-și țara, și românii din Ardeal și din Valahia. Că iute mai trecuse faima lui Ștefan dincolo de munți și dincolo de ape!…

Și cine nu știa vorbele cântecului:

„Ștefan, Ștefan, domn cel Mare,
Seamăn pe lume nu are,
Decât numai mândrul soare!
Din Suceava când el sare,
Pune pieptul la hotare
Ca un zid de apărare…
Lumea-ntreagă stă-n mirare!
Țara-i mică, țara-i mare,
Iar dușmanul spor nu are!”

Și multe își mai amintesc bătrânii, de stai să-i descoși, întrebându-i despre cele auzite în vremea copilăriei lor de la bunicii și străbunicii pe care i-au avut… Parte din ele nu se mai potrivesc totdeauna unele cu altele, că le-au mai meșteșugit câte unii, ori alții le-au mai uitat, potrivind alte întâmplări în loc, tot așa de bine închipuite.

Nu-i de mirare, așadar, că și despre zbuciumata istorie a mănăstirii Putna avem ajunse la noi mai multe izvodiri măiestre.

Spun unii că, atunci când a fost să aleagă Ștefan cel Mare locul de mănăstire, se afla la vânătoare cu alai de vânători și

slujitori. Soarele se ridicase binișor spre înaltul cerului, dar Vodă și ai săi tot nu dăduseră de urma vreunei sălbăticiuni mai de soi, așa că tocmai prinsese a gândi la un loc de odihnă.

Și iaca, dintr-o dată, numai ce le taie calea o mândrețe de cerb, înfundându-se în plaiul împădurit al Bucovinei; că, uitai să vă spun, prin Țara de Sus pornise domnul la acea vânătoare…

S-au bucurat hăitașii, slobozind chiote și degrabă au dat cu toții pinteni cailor, avântându-se în pădure.

Erau iuți și focoși bidiviii, dar mai sprinten se arăta vânatul. Ba, făcând parcă în ciuda urmăritorilor, își sălta cu fală podoaba de coarne, pe care Ștefan abia apuca să o vadă, ici-colo, fulgerând prin luminișuri ca o neasemuită coroană ce se afla.

Degeaba prinseseră a se înfierbânta sulițele și arcurile în mâinile vânătorilor! Cerbul se afla mereu în afara bătăii lor, ascuns fie de mulțimea copacilor, fie de strâmtorarea și întunecimea văgăunilor…

Și când nici nu se gândeau, numai ce s-au trezit la marginea pădurii, pe o coamă de deal, iar sălbăticiunea parcă intrase în pământ!

S-au necăjit mai întâi vânătorii și nici Vodă nu se arăta prea cu chef după așa osteneală zadarnică. Dar, luând seama la frumusețea locurilor și liniștea care binecuvânta întreaga vale, s-a luminat Ștefan la chip, hotărând să zidească aici un mândru locaș, pe potriva iscusitei lucrări a apei și a pământului:

– Gândesc, boieri dumneavoastră și destoinici curteni, că se cade să ne bucurăm de mândrețea acestor locuri. Alungați, dar, necazul vânătorii fără izbândă și veseliți-vă inimile la gândul că vom ridica aici locaș pentru veșnica bucurie și odihnă a sufletelor noastre. Și va fi fapta aceasta cu mai mult temei și cu mai mare folos decât săgetarea unei biete vietăți, pe care poate chiar Domnul ne-a trimis-o în cale, să ne îndrepte pașii spre gura aceasta de Rai.

– Să trăiești, Măria Ta, că bun gând ai avut! îi răspunseră cu însuflețire câteva glasuri din ceata însoțitorilor și toți dădură din cap în semn de laudă și bucurie.

Degrabă au descălecat și a zis Vodă să tragă cu arcul de pe

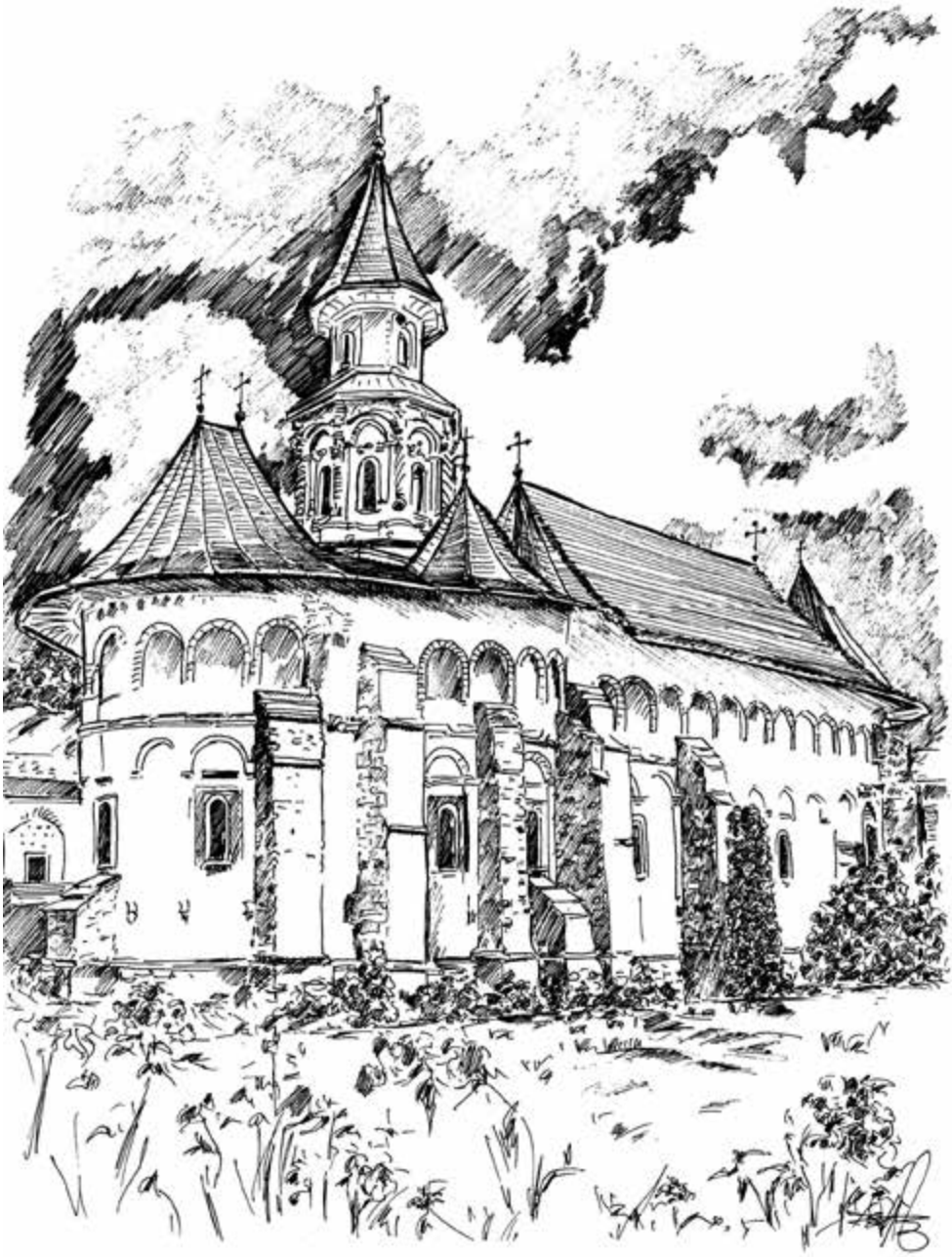

Biserica Mănăstirii Putna

acel deal, ca să însemne astfel locul viitoarei zidiri.

A tras mai întâi domnitorul și toți au pus mâna streașină la ochi, de-au putut urmări zborul cel lung al săgeții.

– Firesc e, slăvite al nostru domn, ca în locul de s-a înfipt săgeata să fie pristolul! grăi boierul Manoil, ca unul ce era mai în vârstă și le știa rostul la toate cele pământene.

– Așa să fie, boieri dumneavoastră! întări Vodă cu voioșie.

A tras apoi, din rândul curtenilor, vătaful copiilor de casă.

– Acolo gândesc că e bine să ridicăm poarta mănăstirii, Măria Ta, a vorbit iar, cu cumpăt în glas, boierul Manoil.

I-a plăcut lui Ștefan și această judecată a boierului său, dând poruncă să se ia aminte.

Au pus apoi de au tras și doi copii de casă, care erau foarte pricepuți la încordarea arcului și slobozirea cu meșteșug a săgeții. Și au chibzuit mai întâi ca în locul unde s-a oprit săgeata primului dintre ei să înalțe meșterii clopotnița.

Dar când a tras și cel de-al doilea, nu știu cum s-a făcut că, ori a ridicat-o vreo pală de vânt, ori a fost prea cu putere strunită, săgeata a zburat mult mai departe și decât ținta lui Vodă! Au clătinat din capete a uimire boierii iar Ștefan a și încruntat sprânceana, căutând cu mânie la norocosul arcaș.

Văzându-i chipul tânăr și îmbujorat de sfială, care pe dată a pălit la vederea grelei priviri aruncate, s-a îmbunat domnitorul și a făcut uitată mânia. Ba, a și poruncit pârcălabului care se afla cu dânșii să-l facă pe acel copil de casă hotnog de arcași, pentru a-i învăța și pe alți voinici întreg meșteșugul cel cu folos.

Iar în locul de s-a înfipt săgeata, pe delușorul ce i-au spus mai pe urmă Sion – după numele destoinicului arcaș – a hotărât Vodă să se ridice un stâlp de piatră, spre lauda isprăvii sale.

Doar mândra biserică a mănăstirii Putna, pe care Ștefan a ridicat-o cu meșterii săi pricepuți, lucrând-o tot din piatră și tot cu poleieli de aur iar la acoperiș numai cu foi de plumb, a rămas să amintească și astăzi faptele și întâmplările acelor vremi și acelor oameni.

Și nici că s-a mai putut apropia careva cu gândul sau cu

pasul de falnicul locaș, fără a-și face închinare către marele domn al Moldovei care, așa cum i-a fost voința dintâi și de pe urmă, aici și-a găsit locul odihnei de veci.

(*Ștefan, Ștefan, domn cel Mare*)

MĂNĂSTIREA CĂPRIANA

În Basarabia este o mănăstire veche, urzită și înzestrată de ieromonahul Chiprian Mușat Vodă, un moș al lui Alexandru cel Bun[1] și de aceea s-au zis mănăstirii: mănăstirea Chipriana.

Mănăstirea Căpriana a fost de multe ori tocmită, înnoită și înzestrată de mulți domni ai Moldovei, între care a fost și Ștefan Vodă cel Mare și Sfânt cu tot neamul lui[2].

Aici petrecea Ștefan Vodă vara câte-o bucată de vreme, cu toată familia lui domnească. Așa, odată, sosise Ștefan la mănăstirea Căpriana și, într-o zi, s-a dus la vânat prin pădurile din jurul mănăstirii. Vânătorii și ostașii care-l însoțeau au vânat fel de fel de animale, dar Vodă a prins singur o căprioară vie, mândră și pestriță cu pete albe și surii. Toți vânătorii, ostașii și oaspeții care îl întovărășeau pe domn, când au văzut căprioara, se minunau de chipul dibaci cum a prins-o Vodă și de petele care le avea, nici mai mici nici mai mari decât un gologan de zece bani; cum nu se mai văzuse așa fel de căprioară.

Vodă, doamna, copiii, femeile de casă cu toți curtenii și străini, nu se mai puteau sătura uitându-se la dânsa.

Mulți, mirați de cele ce auzeau despre capră, veneau din depărtări, ca s-o vadă și să se minuneze; iar unii întrebau: „De unde și cum de se află așa căprioară pe locurile acestea?”.

---

1. Chiprian, întemeietorul și egumenul mănăstirii de la Vișnevăț (cum era ea cunoscută la început) nu era de fapt rudă cu Alexandru cel Bun, domnul Moldovei (1400-1432).
2. Mănăstirea Căpriana a fost, într-adevăr, renovată de Ștefan cel Mare. Alte lucrări au fost efectuate în timpul domniilor lui Petru Rareș (1527-1538, 1541-1546) și Alexandru Lăpușneanu (1552-1561, 1564-1568).

Toți lăudau dibăcia și fapta lui Ștefan și credeau că-i o minune dumnezeiască.

Când a adus Vodă căprioara la mănăstire, a dat-o în seama unui țigan.

– Pănuș, ochii și capra! Șoldan să-ți fie de ajutor!

Pănuș și cu Șoldan o îngrijeau cum știau mai bine și capra se făcea din ce în mai frumoasă, încât era de-o minune. Așa că s-a dus vestea și povestea de capra asta și din care pricină mănăstirea lui Chiprian s-a numit mănăstirea Căpriana[1].

În vremea când se afla Ștefan Vodă la mănăstirea Căpriana, doamna lui era îngreunată și a făcut un copil, pe care l-a moșit Pănușoaia, țiganca lui Pănuș, cel care îngrijea căprioara.

După ce doamna s-a ridicat din lehuzie, sănătoasă și cu plodul voinic, Vodă și doamna au mulțumit și țiganului Pănuș, care avea în seamă căprioara, și țigăncii, că i-a moșit bine copilul.

Doamna le-a dat daruri în casă, iar Vodă i-a dat lui Pănuș și Pănușoaei iertare de robie, ca să fie slobozi totdeauna. Le-a dat o moșie pe apa Jijiei, din care să trăiască fericiți și i-a luat la curtea domnească, ca să îngrijească de copiii domnești.

Zice că de la țiganul Pănuș se trage neamul boierilor Pănuș din Basarabia și din Moldova.

(Teodorescu-Kirileanu S., III, p. 146)

CURTEA DOMNEASCA DIN COTNARI

În vremea lui Ștefan cel Mare și Sfânt, Cotnariul era târg în toată legea. Numele lui zice că i se trage de la vorba: *Cot n-are*, adică n-are cot de cotit vasele; că pe atunci vinul se măsura cu hârgăul[2] și de la vorba hârgău zice că se trage numele târgului Hârlău.

1. În realitate, originea numelui mănăstirii este alta. După numele ctitorului ei, mănăstirea de la Vișnevăț s-a numit, mai târziu, Chipriana. Această denumire s-a modificat cu timpul, devenind, în graiul popular, Căpriana.
2. Oală mare cu două torți.

Aici la Cotnari avea Ștefan Vodă curți domnești, înconjurate e de-o gospodărie mare și frumoasă; că Ștefan Vodă era gospodar în toată regula și era dornic să vadă în țara lui, numai sate mari și bogate, grădini de pomi, dealuri cu podgorii, iazuri cu pești, munți plini de fel de fel de vite de soi și frumoase. De-aceea dăruia mereu pământ și făcea răzeși pe oamenii viteji și cinstiți, ca să trăiască din belșug și să-l pomenească veac de veac, c-a fost cu priință[1] asupra lor.

El avea podgorie pe dealul Mândrului, de la vale de biserica săsească și Ștefan Vodă zice c-ar fi răsădit întâi și întâi vie în Cotnari. Da' podgoria domnească nu era tocmai soi, așa că dealul Mândrului nu-i da vie mândră și nici vin mândru. Erau alți cotnăreni care aveau vie cu poamă într-ales și făceau vinuri bune, mai dihai[2] ca Vodă; cum era via lui Zlaciu și a altor podgoreni.

Biserica din Cotnari

1. Favorabil, binevoitor.
2. Mai grozav, mai strașnic.

Ștefan cel Mare nu s-a lăsat să fie de râsul podgorenilor, ci s-a apucat ș-a adus niște poamă ungurească, de soi bun, că nu se mai afla așa soi de poamă bună în toată țara Moldovei. Unii spun că a adus-o de la sfântul Munte și iată cum: Ștefan cel Mare în tinerețea lui a învățat la Țarigrad meșteșugul turcesc de a se război, și acolo s-a împrietenit cu niște călugări de la mănăstirea Zugravului din sfântul Munte. După ce s-a făcut el Domn, li-a trimes călugărilor de la sfântul Munte în mai multe rânduri o mulțime de bani și călugării auzind că via lui Ștefan Vodă de la Cotnari nu-i tocmai de soi, i-au dăruit din partea lor vreo 5000 de butuci aleși din viile cele mai vestite, in ciubere[1] cu pământul de pe loc și așa i-a trimes în Moldova.

Ștefan Vodă a primit darul cu multă bucurie, și a pus de i-a răsădit cum a știut mai bine, și-o dat Dumnezeu de s-a prins și s-a ridicat niște vițe lungi, și butucoase[2] și cu niște struguri mari cu bobitele mașcate[3], și la gust erau sălcii[4] ca merele hultuite[5] în răchită. Mustul era tot sălciu și așa era până la un an, de-acolea, după ce se-nvechea se făcea de-o bunătate strașnică, încât nu se mai găsea vin de potriva lui toată țara Moldovei, da' nici în țările megieșe[6] cu țara noastră. Vinul din podgoria domnească de la Cotnari, era căutat amarnic și era floare ospețelor domnești și boerești.

Ori cine cerca să răsădească cârligi[7] din via lui Vodă; nu izbutea de fel, că nu-i priia locul; pentru că în podgoria domnească fiecare butuc avea pământ din locul de unde a fost adusă via.

Cu vremea via lui Ștefan cel Mare a ajuns pe multe mâini, ș-a căutat-o[8] fiecare după cum s-a priceput și a putut, așa că după ce-a stăpânit-o vistiernicul Neculai Roseti Roznovanu, via a pierit

1. Vase mari făcute din doage de lemn și prevăzute cu torți.
2. Butucănoase, zdravene.
3. Cu bobul mare, bombate, pline.
4. Cu gust neplăcut, fad.
5. Altoite.
6. Vecine.
7. Mlădițe, cârcei de viță de vie.
8. A îngrijit-o.

și locul a rămas în paragină.

Pe când petrecea Ștefan cel Mare la Cotnari, mai pe toți gospodarii de prinpregiur i-a făcut răzeși și le-a dat de toate cu îndestulare ca să trăiască mulțumiți. Le-a dat celor din satul Domnești-mari, care făceau felurite slujbe la curte, de hăituit la vânători, cu caratul pâinilor și a lemnelor la curtea domnească, de-aceea se și chemau oamenii domnești, iar satul s-a numit Domnești și cu vremea ș-a schimbat numele în Dumești.

Gospodarilor din satul Gropnița, tot Ștefan cel Mare li-a dat pământ, că aveau ș-aiștea slujbe la curtea domnească. Unul Ciohodariu din Gropnița îngrijea de încălțările domnești și din vița lui sunt urmași și-n ziua de astăzi.

Pe dealul din partea de răsărit a satului Scobinți din comuna Bădeni, Ștefan cel Mare a avut altă curte domnească.

(Teodorescu-Kirileanu S., 1903, p. 169)

MASA LUI ȘTEFAN VODĂ

În fața satului Tazlău (ținutul Neamțului), către amiazăzi, este un munte înalt, acoperit peste tot cu păduri, iar poalele muntelui sunt udate de pârâul Tazlăului. Muntele acesta se cheamă Măgura.

În vârful Măgurei este o podină mică și în mijlocul ei este o piatră mare, netedă și în patru colțuri, dreaptă, parcă ar fi o masă. Stâncii acesteia îi zic oamenii din partea locului „Masa lui Ștefan Vodă".

Iaca ce povestesc oamenii despre Masa lui Ștefan Vodă.

Moșia Tazlăului era o moșie domnească în vechime și pe aici trecea Ștefan Vodă de multe ori către satul Borzești[1], că-i plăcea amarnic valea Tazlăului.

Odată a avut loc o bătălie cu ungurii și, cu mulțumita lui

1. Vezi legendele *Din copilăria lui Ștefan cel Mare* și *Stejarul din Borzești*.

Dumnezeu, și-a pus în gând să facă mănăstirea Tazlăului[1], pe valea care-i era lui dragă. Și cât a umblat pe vale ca să caute un loc potrivit sfântului locaș, nu a găsit, din pricină că era pădure pe vale, iar în locul unde era schitulețul făcut de bunicu-său, Alexandru cel Bun, nu-i plăcea, că era într-o coastă de munte. Și tot a căutat el în sus și în jos, chitind ba ici, ba colea și tot nu putea să hotărască.

Dacă a văzut așa, a stat în fața schitulețului și a zis către cei ce erau cu dânsul:

– Să mergem în vârful Măgurii, de-acolo vom vedea mai degrabă locul cel mai potrivit și mai frumos de mănăstire.

Și suind pe o cărărușă, călăuzit de călugării schitului, a flămânzit grozav până în vârful muntelui, dar nici că a vrut să mănânce, până nu și-a împlinit dorința de-a afla locul mănăstirii.

Când a ajuns în vârful Măgurii, s-a suit pe stânca din poiană și s-a uitat în vale și-n sus și-n jos, și-a ales locul potrivit către răsărit, unde era schitul, ca la 200 de stânjeni, într-un podiș mic, la gura pârâului Peștiosu.

După ce și-a ales locul, a vrut chiar să știe unde să fie altarul și a zis Ștefan Vodă:

– Altarul, acolo va fi, unde a voi Maica Precista să pună săgeata arcului meu și-a tras cu arcul în vale, către locul hotărât.

Săgeata s-a împlântat într-un tei bătrân. Și, deși nu s-a văzut unde a căzut săgeata, s-a hotărât că acolo unde se va găsi, să fie altarul.

După asta, Ștefan Vodă a spus ca să i se așeze de mâncare pe stânca din vârful Măgurei și au stat cu toții la mâncare, fiind chefoși și mulțumiți că le-a ajutat Dumnezeu de au aflat locul de mănăstire.

Când s-au coborât din munte, au găsit săgeata înfiptă într-un

1. În realitate, construcția mănăstirii Tazlău nu are legătură cu luptele cu ungurii din 1467. Biserica, având hramul Nașterea Maicii Domnului, a fost construită de Ștefan cel Mare între 1496 și 1497, ca „să fie întru rugă sieși și doamnei sale, Maria și fiilor săi, Alexandru și Bogdan". În gândirea populară, construirea unei mănăstiri e văzută mai mereu ca un act de mulțumire către Dumnezeu pentru ajutorul dat (mai ales în luptă).

tei și chiar pe rădăcina teiului aceluia s-a făcut pristolul.

(Teodorescu-Kirileanu S., I, p. 148)

CERDACUL LUI ȘTEFAN VODĂ

Pe culmea care înconjoară târgul Huși, se află un pisc care se cheamă Coțoiu. Numele și-l trage de la unul, Coțoiu, care-a stăpânit locu-acela.

Pe vârful dealului acestuia, Ștefan cel Mare, domnul Moldovei, avea locul său de pravăț[1] înspre partea de miazănoapte și asfințit a târgului, unde este un loc deschis și aici năvăleau dușmanii; din pricina asta, piscul purta numele de „Cerdacul lui Ștefan Vodă". Din locul acesta se vede înspre Prut și până cine știe unde peste Prut.

De aici, Ștefan cel Mare, după ce-a răpus hoardele turcești și tătărăști, a tras el cu arcul către miazănoapte și unde s-a oprit săgeata, porunci să se clădească o biserică pentru pomenire Domnului Dumnezeului nostru.

Biserica asta venea drept în ograda curților domnești și după ce-a trecut mai o sută de ani, s-a făcut Episcopie a Hușului[2].

1. De supraveghere.
2. În 1495, Ștefan cel Mare a construit, la Huși, biserica închinată Sfinților Apostoli Petru și Pavel. Distrusă de un cutremur în 1692, a fost demolată și reconstruită mai târziu, în 1756, de Matei Ghica, domnul Moldovei. Alte lucrări s-au efectuat în 1795 și 1910.

Piscul Coțoiu amu' scade, din pricină că poalele dealului dinspre târg se dărâmă în vremea ploilor îndelungate.

(Cojocaru N., p. 139)

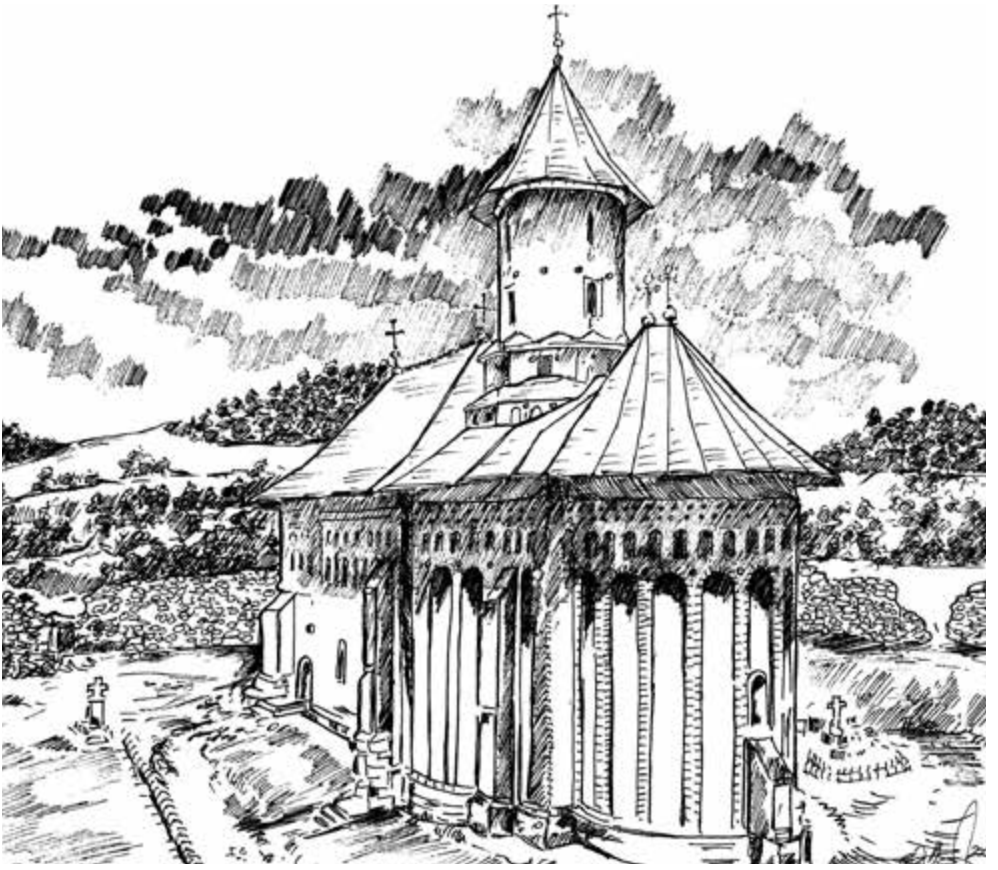

Biserica Tazlău

ȘTEFAN ȘI CETATEA DE BALTĂ

Povestește-să și în ziua de azi că mai demult, când țările erau mai învrăjbite ca acum, moldovenii s-au bătut cu cei din Țara Ardealului și le-au luat satele și orașele în stăpânire. Ștefan Vodă, craiul moldovenilor, venind odată ca să-și vadă orașele peste care avea să stăpânească, a trecut și peste Câmpie, mirându-se de atâta amar de pustietate și goliciune căci pe vremea aceea nu prea ședeau oamenii prin locuri mai deschise făr' de frica păgânilor și a altor limbi străine, se trăgeau cu toții la munte, fiind mai ușor de trăit și mai scutiți contra vrăjmașilor.

Cum zic, cât ce a văzut această pustietate mare, s-a întors în țara lui și a adus oameni și i-a pus să-și facă sate și orașe, apoi le-a dat vite și unelte ca să poată ajuta la lucratul pământului. Făcutu-ș-au oamenii case și aratu-ș-au pământurile căpătate de la craiul lor, dar pare că Dumnezeu și-a luat mila de la ei că dat-a Dumnezeu de venit-au limbi străine[1] și alungatu-i-au de pe la casele și bunurile lor, luându-le cele agonisite cu trudă și cu necaz.

Ștefan, văzându-le necazul, scoborâtu-s-a iar în Țara Ardealului și a oprit toate apele și a făcut o baltă mare ca și care nu se mai pomenește pe pământ de când era lumea.

În mijlocul acelei bălți făcut-a o cetate frumoasă de numai crai și împărați să fi șezut în ea. După ce a gătat cetatea, care nu era făcută decât din piatră, a făcut și un pod de aramă, frumos de să tot umbli pe el; apoi a poruncit oamenilor săi că de se va mai întâmpla vreodată vreo răzmeriță ori vreo altă vrajbă, să se ascundă cu toții în acea cetate unde, după ce luau podul, numai păsările mai puteau să intre.

Cetatea aceea, apoi, a numit-o Cetatea de Baltă, fiind făcută în mijlocul bălții, alții i-au mai zis și Cetatea de Piatră pentru că era clădită numai din piatră.

Această cetate, însă, nu a rămas mult, căci venit-au limbi

1. Neamuri străine.

străine care, destupând toate iazurile, au slobozit apa de au rămas numai cetatea singură, în mijlocul unei mlaștini, ce, scurgându-se, dat-a prilej limbilor străine să poată intra în cetate și să o potopească, făcând-o asemenea cu pământul.

Unii din oamenii lui Ștefan, care au scăpat de mânia limbilor pizmașe, s-au ascuns în creierii munților și, trăind cu pășunatul acolo, au și rămas, povestind nepoților pățania lor de la Cetatea de Piatră sau, cum îi ziceau ei, Cetatea de pe Baltă[1].

(Bogdan T. A., p. 43)

1. De fapt, Cetatea de Baltă a fost dată de regele Matias Corvinul lui Ștefan cel Mare, în urma alianței încheiate între Ungaria și Moldova (1489). Vezi și legenda *Vârful Mănăstirii*.

V.

DREPTUL JUDECĂTOR

„O, țară norocită, unde dreptatea ta nu mai puțin decât domnul stăpânește!…”

MĂRIA SA AȘAZĂ TREBI ALE INIMII SUPUȘILOR

Trăia pe vremea aceea în coasta Romanului un boier. Cu clăcașii prea hapsân nu era, dar în casa lui se făceau toate după cuvântul său. Și avea boierul o fată, trandafir scăldat în soare. Țineau la ea părinții ca la ochii din cap.

Între lucrătorii de pe moșie se afla și un clăcaș căruia stăpânul îi botezase un băiet cu numele Miron. Pentru a-și potoli dorința neîmplinită de a fi avut un băiet, boierul a încuviințat ca Miron să stea mai mult în casa sa.

Cam de o samă fiind, copiii s-au dat în prieteșug, și-ți era mai mare dragul să-i vezi jucându-se în livadă ori zburdând pe malul Șiretului. Au trecut anii. Copiii s-au mărit. Boierul a vrut să-i despartă, dar viața s-a împotrivit la treaba asta.

Fata a umblat la târguri depărtate să învețe meșteșugul cântecului și purtarea în lume. Era doar fiică de boier și trebuia să se deprindă cu cele ale rangului.

Dar când sosea vremea întoarcerii, viața ei înflorea alături de Miron. Și doar băietul nu mai venea pe la curte decât când îl chema nașa, rugată de fată; ș-apoi la ce-ar fi lăsate fânețele și dumbrăvile?

Copiii au ajuns la vremea tinereții când îndrăzneala-i totul și simțurile lege.

Și numa' s-o trezit boierul că fata își cată treabă în sat și se duce la una, Leana Hulpii, unde se întâlnește cu finul Miron, lucru care foarte l-o nemulțămit, ș-o pornit judecată aspră asupra fetei și nevestei.

Dar și-a dat târziu samă că treaba-i ajunsă acolo, de unde nu-i drum decât înainte.

Tinerii au mărturisit logodna între florile grădinii și boierul a cerut Isprăvniciei izgonirea lui Miron, nelegiuit fin, la cetatea Hotinului, iar pe fata a hotărât s-o închidă în mânăstire pentru pocăință.

Ispravnicul s-a mirat de așa întâmplare și a dorit să-i fie înfățișați tinerii, lucru ce s-a desăvârșit fără zăbavă.

Dar cum se petrec trebile vieții, că nu se plinește totdeauna vrerea omului, iată că, în vreme ce ispravnicul cântărea spusele tinerilor, și-i arăta lui Miron păcatul ce a săvârșit, fiind finul, prin părinți, al iubitei sale, s-a născut alergătură[1] în ograda Isprăvniciei, s-au auzit sunând scări de călăraș și ușa s-a dat lăturilor să pășească Măria Sa, Ștefan Voievod.

– Cu necaz ori fără stau tinerii la județ[2]? s-a milostivit a se interesa Vodă.

– Cu, Măria Ta.

– Păcat greu, ori neascultare au săvârșit?

– Călcare de rânduieli străbune; feciorul acesta de clăcaș a luat cu necinste fetia[3] odraslei boierului Miron, de care-i botezat, și boierul cere izgonirea păcătosului la Hotin, iar pentru fată surghiun la mânăstire a hotărât.

– Și domnia ta ce ai de gând?

– Să trec fapta luminatului județ al măriei tale.

Voievodul a cătat privirile flăcăului.

– Ai călcat rânduiala și cinstea, au ba?

– Întâi ne-am logodit, Măria Ta.

– Cine a îngăduit asta?

– Am ascultat chemarea inimilor noastre, a suspinat fata.

– Cui datorați supunere și respect — inimilor, numai lor?

– Părinților și rânduielilor strămoșești, a răspuns băietul.

– Credeți în chibzuință și înțelepciunea celor trecuți de mijlocul vieții?

– Avem respect și credință pentru dânsele, a rostit fata.

– Atunci?

– Viața a fost mai tare ca înțelepciunea și credința noastră și ne rugăm de iertare și pentru binecuvântarea Domnului nostru.

Măria Sa a rămas în chibzuință cu sine un răstimp, apoi a glăsuit:

1. Mișcare, agitație.
2. Judecată, cercetare.
3. Stare a vieții unei fete până la căsătorie; viață de fată; feciorie.

„Cu binecuvântarea domnului Moldovei…”

– Pe dragoste și credință este clădită viața oamenilor, de la începuturile lumii și de nu ar fi așa lumea ar pieri. Voi ați greșit, dând ascultare numai dragostei voastre și nesocotind dragostea părinților către voi. Noi, iertăm, dezlegăm și hotărâm : Miron va primi răzeșie lângă boierul tată, din moșia Domniei și va rămâne unit cu fata sub binecuvântarea noastră, întru tăria și creșterea Moldovei. Isprăvnicia va da știință norodului că am hotărât așa deoarece în Moldova boieria o dă nu numai nașterea, cât mai ales munca, dragostea și credința în biruința vieții.

Tinerii au plecat atunci genunchii și au primit încuviințarea și binecuvântarea părintelui Moldovei, Ștefan cel întru toate orânduitor.

(Dinograncea George, p. 15)

JUDEȚ LA MARGINEA DRUMULUI

Odată, Măria Sa Ștefan sin Bogdan Mușatin a făcut înfricoșat județ la marginea drumului. La vremea aceea galopa alaiul măriei sale, de la Suceava la Vaslui, pe drumul Romanului. Cam prin dreptul Poenarilor a ieșit înaintea gărzii din frunte o muiere, poftind să se înfățișeze cu lăcrămație înaintea măriei sale. Căpetenia avangărzii a stropșit-o[1] să se ferească din cale, că Măria Sa n-are răgaz pentru așa treabă.

Insă ochiul de vultur al Voievodului zărise mâinile femeii care cerea îngăduință pentru strigarea durerii și, strunind armăsarul, a repezit poruncă să se plinească vrerea sătencii.

— Pas, la Măria Sa! i s-a poruncit.

Săteanca s-a apropiat, frecându-și mâinile, și-a grăit:

— Mărite Doamne! Cu negură pe inimă, mă plec la luminata față a măriei tale și lăcrămez că ieri noapte ni-o fost furați boii din ocol.

Măria sa a încruntat sprînceana!

1. A se răsti la cineva, a certa.

„Apărător al celor necăjiți…"

– S-a petrecut așa ticăloșenie în domnia mea?

– Petrecut, Măria Ta!

– Mai marii satului, șoltuzul[1] și pârgarii[2] să fie poftiți a da samă!

Și cât săteanca a răspuns măriei sale cum stă cu sănătatea pruncilor și rodirea câmpului, porunca a fost plinită.

– Drept este că s-au furat boii femeii?

– Drept, Măria Ta.

– Și domniile voastre ați îngăduit așa nelegiuire, în Moldova, sub domnia mea?

– Fără știința noastră s-o-ntâmplat, mărite Doamne!

– Ați prins furii?

– Nu, da' tragem nădejde.

– Este la știința domniilor voastre că unde nu-i stăpân cu

1. În Evul Mediu, cârmuitorul unui oraș.
2. În Evul Mediu, membri în sfatul unui oraș.

virtute, acolo pătrunde tâlharul?

– Știm, Măria Ta!

– Ați privegheat cum se cuvine să nu se abată primejdie asupra vieții și avutului semenilor noștri?

– După socotința noastră, ne-am ostenit întru aceasta.

– Atunci cum de s-a petrecut așa ispravă care face Moldova de ocară?

– Nu-i la înțelegerea noastră, mărite Doamne, și așteptăm izbăvire de la dreptul județ și mila măriei tale.

– Căpitanul Sava Ghindă, cu douăzeci de voinici, va face așteptare unde ne găsim. De-or fi aflați furii vor fi purtați la Vaslui să dea samă în fața Divanului[1], iar de nu, mâne-zi, la chindie — pentru că n-ați vegheat după cuviință și ați rușinat țara — vor atârna trupurile voastre de crengile plopului. Iară femeii i se vor întoarce boi din staulele domnești de la grajduri.

Furii nu s-au aflat și, la ceasul vecerniei din ziua a doua, județul măriei sale a fost întocmai desăvârșit.

(Dinograncea George, p. 25)

FAGUL MĂRIEI SALE

Spuneau și spun bătrânii că aflându-se Măria Sa în cercetarea vieții supușilor, în niște locuri cu susur de ape, păduri în preajmă și dumbrăvi, a băgat de samă că un fag de margină, care avea loc bun în inima măriei sale, nu se mai află la piciorul colinei.

La dorința Voievodului s-a fost aflat făptuitorul lipsei, și l-au poftit la județul măriei sale.

– Ai ucis copacul, au ba?

– Nu tăgăduiesc, luminate Doamne!

– După câte văd, ești un om al locurilor!

– Înfrățit cu iarba și codrul, Măria Ta.

– Atunci cum de n-ai aflat că fagul măreț a potolit zăduful și

1. Denumire mai târzie pentru sfatul domnesc; sala în care se întrunea Sfatul țării.

sfârșeala din trupurile noastre, după crunte încercări războinice?

– Ba am avut știință!

– Și l-ai ucis!

– Cu nevoință am săvârșit aceasta.

– Ai cutezat să cunoști mânia noastră?

– Am crezut în dragostea pentru plugari și dreptul județ al măriei tale.

– Cum?

– Era omăt cât gardurile, mărite Doamne. După cinci săptămâni de viforniță cumplită s-o așezat ger năprasnic. Rămăsesem fără scânteie în vatră și celor opt feciori ai mei li se împuțina căldura în trupuri și le seca inima. Am șezut și m-am chibzuit. Din pragul meu nu se vedea decât vârful fagului. Am înșfăcat toporul, am luat în piept năprasna și m-am dus de am pălit copacul, dihocându-l[1]. Am încălzit băieții, să crească brațe tari și inimi curate, la îndemâna stăpânirii, pentru apărarea codrilor și ogoarelor noastre.

– Și feciorii?

– Sunt sănătoși. Trei așteaptă ceasul când vor fi învredniciți, cu înțeleaptă poruncă a măriei tale, în slujba țării, iar lângă cioata bătrânului, băieții au sădit fag tânăr. Crește odată cu dânșii; din dragostea și grija lor, c-așa-i roata vieții.

– Ispravnicul locului va căta adevărul și, de va fi cum ai spus, vei fi iertat, deoarece ai ucis un copac drag nouă, pentru a păstra viața a opt feciori scumpi Moldovei; de nu va fi așa, te va scurta[2].

Numai la trei zile, călărețiii isprăvniciei de la apa Siretului de mijloc au grăit către Măria Sa că omul rostise adevărul.

(Dinograncea George, p. 12)

1. Tăindu-l în bucăți.
2. A omorî, a executa (prin tăierea capului).

DREPTATE PENTRU NEVOIEȘUL CINSTIT

Încă de pe vremea lui Alexandru Mușatin cel Bun, avea ființă prisaca domnească de la Bohotin, loc însorit, între păduri și livezi, lângă șleahul cel mare care duce de la Iași la Galați, pe valea Prutului.

Bătrânii bohotineni spun că aflându-se Ștefan cel Mare în cercetarea vrerilor norodului din acea latură a Moldovei, au ieșit prisăcarii la cinstitul județ al măriei sale, jeluindu-se că unul a furat un stup.

—Unde se află furul? a binevoit să întrebe Măria Sa.

—De față, slăvite Doamne! a slobozit răspuns făptuitorul.

—Grăiesc drept stuparii?

—Drept.

—Și cum de ai cutezat să furi sub domnia mea?

—De amar și nevoie, Măria Ta!

—Ce fel?

—Soția mea a căpătat stricăciune și neputință în mădulare. Cei vechi m-o sfătuit s-o înțepe cu venin albinele întru tămăduire; câte douăzeci la trei zile, iar eu albine n-aveam și altcum nu găseam.

– Adevărat grăiește ori ba, oameni buni?

– Adevărul curat, Măria Ta.

– Dacă așa stă treaba, să fie iertat, că amarul vieții l-a silit să se nelegiuiască.

(Dinograncea George, p. 36)

ÎNVĂȚAȚI DE LA COPACI

Doi frați certându-se de la un copac, au ajuns la ispravnic, pentru județ.

Cum ședeau ei, împungându-se din cuvinte, în fața ispravnicului, numai ce sosește Vodă Ștefan.

C-așa era Măria-Sa; unde nu gândeai acolo îl aflai, dorind a cunoaște vânturile ce clatină inima supușilor săi.

– Care-i oful[1] ce v-a mânat aici, plăieșilor? a binevoit să întrebe Măria-Sa.

– De la părintele nostru, a înjghebat glas cel mai vârstnic, ne-a rămas răzeșia pe din două și când am hotărnicit-o, între noi, pe răzor[2], s-a nimerit nucul cel vechi, mândria neamului nostru.

– Eu am socotit căi frumos și bine să-l păstrăm, ca niște oameni cuminți ce ne aflăm, și fratele meu s-a învoit la aceasta. însă, după un răstimp, s-a întors cu gând potrivnic și a doborât copacul ducându-l în sălașul său. Cu asta a călcat învoiala și a făcut de ocară sămânța noastră care, din tată în fiu, s-a arătat chibzuită în rosturile vieții.

– Am căutat sfat și învoială, dar n-am aflat.

– Acum ne bucurăm, c-am ajuns la cântarul cel fără greș al Măriei-Tale de la care așteptăm județ și îndreptare.

Măria-Sa a privit către cel mai tânăr, dar el n-a săltat ochii.

– Și vreți voi să vă fiu eu judecător?

– Binecuvântată fie clipa aceasta!

– Fratele mai mare a grăit drept?

– Drept, Măria Ta!

– Și pentru ce ai călcat înțelegerea?

– Din ușurătate și nechibzuință!

– Ce ai de gând?

– Să pun alt nuc în acel loc și să-l îngrijesc să crească.

– Ai gând ispășitor, dar nu-i întreg.

– Aștept îndrumare spre desăvârșire de la județul luminat al Măriei Tale.

– Pentru nucul doborât ai să sădești o sută de nuci, pe care, cu mâna ta, să-i îngrijești să crească așa fel ca nici unul să nu

1. Durerea, scârba.
2. Fâșie îngustă de pământ nelucrat, servind drept hotar și potecă între două ogoare; hat.

tânjească. La din contra, vei fi scurtat fără alt județ. Am poruncit așa, deoarece noi, oamenii, trebuie să avem grijă și respect osebit pentru copaci, că ei stau veșnic în ajutorul vieții noastre, iar cine nu ține la copaci, la viața sa nu ține.

Și le-a spus apoi Voievodul vorbe înțelepte, pentru a-i îndruma pe calea binelui, până la sfârșitul vieții:

– Așijderea cu fratele și semenii tăi, să cați a trăi după pilda copacilor din livezi și codri, care se sprijină unii pe alții și furtunile nu-i pot doborî. Un popor nu ar putea trăi, dacă fiii săi nu ar fi una, la bine și la rău.

La vreme de răgaz, copacii stau în liniște, ca toți, deopotrivă să primească lumină și căldură de la soare, iar pe timp de vijelie cei tineri nu se frâng pentru că se sprijină pe cei vârstnici.

Voi luați aminte și învățați de la copaci cât de mare preț are frățietatea și dragostea către vecin. Numai așa veți arăta că sunteți feciori buni ai Moldovei.

(Dinograncea George, p. 41-43)

MOVILA LUI BURCEL

Cică erau doi frați, unul bogat și celălalt sărac. Când se ducea cel sărac la cel bogat ca să-i deie plugul, cel bogat nu se îndura să-i deie plugul să are și el, decât numai Duminica și sărbătoarea.

Așa, într-o Duminică, cel sărac vrând să are, s-a suit pe vârful movilei și-a prins să strige la frate-su, ca să-i trimită plugul cu boii.

Drept atunci a trecut pe-acolo Ștefan Vodă și cum l-a auzit a și trimis să-l aducă la dânsul.

Când l-a adus, Ștefan l-a-ntrebat:

– Măi, creștine, de ce ari sărbătoarea?

Burcel a spus pricina și domnul, cum a auzit, a poruncit:

– Plugul frățâne-tu, de-amu al tău să fie! Și eu îți dăruiesc movila, să fie a ta veci de veci, ca să fii și tu în rândul gospodarilor chiaburi.

Movila lui Burcel îi în comuna Micleşti, ţinutul Vaslui[1].

(Chiriţă C., III, p. 122)

ROATELE VECHI DUC PE CELE NOUĂ

Găsindu-se în popas lângă movila Răbâiei, pe şesul Prutului de mijloc, Măria Sa a întrebat cum stă întrevieţuirea oamenilor din partea locului.

I s-a adus la cunoştinţă că bătrânul Păduraru din sat de la Râşeşti s-a tulburat în omenia lui şi a gonit pe Codin, feciorul său din sălaşul părintesc, strigând cât îl ţinea gura că nu vrea să-l mai vadă. Vorbitorul a adăogat că feciorul este crud încă şi nedeprins cu lupta vieţii.

Era un caz rar în Moldova şi Măria Sa nu putea îngădui una ca aiasta.

Drept aceea a poruncit ca îndată să fie adus moşneagul pentru sfat şi judecată.

Sosind la locul chibzuinţei, moşneagul a dat spre închinare, dar Vodă Ştefan l-a oprit:

– Ai cu vreo douăzeci şi cinci de ani mai mult decât mine şi închinarea se cuvine a fi adusă vieţii trăite cu fapte cinstite.

– Să ne trăieşti, Măria Ta!

– Oi trăi cum oi putea, cât Moldova mă va vrea. Da' ia spune-mi: ai un fecior ori ba?

– Am… da' nu-l mai am.

– Cum vine treaba asta? A plecat din lumea văzută ori s-a dus cu toamna şi-l aşteptăm cu primăvara?

– A făcut aripi şi l-am trimis să zboare, să mai aibă şi el grija mea.

---

1. Legenda aceasta este o prelucrare a istorioarei povestite de Ion Neculce în *O samă de cuvinte*, cu deosebirea că numele omului a fost schimbat din Purcel în Burcel. Membri ai familiei Purcel au existat cu adevărat; ei erau stăpâni în satele din vecinătatea movilei, în secolele XV-XVI, dovadă că întâmplarea povestită de cronicar a fost auzită de acesta de la urmaşii direcţi ai bătrânului Purcel.

– Îi sunt de ajuns aripile ori mai are trebuință de ceva?

– După socotința mea, nu-i mai este nevoie de nimic.

– Ți-i fecior bun?

– Bun, cum nu!

– Câți ani poartă?

– Cincisprezece în capăt.

– Vezi căruța ceea?

– O văd!

– Ai putea să-mi spui de ce roatele cele noi, tinere, sunt în căruță, în loc să fie cele vechi, și de ce călușul cel tânăr este la prăștie[1], iar cel bătrân la hulube?

– Pentru că roatele cele nouă n-au încă cerc pe dânsele, iar călușul nu știe încă rânduiala drumului cum se cade.

– Vasăzică, sunt roate, cele noi, dar încă nu după cuviință, iar călușul poate trage, dar mai are de învățat rânduiala drumului?

– De bună samă, așa-i, Măria Ta.

– Și până la vremea când roatele noi or fi cum trebuie, cele vechi le poartă, iar cât timp călușul cel tânăr nu are învățătură de-ajuns, nu-i pus la hulube[2], așa-i?

– Întocmai, Măria Ta.

– Așijderea și cu feciorul domniei tale este. Are aripi, cum ai zis, dar nedeprinse să zboare singure încă și este de trebuință să meargă lângă cel deprins. Ce spui?

– Că drept a grăit Măria Ta și eu, făgăduind îndreptarea nechibzuinței, cer izbăvire.

– Amin și Moldovei slavă, a încheiat Măria Sa.

(Dinograncea George, p. 44)

1. Frânghie, funie care se leagă de leucă ori de capătul osiei unei căruțe și de care se prinde un cal lăturaș.
2. Fiecare dintre cele două prăjini prinse de crucea căruței, a trăsurii etc., între care se înhamă calul.

VI.

ÎNȚELEPTUL

ȘTEFAN VODĂ ȘI MOȘNEAGUL

Cică a plecat odată Ștefan Vodă la plimbare cu boierii lui cei mari, după cum îi era obiceiul în vremuri de pace, să cutreiere țara în lung și-n lat, în drumul lui, să vadă sate d-astea d-ale noastre, să aleagă locuri pentru biserici și mănăstiri, să cerceteze păsurile creștinilor, să ajute pe cei nevoiași și să mai șadă, când și când, la pilde și la tâlcuri cu uncheși ca d-alde mine.

Acu, după trei zile de la plecare, numai uite că se oprește la un ogor. Acolo ara un unchiaș. Era bătrân-bătrân și n-avea pe nimeni să-i dea ajutor, decât p-un copilaș de vreo șapte ani. Unchiașul – bătrân, copilul – copil. Ce ispravă erau să facă, bieții? Se canoneau[1] urât.

Ce uitasem să vă spui: unchiașul avusese în tinerețile lui o spuză[2] de copii, dar când îi vedea, colea, dănaci[3], venea moartea și-i înghițea pământul care nu se mai satură. Și hăt târziu, când își luase omul nădejde de la binele lumii acesteia păcătoase și-și aștepta sfârșitul, mai dobândi o odraslă. Crește copilul, crește, până, vezi dumneata, altă năpastă la casa omului: moare mătușa, iar unchiașul o duce și mai greu. Să-și ia alta? Ferit-a sfântul! „Ce e întâi, nu e pe urmă”.

D-aia, măi taică, s-amăra rău creștinul!

Acu, să nu uităm vorba. Vodă, cum zărește pe moșneag, mai să-l cuprindă plânsul. Era milos, nevoie mare, Măria Sa. A intrat în vorbă cu el.

– Bună ziua, moșule!

– Mulțămim Măriei Tale, prea luminate doamne!

– De ce te-ai sculat târziu?

– Hei, Măria Ta! Nu m-am sculat târziu; m-am sculat de dimineață, dar n-a vrut Dumnezeu cu mine!

1. Se chinuiau, se căzneau, se trudeau.
2. Mulțime, puzderie.
3. Băiețandri, flăcăiandri.

Lui Ștefan Vodă îi place răspunsul moșneagului, începe să se mai gândească și-și aruncă ochii spre holde:

– S-or face bucatele, moșule?

– Apoi da, Măria Ta! Sunt trei galioane[1] pe mare; dac-or veni pline, nu se fac bucate; dac-or veni goale, iar nu se fac. Dacă or veni însă pe jumătate, se fac!

Vodă, mirat, se pune pe gânduri:

– Mă, da' isteț mai e moșneagul ăsta! Așa român mai zic și eu.

Pe urmă:

– Moșule, am doisprezece berbeci. Când le-o veni vremea, vii să mi-i tunzi?

– Vin, Măria Ta! Cum nu!

Atât a vorbit și s-a depărtat Ștefan Vodă cu ai lui după ce a dat moșneagului câțiva leișori acolea, să-și împace nevoia și un argat să-i ajute la arătură până seara.

Hei, după vreo câteva zile, Vodă vine la divan.

– Boieri dumneavoastră, zise el celor care îl întovărășiseră, îți ști care să răspundeți la întrebările ce v-oi pune?

– Apoi, cum nu! S-ar putea altfel, Măria Ta? răspund boierii.

– Dacă-i așa, știți că mie-mi plac oamenii iscusiți și d-aia vă țin pe lângă mine. V-aduceți aminte când ne-am întâlnit deunăzi cu unchiașul în țarina cutare?

– Ne-aducem, răspunseră toți într-un glas.

– Ce-am întrebat eu și ce-a vrut să zică moșul când a răspuns că s-a sculat de dimineață, dar n-a vrut Dumnezeu cu el?

Se gândesc boierii, dar ce să răspundă? – că nu-i tăia capul.

– Păi, de, Măria Ta! Știm noi ce s-o fi gândit moșul? Să ne ierți, dar n-am putea răspunde!

– Dar cu bucatele? De ce galioane a vorbit unchiașul și ce e cu ele?

– Nici la asta nu ne pricepem, Măria Ta, bătu-l-ar sfinții de moșneag.

– Apoi, ce știți dumneavoastră, dacă nici la atât nu vă taie capul? zice Vodă supărat.

1. Nave cu vele folosite în secolele XVI-XVIII de spanioli.

Pe urmă iar mai întreabă:

– Dar despre ce berbeci e vorba?

Se gândesc, se gândesc, dar…

– Să ne ierți, Măria Ta, nici p-asta n-o știm.

– N-o știți? zice Vodă încruntându-se și răstindu-se la ei. Păi, să știți, că așa vreau eu! Până-n trei zile aștept răspunsul la câteșitrei întrebările, că altminteri întorc cojocul pe dos. Unde vă stă capul, v-or sta și picioarele!

Hei, acu-i acu. Boierii o sfecliră, măi taică! Cercetează ei încoa', cercetează încolo, în sus, în jos, cheamă babe și tălmaci, fel și chip, degeaba! Nimeni nu le putea da răspunsurile cerute de Vodă.

Dacă văd și văd că li s-a apropiat veleatul, hotărăsc să le dea toate pe una și să roage pe unchiaș. Așa, strâng douăsprezece sute de lei și trimit pe unul mai guraliv să-l ispitească ce și cum. Vodă știa tot, că aflase prin oameni de șiretlicurile lor, dar tăcea, să vază până unde-or ajunge.

Se duce boierul cu pricina și ispitește pe unchiaș, doar o afla ceva. Da', se vede, unchiașul i-a priceput gândul! Nu se da omul cu una, cu două.

Dacă vede că n-o scoate la cale așa, îi spune că așteaptă boierii la divan și că mare bine o avea de la ei.

– Aș veni, dar nu pot să las plugul, boierule!

– Hei, moșule, și dumneata acum! Ține banii ăștia și ți-i împăca nevoia. Numai vino.

Unchiașul, când vede banii, Doamne, Doamne! Bucuria lui.

Vine la divan să le facă pe plac.

Acu, divanul ăla avea mai multe odăi. Boierii socoteau că Vodă-i dus departe, dar el, care le pricepuse gândul, vine încet-încet și se furișează într-o odaie de alături, să le auză vorba și sfatul.

Din una în alta, cum ședea unchiașul pe un jeț d-alea, mirat și el de cinstea ce-l găsise, numai încep să-l ispitească:

– Ia spune-ne, moșule, ce-ai crezut că te întreabă Măria Sa Vodă când te-a întrebat de ce te-ai sculat târziu? Și ce ai vrut să zici când ai răspuns că te-ai sculat de dimineață, dar n-a vrut

Dumnezeu cu dumneata?

– Hei, mă miram ce-o să fie vorba! Apoi, Măria Sa m-a întrebat de ce m-am însurat bătrân și eu am răspuns că nu m-am însurat bătrân, ci tânăr, că aș fi avut acum și nepoți de sapă, dar n-a vrut Dumnezeu să-mi trăiască copiii cei dintâi, și d-aia mă amărăsc așa.

Se miră boierii.

– Da' cu bucatele ce ai vrut să zici? mai întreabă ei.

– Ei, ce? Am zis că sunt trei galioane pe mare; dac-or veni încărcate, nu se fac bucate; de-or veni goale, iar nu se fac; iar de-or veni pline numai până la jumătate, se fac. Adică, orice om pricepe; dacă o ploua în lunile de vară, totdeauna, nu se fac bucate; dacă n-o ploua și o fi secetă, iar nu se fac; iar de-o fi ploaie și soare potrivit, așa cât trebuie, s-or face bucatele!

– Mă, mă, mă! Ce unchiaș isteț! zic boierii, care însemnau pe hârtie, ca să știe ce răspuns să dea lui Vodă.

– Da', moșule, mai zic ei, ăi doisprezece berbeci ce sunt? Și când te duci să-i tunzi?

– Cine să fie? zice unchiașul râzând. Nu sunteți dumneavoastră? Uite, să vă număr: un, doi… tocmai doisprezece. Și, ce să vă mai tund? Nu v-am tuns când mi-ați dat douăsprezece sute de lei?

Când aud așa, rămân tare rușinați boierii, da' odată intră și Vodă din odaia lui de alături. Vedeți, dumneavoastră, nu mai putea răbda. Ei rămân încremeniți.

– Frumos, frumos, boieri dumneavoastră! Să vă dea învățătură un moșneag! Da' la moș v-am cerut eu să aflați răspunsul?

Iartă-ne, Măria Ta! zic ei. Ne vom învăța minte de-acu. N-am fi chemat pe moșul, dar ne era de capetele noastre, de jupânese și de copii.

Vodă, suflet bun, îi mustră ce-i mustră, și-i iartă. Pe urmă, încarcă pe unchiaș de bani și de scumpeturi, că se mira și moșul de ce l-a găsit și-i spune să mai vie când și când pe la Măria Sa, să se sfătuiască, că tare mult îi plăceau, măi taică, lui Ștefan Vodă, moșnegii isteți!

(Rădulescu-Codin C., p. 66)

ȘTEFAN CEL MARE ȘI PORCARUL

Zice că Ștefan cel Mare era în târgul Roman și se-ntrarma împotriva leșilor care veneau cu dușmănie asupra țării[1]. Tocmai atunci veni ștafetă că a murit mitropolitul de la Rădăuți – că pe vremea aceea era mitropolit la Rădăuți[2] – și amu trebuia să aleagă pe altul în locul celui care murise.

Boierii și toți curtenii lui Vodă au pus vorbă pentru un preot din satul Porcești, de lângă Roman. Vodă s-a înduplecat și l-a chemat să-l vadă și el ce fel de vlădică vreau boierii. Îndată i l-au adus pe popa din Porcești și l-au înfățișat lui Vodă.

Ștefan cel Mare, când l-a văzut, nu știu cum i s-a părut lui, că numai ce i-a zis:

– Părințele, să-mi dezlegi trei întrebări ca să te fac vlădică, iar dacă nu li-i da de cap, să știi că te pun în țeapă, să nu mai înșeli lumea. Uite la ce ai să-mi răspunzi: 1) în câtă vreme voi înconjura Moldova; 2) cât prețuiesc eu ca Domn și 3) ce gândesc eu? Hai, du-te, părințele, și peste o săptămână să vii cu răspuns ori pentru vlădică, ori la țeapă!

Popa se închină cu smerenie înaintea lui Vodă și a cotigit-o[3] înapoi la Porcești; iar Ștefan și-a căutat de treaba războiului.

Trecură cinci zile din săptămână și popa nici că putea găsi vreo dezlegare, măcar la un răspuns. Era vai și amar de capul lui; nici odihnă n-avea, nici mâncarea nu-i tihnea, nici zi bună nu petrecea. Gătise pământul!

Da' el avea un argat care păștea porcii și când a venit cu porcii acasă, în seara celei din urmă zi din săptămână sorocită de

1. Informația aceasta se regăsește în cronica lui Grigore Ureche care, povestind despre campania polonă din 1497, scria că „Ștefan Vodă în 27 de zile a lui avgust, duminică au ieșitu din Suceava spre târgul Romanului și cu toată oastea sa". De altfel, Romanul era locul în care se strângea oastea Moldovei la vreme de război.
2. În documentele emise de cancelaria lui Ștefan cel Mare, episcopilor de la Roman și Rădăuți li se spune, într-adevăr, mitropoliți.
3. A schimbat direcția; a cotit-o.

Vodă, nu a găsit mâncare și pentru că răbda foame l-a întrebat:

– Ce ai, taică, de ești scârbit și mâncare nu mi-ai făcut?

Stăpână-su, crămăluit[1] cu necazul lui, tăcea. Dar pe porcar nu-l răbda foamea și iar l-a întrebat:

– Taică, spune-mi ce ai de ești așa de berghelit[2] că doară și eu, hâlbetem[3], om sunt, te-oi scăpa de alean[4]!

Popa, cum era amărât, de voie, de nevoie, i-a spus porcarului de întrebările lui Vodă și ceea ce-l așteaptă, ori se face vlădică, ori se-nalță în țeapă, că cu Ștefan Vodă nu era de șuguit[5].

Când a văzut porcarul în ce cumpănă era stăpână-su, i s-a făcut milă de dânsul și l-a sfătuit:

– Ascultă, taică, mâine dimineață să facem schimb cu straiele, eu să mă-mbrac cu cele popești și tu, taică, să-mbraci pe-ale mele, să te ungi pe obraz cu ceva, ca să nu te cunoască și să iei porcii de dinapoi că eu m-oi duce să mă puie-n țeapă în locul tău, taică.

Popa, când a auzit una ca asta, se umplu de bucurie că l-a scăpat porcarul din gura morții, fiindcă auzise de moartea lui Ștefan Vodă, dar amu era chiar s-o guste.

A doua zi de dimineață, popa porni cu porcii la câmp și porcarul s-a îndreptat către târgul Roman. I-a fost greu până a nimerit unde stă Vodă și până ce-a răzbătut de-a intrat la el iar când s-a văzut în fața lui Ștefan, a strigat din toată inima:

– Să trăiești, Măria Ta! Eu-s popa cu poruncile.

– Ei, părințele, ia spune-mi amu, să văd unde te trimit, la Rădăuți ori la călău?

– La întrebarea întâi: în câtă vreme ai înconjura Moldova, ce să spun!? Soarele, că-i soare care aleargă cu cai de foc și tot îi trebuie o zi și o noapte să-nconjure Moldova și Măria Ta nu ești soare, nici n-ai cai de foc, așa că-ți trebuie șapte zile să-nconjuri Moldova călare.

---

1. Iritat, necăjit, scârbit.
2. Tot cu sensul de necăjit, mohorât.
3. Lasă pe mine!
4. Suferință, necaz, supărare, dor.
5. De glumit.

– Bravo, părințele, ai brodit-o[1] bine!

– M-ai mai întrebat cât ai prețui Măria Ta. Iată cum m-a luminat mintea mea cea proastă! Domnul nostru Iisus Hristos, împărat în cer și pe pământ, a fost prețuit de jidani cu 30 de lei, apoi Măria Ta, ca un domn pământean, prețuiești numai 28 de lei.

– Bravo, părințele, zi-nainte că ai nimerit-o și asta!

– Iaca și ce gândești, Măria Ta: Măria Ta gândești cum că vorbești cu popa Ion din Porcești și vorbești cu Ghelasie, porcarul din Trifești.

Vodă fiind mulțumit și de răspunsul acesta, i-a zis porcarului:

– Bravo, Ghelasie, să trăiești să-ți păstorești norodul cu înțelepciune, după cum te văd că ți-i firea și te duci de-amu la Rădăuți. Și a spus logofătului[2] să-l ducă la mitropolitul cel mare, ca să-l pomăzuiască[3] mitropolit la Rădăuți.

Iaca așa, Ghelasie, porcarul din Trifești, s-a făcut mitropolit la Rădăuți.

(Teodorescu-Kirileanu S., II, p.151)

CU CE-I BUNĂ MĂMĂLIGA?

Ștefan Vodă a plecat într-o bună dimineață voios, împreună c-o mulțime de boieri și căpitani, să caute un loc potrivit pentru o sfântă mănăstire.

Și avea pricină domnul Ștefan să fie voios că tocmai se întoarse biruitor dintr-o goană a căpcânilor de tătari care năvăliseră nitam-nisam în biata Țară a Moldovei. D-apoi că ce au căutat au și găsit ei. Ștefan, gata de luptă în toată clipeala, le-a dat o întâmpinare și o bună dimineață și o noapte bună, că era noaptea când i-a căsăpit, care au pomenit-o cât au trăit păgânii cei ce au mai scăpat teferi fugind în ruptul capului.

Intrând Ștefan Vodă cu curtenii lui prin codrii deși și

1. A aranja, a potrivi, a nimeri.
2. Întâiul boier al sfatului domnesc, șeful cancelariei.
3. Să-l miruiască, să-l ungă.

neumblați de prin părțile Rădăuțului, descălecă într-un loc și prinse a intra tot mai afund prin cele păduri. Până la o vreme, curtenii îl însoțiseră, dară întunecând, ei l-au pierdut din ochi. Căutară ei ba încoace, ba încolo, Vodă nicăieri. Neliniștea lor nu fu proastă[1]. Toți se împrăștiară care încotro să afle pe Vodă, dar în zadar fu truda lor. Pe Vodă nu-l aflară, una, că era întuneric ca în corn; alta, că pădurea era atât de deasă, că nu puteai străbate nici într-un fel. La urmă, curtenii, osteniți ca vai de ei, se așezară pe iarbă într-un loc mai lărguț din pădure, aprinseră un foc și, îmbucând fiecare ce avea cu sine, se puseră ca să le treacă de urâtul nopții la povestitul întâmplărilor de prin cele războaie. Povestind, ba unul, ba altul, întâmplări vitejești, ba de ale dragostei de cutare jupânească sau cutare fată de boier, se treziră că se crăpa de ziuă și se puseră iarăși pe căutat cu tot dinadinsul, până ce într-o vreme, când era soarele hăt sus, îl găsiră pe Ștefan Vodă dormind într-o colibă a unui biet român.

În colibă ajunse Vodă așa, într-un târziu de noapte. Rătăcise Vodă prin cel codru, până când dădu de coliba aceea. Și de colibă n-ar fi dat dacă n-ar fi luat seama că într-un desiș se zărește ceva ca o lumină. După o bucată de vreme, Vodă tot năzuind la lumina aceea, se trezi înaintea unei colibe, în care licăreau câțiva cărbuni din când în când.

Vodă strigă:

– De este cineva în colibă, să iasă afară!

Atunci ieși un român care tocmai se trezise din somn și-l întrebă că ce vrea. Ștefan îi spuse că-i un drumeț și că a rătăcit prin pădure și-i mort de trudă și de foame. Și dacă n-are loc în colibă, să se culce și să-i deie ceva de mâncare.

– Ba este, zise românul, și una și alta.

Vodă se tupilă și, intrând în colibă, se așeză pe un braț de fân moale, ce era așternut jos și care era patul stăpânului colibei. De mâncare îi aduse românul un dărab[2] de mămăligă rece[3]. Vodă

1. Nu a fost lipsită de valoare, de sens.
2. Bucată.
3. La vremea aceea, mămăliga se făcea din făină de mei. Porumbul, plantă originară

se uită la lumina unui tăciune ce-l ținea românul în mână, la mămăliga cea vârtoasă și întreabă pe om: ce are la mămăligă? Dacă n-are lapte, carne, legume ori altceva.

Românul, însă, îi zise că n-are nimic decât mămăligă.

Nu era el, Vodă, prea dezmierdat în ale mâncării, că doară mai petrecea el nemâncat și însetat prin războaie, decât în tihnă lângă o masă domnească plină de fel de fel de bucate și mâncări care de care mai alese și mai gustoase. Uitându-se el, însă, la mămăliga cea rece și vârtoasă, tot parcă îi venea oarecum s-o îmbuce așa sacă. Da' văzând că românul n-are alta nimica, făcu voie de nevoie și începu să înghită din ea, parcă era un fel de cel mai alese bucate. După ce-și sătură foamea și-și astâmpără setea c-o dușcă de apă rece ca gheața ce-i aduse românul în pălăria lui de la izvorul din dosul colibei, Vodă își puse dreapta drept pernă de puf moale sub cap și adormi pe loc un somn de cele voinicești. Când se trezi, văzu pe unul din curtenii lui în colibă și pe ceilalți afară, așteptându-l ca să se scoale. Ei spuseră românului că el a găzduit în coliba lui pe Ștefan Vodă, ceea ce uimi mult pe român.

După ce se sculă, Vodă mulțumi românului pentru buna primire c-o mână de bani și, încălecând, plecă cu curtenii și căpitanii cu toți spre mănăstirea Putnei. Aici îi primi starețul mănăstirii și-i făcu o masă aleasă.

Pe timpul ospățului, când vinul făcea ocol împrejurul mesei și toți mesenii se făcură mult vorbăreți, întrebă Vodă pe curteni dacă au mâncat ei mămăligă. Curtenii se cam mirară de această întrebare domnească, dar tot răspunseră toți că au mâncat.

– Dacă ați mâncat, zise Vodă, atunci trebuie să știți: cu ce-i mai bună mămăliga?

Unii ghiciră că cu o friptură de pui cu smântână, alții cu brânză de oi sau cu lapte; alții cu legume, ca usturoi sau ceapă; alții cu alte mâncări care de care cum îl învăța mintea a ghici, deoarece curtenii nu prea gustaseră din mămăligă; nu era ea mâncare boierească, ci țărănească. La toate răspunsurile lor, Vodă

din America, a fost adus în Europa în secolul al XVI-lea de cei care descoperiseră noul continent și a fost introdus în Țările Române abia în secolul al XVII-lea.

clătina din cap necredincios, vrând să zică că n-au ghicit.

În urmă, Ștefan Vodă le zise:

– Eu văd că nu ghiciți, de aceea oi spune eu cu ce este mămăliga mai bună: cu foamea!

(Dan D., în *Șezătoarea*, vol. VIII, p. 68)

SECETA DIN VREMEA LUI ȘTEFAN-VODĂ

Pe vremea lui Ștefan cel Mare veni, vreo doi ani de-a rândul, o secetă peste țara Moldovei, că se uscaseră toate holdele și iarba și tot…

La trei ani, în primăvară, se deschise și cerul și ploile începură, dar de arat cine să s-apuce? Nimeni, că nimeni n-avea un fir de sămânță.

Și Ștefan-Vodă dădu vestea-n țară, că va răsplăti cu toate pe cel ce-i va aduce sămânță bună.

Târziu de tot, se zvoni la curtea domnească anume, că nimeni nu are sămânță, fără numai un moșneag, dar nu o baniță, două, ci într-atâta de multă, c-ar putea semăna cu dânsa o jumătate din cuprinsul Moldovei.

Vodă, cum auzi, îl chemă la dânsul și-i zise:

– Dacă ai, vinde-mi-o mie!

– Ba de vândut, n-o vând, ci mai bine trimete plugurile să are pe unde-oi semăna eu.

Vodă i-a dat la-ndemână toate plugurile curții, și-a poruncit tuturor celor mai mari peste sate și târguri, să-njuge boii și să are pe unde-a semăna uncheșul.

S-au strâns cu toții și după vorba moșneagului, au început să are numai drumurile și noaptea numai semăna el; ca să nu se dioache[1] munca, iar brăzdatul se făcea după ridicarea zorilor.

Și treaba s-a sfârșit și grâul a răsărit des și frumos, iar, toamna, când Ștefan-Vodă a chemat la răsplată pe moșneag, i-a

1. Să nu se strice munca.

spus tot șiretlicul, pe care lesne-l înțelegem și noi.

Răsărise adică, sămânța scuturată în anii de belșug și ascunsă în praful drumurilor.

Vodă, cică s-a minunat mult de înțelepciunea bătrânului.

Până atunci, la curte, erau numai oșteni tineri, cei cari culcaseră hotarele dușmanilor și primiseră înlăuntrul hotarelor pe dușmani.

De-atunci însă își alcătui un Divan de oameni bătrâni, de unde iese sfatul greu de aflat la cei tineri.

(Kirileanu S. T., IV, p. 119)

VII.

PĂRINTELE MOLDOVEI

„Scutul și tăria Moldovei…”

CINE A FOST ȘTEFAN CEL MARE

Spun că Ștefan Vodă era un om mărunt la stat, iute la căutătură, aprig la mânie, viteaz mare la război, însă și foarte chibzuit, biruind pe neprietenii lui nu numai cu oștile, ci și cu un înțelept meșteșug.

Așa Ștefan Vodă, stăpân peste o țară mică, dar având de la Dumnezeu împărțită o minte și o vrednicie fără seamăn, singur i-a bătut și i-a stăpânit în sălașele lor.

Așa de mare uimire a fost în lume pentru aceste războaie ale lui, încât faima a ajuns depărtate hotare, până în țara persienească în răsărit[1] iar către apus, până la Veneția și la Roma, unde Patriarhul cel mare l-a numit „*sabia creștinătății*"[2].

Și-i pomeneau noroadele numele, ca al unui Arhanghel.

Și era nedomolit și tare, de-l priveau cutremurându-se căpitanii și boierii cei tineri. Iar cei de demult îl cunoșteau.

Și leșii nu puteau sta înaintea sabiei lui și-i spuneau „*Leul cel Bătrân de la Moldova*"[3].

Asemenea domn nu s-a arătat la un neam, decât atunci când Dumnezeu și-a întors către el mila.

(Teodorescu-Kirileanu S., III, p.179)

1. În 1472, Ștefan cel Mare a stabilit legături cu hanul turcoman al Persiei, Uzun Hassan, în vederea creării unei coaliții anti-otomane. Dar, un an mai târziu, Uzun Hassan avea să fie înfrânt de sultanul Mahomed al II-lea.
2. După campaniile otomane din Moldova, încheiate cu luptele de la Podul Înalt (1475) și Războieni (1476), Ștefan cel Mare a trimis, în 1477, soli la Veneția și la Roma pentru a determina puterile creștine să organizeze o acțiune comună împotriva turcilor. Inițiativa aceasta n-a avut, însă, sorți de izbândă.
3. Cronicarii polonezi i-au făcut lui Ștefan cel Mare frumoase portrete. Unul dintre ei, Martin Cromer, scria: „Bărbat în toate veacurile vrednic de aducere-aminte pentru sufletul său mare, pentru istețimea sa, pentru priceperea sa în ale războiului și pentru norocoasele sale războaie împotriva turcilor, ungurilor, polonilor și tătarilor".

VOIT-AȚI VOI SĂ VĂ FIU EU DOMN?

Bogdan-vodă avea un fiu pronumit[1] Ștefan, viteaz cum nu se mai văzuse încă. Spun, chiar, că se cunoștea într-însul, din vârsta cea mai fragedă, o agerime de minte de nu putea nici un copil să-l ajungă, și-i plăceau armele cu deosebire. Nici unul din semenii săi nu era destoinic să-i stea înainte nici la trântă, nici la voroavă[2]. La vânătoare mi-ți ucidea ursul în luptă dreaptă, înarmat numai cu un cuțit. Pentru aceasta soții lui îl porecleau, zicându-i Burduja. El moștenise de la tată-său cutezarea, iuțeala și meșteșugul minții, iară de la bunul său, Alexandru cel Bun, dreptatea, înțelepciunea și inimoșia. După moartea lui Bogdan în bătălia de la satul Răușenii unde Petru Aron îi tăie capul și-i luă tronul, Ștefan năzui la curtea Vladului-vodă Țepeș din Țara Românească, carele cu brațele deschise și iubire îl primi. Cu ajutorul acestuia, Ștefan intră în Moldova și apucă pe calea Sucevei, la anul 1458, înfrânse în două rânduri pe Petru Aron și-l fugări în țara leșească.

După aceasta chemă pe mitropolitul Teoctist cu toate căpeteniile clerului și călugării, pe toți boierii, boiernașii cu curtenii, pe răzeși și popor, în câmpul numit Direptate[3] și le spuse că nu din nebunia de a domni a gonit pe hrăpitorul scaunului părintesc, ci din dorința de a face Moldova mare și lăudată… Și, întrebând pe toată adunarea cu graiul blândeței, zise:

– Oameni buni, voit-ați voi să vă fiu eu domn? Toți cei de

1. Supranumit.
2. Cuvânt, vorbă; discuție
3. Legat de ungerea la Direptate, vezi nota de la legenda *Stejarul din Borzești*.

față într-o glăsuire strigară:

– Întru mulți ani de la Dumnezeu să domnești!

Păru mult mai bine lui Ștefan, când se încredința că poporul îl voiește, și după ce fu ales la domnie și i se dete schiptrul și steagul țării Moldovei, care steag avea pe de-o parte capul de zimbru, iară pe de cealaltă Sfântul Gheorghe călare, lovind cu sulița un balaur, el intră cu fală în Suceava la scaunul domnesc. Știind că începutul înțelepciunii este temerea de Dumnezeu, cea-dintâi treabă a sa fu de a merge la biserică spre a aduce cântări de laudă celui Preaputemic.

Astfel a treia zi după intrarea sa în Suceava, Ștefan purcese la biserică cu toată fala domnească. La poarta bisericii descăleca. Mitropolitul Teoctist, cu episcopii, cu arhiereii, cu o mulțime de preoți și diaconi, îl întâmpinară cu sfânta Evanghelie și cu cădelnițI din care ieșea tămâia cea binemirositoare, iară cetățenii cântau laude în cinstea sfintei Treimi, toți cu făclii aprinse.

Când Ștefan urcă cea dintâi treaptă, mitropolitul se coborî către dânsul, luă sfânta Evanghelie din mâna preotului ce o ducea și o dete domnului ca să o sărute. Atunci cel dintâi psalt începu să cânte: *Vrednic este*!

Când ajunse dinaintea altarului, domnul își luă stema din cap și se închină la sfintele icoane ale Domnului nostru Isus Hristos și la a Preacuratei Sale Maice pe care le sărută. Atunci episcopul de la Roman îl luă de subțioara dreaptă, iară episcopul de la Rădăuți de cea stângă și îl duseră în sfântul altar prin ușile împărătești. După aceea ocoliră sfântul Pristol de trei ori, iar psalții cântau rugăciunile obișnuite la asemenea slujbe, sfârșind cu *Isaiia dănțuiește.* Apoi domnul și amândoi episcopii îngenuncheară dinaintea sfântului jertfelnic[1]. Mitropolitul, puind omoforul[2] pe capul lui Ștefan, ceti molitva rânduită la ungerea domnilor, după care primi ungerea cu sfântul mir. La ieșirea din altar, domnul fu dus până la jețul domnesc, iarăși de subțiori, de cei doi episcopi.

1. Masa din altarul unei biserici.
2. Veșmânt bisericesc în forma unei eșarfe, pe care arhiereul îl poartă pe umeri în timpul slujbelor.

Și primind binecuvântarea mitropolitului, domnul veni în mijlocul bisericii, se închină, apoi, punându-și stema strămoșească pe cap, ieși din biserică și se întoarse la locuința domnească cu același alai ca la venire.

Trei zile ținură veseliile, în care zile își alese sfetnicii.

În ziua a treia i se înfățișară toți boierii.

Domnul sta pe scaunul domnesc și fiecare ceată de boieri trecea pe dinaintea lui și i se închina ca la un domn.

„Din mila lui Dumnezeu, domn al Țării Moldovei…"

Întâi trecură: logofătul cel mare, vornicul cel mare de Țara-de-Jos, cel de Țara-de-Sus[1], pârcălabul de Hotin, cel de Neamț, cel de Cetatea nouă, hatmanul[2] și pârcălab de Suceava;

1. În Moldova medievală, Țara de Jos și Țara de Sus erau separate de o linie Bacău-Chișinău.
2. Comandant de oști, portar al cetății Suceava.

postelnicul cel mare, spătarul[1], paharnicul[2], vistiernicul[3], stolnicul[4] și comisii[5]. După aceștia trecură: vornicul[6] doamnei, cuparul[7], vătaful de păhărnicei[8], cel de stolnicei, cei doi vătafi de aprozi, cel de târg și cel de curte. Apoi credinciosul, cămărașul, vătaful de copii din casă, pivnicerul, toți în capul oamenilor ce cârmuiau ei.

Mai trecură: velii căpitanii[9] de Suceava, de Iași, de Cotnar, de Soroca, de Tecuci, de Dorohoi, de Covurlui, polcovnicul[10] de curte, stolnicul de cazaci, căpitanul Hătmăniei, Agiei, căpitanul doamnei, ce avea steag de călărași, și alții cu oamenii lor.

Așa se înscăuna Ștefan-vodă.

Pe vremea aceea, domnea în Țara Românească Vlad-vodă Țepeș; în țara leșească Cazimir IV; în țara turcului, Mahomed II, în țara ungurului Matei în Corvin și în Crâm, Maengli-Gerai han. (Colac Tudor, p. 94)

VULTURUL

De la cetatea Bistrița din Ardeal spre răsărit este un multe înalt, la care-i zic Vulturul. Muntele acesta își are numele de la o întâmplare.

Anume, venind odată Ștefan cel Mare cu oșteni din Moldova,

1. Purtător al spadei domnești, mai târziu șef al armatei și al poliției.
2. Titlu dat boierului de la curtea domnilor români care avea grijă de băutura domnului, iar în împrejurări deosebite sau la sărbători îl servea personal pe domn, gustând băutura înaintea acestuia pentru a se convinge că nu este otrăvită.
3. Administratorul vistieriei țării.
4. Dregător care purta grija mesei domnești, fiind șeful bucătarilor, al pescarilor și al grădinarilor.
5. Mare dregător care avea în sarcina sa caii și grajdurile curții domnești.
6. Conducătorul curții domnești.
7. Ajutorul de paharnic.
8. Conducătorul, șeful păhărniceilor.
9. Marii căpitani.
10. Comandant al unei formații militare de pază a ordinii publice (corespunzător colonelului).

ca să pedepsească pe secuii[1] ce-i omorâră străjile de la Cetatea de Baltă, trecu munții chiar pe lângă muntele la care azi îi zic Vulturul. Sosind sub poalele muntelui, au înnoptat. Culcându-se, adormi. În vis i se arătă un vultur mare, de care nu mai văzuse în viață. Acest vultur avea niște aripi de întunecau soarele și umbreau pământul. Pe cap avea o coroană numai diamante și pietre scumpe, iar în cioc avea un steag ce ajungea până la pământ.

Ștefan, văzându-l, se înspăimântă așa de tare, de-l lua mătricea[2] prin toate oasele.

– Nu-ți fie frică, îi zice vulturul. Eu nu-ți sunt pizmaș, ci dimpotrivă. Iată, ți-am adus un steag, pe care, dacă-l vei păstra cu scumpătate, biruitor vei ieși, cât vei fi pe pământ. Ți-am adus și coroana asta, care ai să o porți în toate zilele de sărbătoare. Iar de vei fi drept atunci, iată, câtă întindere umbresc aripile mele, toată o vei stăpâni.

Ștefan, trezindu-se din somn, muntele aceluia a pus numele „Vultur" și așa i-a rămas până în ziua de astăzi.

(Bogdan T. A., p. 11)

1. Incursiunile lui Ștefan cel Mare peste Carpați, în teritoriile locuite de secui, sunt un adevăr istoric. Descrieri ale acestora ne-a lăsat cronicarul Grigore Ureche. De pildă, în 1461, „rădicându-să cu toată putearea sa, s-au dus la Ardeal, de au prădatu Țara Săcuiască". În 1467, după lupta de la Baia, „s-au rădicatu Ștefan Vodă cu toată putearea sa, vrându să-și răscumpere strâmbătatea sa ce-i făcusă ungurii, cându venise la Bae, s-au dus și el la Ardeal, de multă pradă și robie și ardere au făcut în Țara Săcuiască, neavându cine-i sta împotrivă și cu pace s-au întorsu, fără nici o zminteală".
2. Crampă, reumatism, spasm.

POVESTEA VRANCEI

De mult, pe timpul domniei lui Ștefan cel Mare, pe când Țara Românească nu era unită încă și ținuturile Munteniei și Moldovei aveau fiecare domnii lor, a fost o luptă mare între plăieșii lui Ștefăniță și armia turcească, care năpădise ca frunza și iarba pe pământul Moldovei.

Bătălia a fost aprigă și, din cauza numărului prea mare de dușmani, față de oastea lui Ștefan, moldovenii au căzut biruiți.

Voievodul, amărât în suflet de această pierdere, fugise din fața puhoiului vrăjmaș, ca să nu fie prins și, rătăcind singur prin munți, a ajuns pe valea Putnei[1].

Pe atunci, în Vrancea nu erau sate cu lume multă, ca în vremea de astăzi și nici locuri goale și dealuri chelbașe[2], cum se văd acum. Codrii stăpâneau mai peste tot și abia unde și unde câte un pâlc de case se găseau înșiruite și ascunse pe la poalele pădurilor, lăturiș[3] cu scurgerea apelor, iar oamenii erau mai toți ciobani, care-și pășunau oile prin golurile și poienile munților.

După atâta umblătură prin codri, nimeri prin asfințitul soarelui la o casă de pe dumbrava[4] Bârseștilor.

Aici, o babă bătrână torcea dintr-un fuior de cânepă pe prispa casei.

– Bună ziua, bătrânico, zise voievodul descălecând și legând calul de țâțâna porții.

– Bună să-ți fie inima, voinice, răspunse blând bătrâna care, uitând să mai tragă fir din caier[5], privea mirată pe viteaz, căci nu-l cunoștea cine este.

– Fă bine, mătușică, de-mi dă ceva de mâncare și lasă-mă să

1. Valea râului Putna din județul Vrancea.
2. Golașe.
3. Lateral, pieziș.
4. Pădure tânără și nu prea deasă.
5. Mănunchi de lână, de in sau de cânepă care se pune în furcă pentru a fi tors.

mă odihnesc puțin, că tare am ostenit de când umblu pe coclaurile astea.

Baba, fără să mai facă vorbă multă, puse masa și îi dete străinului să îmbuce lapte cu mămăligă și brânză de oi, repezindu-se apoi la coșar de așează armăsarul la iesle.

Când se înapoie în casă, găsi pe străin culcat. Se așezase pe o laviță, așa îmbrăcat cu sarica[1] cum se afla și ațipise, căci, după cum se cunoștea pe trăsăturile feței, era tare obosit.

Îl privea acum nedumerită baba și nu înțelegea cine să fie străinul acesta cu părul bălai și cu fața rumenă și frumoasă, de a rătăcit tocmai prin inima codrilor aceștia, unde doar mocanii de aici sălășluiau în voie cu oile lor, fără să le tulbure cineva liniștea.

Tot uitându-se așa cu luare-aminte, bătrâna observă că voinicul purta haine ostășești de domn, cusute în fireturi și aur, pe sub sarica greoaie de lână de oaie, care se lăsase puțin la o parte, dezvelindu-i pieptul de viteaz.

Îndată își dădu cu ideea că nu poate să fie altul decât Ștefan Vodă, domnul Moldovei, despre care auzise că fusese învins de turci într-o bătălie, că oastea i-a fost risipită și alungată, iar el s-a retras în munți.

Fără să mai stea pe gânduri, porni la fugă până la stâna din vale, ca să-și vestească feciorii, lăsând pe Ștefan Vodă singur, să se mângâie cu somnul.

Baba avea șapte feciori voinici, tot unul și unul, nalți, spătoși și vânjoși, care nu se temeau de nimeni în calea lor. În ei își pusese acum nădejdea și, ajungând la stână, le povesti cele întâmplate cu voievodul, îndemnându-i ca să plece cât mai curând și, răscolind ținutul Vrancei, să strângă pe toți voinicii plaiului acesta, cu care Ștefan să pornească la luptă și să alunge pe turci din țară.

De cuvânt, feciorii babei, toți șapte, se răspândiră în șapte părți ale Vrancei, buciumând pe văi și dealuri, până a doua zi în zori, strângând fiecare câte o ceată de voinici, cu care se lăsară pe dealul Dumbrăvii.

Dimineața, când baba își văzu feciorii venind, deschise larg

1. Manta țărănească lungă și mițoasă.

La luptă cu plăieșii Vrancei

ușa de la odaia în care se afla Ștefan Vodă și voioasă zise:

– Măria Ta, nu fi întristat. Scris este ca un așa de bun viteaz să nu rămână învins de mâna dușmanului. Ia te uită cum îți vin ostașii cu care vei învinge lifta păgână.

Ștefan ieși în prag și rămase mirat când văzu curgând din toate părțile cete de voinici, înarmați cu lănci și arcuri, coase și topoare ce străluceau în razele soarelui de-abia răsărit.

– Dar de unde sunt acești voinici, bătrâno, și cine i-a adunat așa?

– Sunt plăieșii Vrancei, Măria Ta, și vin cu toții ca să pornești cu ei la luptă. Te-am văzut cât de amărât erai când ai venit aseară și știam că oastea ți-a fost nimicită în luptă cu turcii. De aceea am trimis pe cei șapte feciori ce-i am și, uite, până dimineață ți-au strâns oaste nouă în loc, toți voinici și dornici de luptă.

Apoi, chemându-și feciorii lângă ea, urmă:

– Aista-i Bodea, aista Spirea, celălalt Negrilă, apoi Bârsan, Spulber, Pavel și cu Nistor. Toți sunt feciorii mei și acum ți-i dau

Măriei Tale. Cu ei și cu întreaga ceată ce au adunat, mergi fără teamă și-i vei scoate pe dușmani din țară.

Acum, privea mândru la oștenii aceștia adunați în pripă în jurul său, care i se părură vrednici de luptă, apoi, întorcându-se către babă, îi zise:

– Dar cum te numești, bătrâno?

– Tudora Vrâncioaia.

– Să trăiești, mătușă Tudora, și Dumnezeu să-ți dea sănătate, pentru sprijinul și dragostea de țară ce arăți.

Apoi, îmbărbătându-și oastea adunată, plecară cu toții peste dealuri și străbătând codrii la vale, izbi în coastă pe vrăjmași.

Toți s-au luptat voinicește, Ștefan Vodă era printre cei dintâi, înconjurat de flăcăii Vrâncioaiei, care se luptau ca niște lei, lovind în dreapta și în stânga tigvele păgâne care cădeau ca bostanii, înroșind pământul.

Și astfel, cu ajutorul lui Dumnezeu, Ștefan a învins și de data asta pe turci, izgonindu-i din țară afară.

Atunci, de bucurie, voievodul se puse de petrecu și veseli cu ostașii săi, iar în urmă chemă lângă el pe cei șapte feciori ai Vrâncioaiei și le zise:

– Flăcăi, cu voi am câștigat izbânda și am alungat pe vrăjmași. Dacă nu nimeream la casa mamei voastre, multă vreme turcii ne secătuiau țara. Sunteți vrednici de răsplata domnească. Iată, voi sunteți șapte frați iar în Vrancea sunt șapte munți. Ai voștri să fie în veci, cu văi, cu ponoare[1] și tot ce se află acolo. Întoarceți-vă, dar, înapoi în codrii voștri și să-i stăpâniți sănătoși, din neam în neam; iar mamei voastre duceți-i multă sănătate din partea voievodului Ștefan, care la vreme de strâmtorare a găsit la casa ei pat pentru odihnă și brațe vitejești de luptă.

Le făcu ocolniță[2] pe piele de vițel[3], scrisă cu litere de aur, pentru dania domnească, document în puterea căruia fiii Vrâncioaiei ajunseră stăpânii Munților Vrancei, de la Trotuș până în valea Bâsca a Buzăului.

1. Povârniș abrupt, coastă prăpăstioasă.
2. Hotarnică; act în care sunt precizate hotarele unei proprietăți.
3. Pergament.

Și de atunci, fiecare din cei șapte frați, înapoindu-se pe plaiurile Vrancei, s-au așezat la poalele munților, întemeindu-și fiecare sate, după numele lor: Bodești, Spirești, Negrilești, Bârsești, Spulber, Păulești, Nistorești.

(Hârnea S., p. 6)

CLOPOTUL LUI ȘTEFAN VODĂ

Mare era Moldova pe vremea celui Vodă, fără seamăn de mare, și crainici atât de mulți, ca să vestească în tot cuprinsul ei ceasurile de primejdie, nu s-ar fi putut afla. De aceea puse domnul meșteri în Țarigrad să-i facă clopot mare, pe care mai de apoi să-l atârne în stâncă de piatră, pe malul mării.

Și l-au făcut meșterii și l-au așezat la locul cuvenit.

Acolo a stat toată viața lui Ștefan Vodă, trezind mulțimea norodului cu glasul lui răsunător, de câte ori sta nevoia grabnică să se strângă oștirile.

Mult bine a prins Moldovei acel clopot sfințit de vlădica Țarigradului și limba lui pornea cu încredințare că era ascultată cu sfințenie; dar, după moartea stăpânitorului cel mare, când nimeni nu mai băga de seamă chemarea de pe malul mării, de jale adâncă clopotul a crăpat și, desprinzându-se de unde stătea atârnat, s-a prăbușit și s-a pierdut, în funduri ascunse de ape.

De-acolo vuiește și azi amar și cine voiește să-l audă îl poate asculta, din locul acela de pe malul mării.

(Pamfile T., I, p. 74)

MAI MARE DECÂT VODĂ

S-a fost războit Ștefan Vodă de-a valma cu oștenii mai multe zile numai să scape țara de urgia păgânului. Și nu i-a fost munca în zadar, căci dușmanul răzbit de oastea moldovenească și-a luat tălpășița și pe-aici ți-e drumul. Vorba aceea: fuga-i rușinoasă dar e sănătoasă.

După atâta trudă, ar fi vrut și Vodă să aibă o noapte de tihnă sub un acoperământ creștinesc și de aceea a chemat pe-un boier de credință și l-a trimis într-un sat din apropiere să-i caute o gazdă.

– Dar vezi să fiu eu mai mare în casa aceea! a adăugat la urmă Ștefan Vodă, surâzând pe sub mustața-i groasă.

– Așa voi face, Măria Ta! zise boierul, plecându-se cu umilință.

Nu târzie vreme, boierul porni în goana calului, așa că îndată se pierdu în zare. Dar cu cât se depărta de tabără, cu atât contenea din mers până ce calu-i abia mai pășea pe cărărușa îngustă și cotită.

Trebuia să îndeplinească porunca lui Vodă și încă fără greș căci cu Măria Sa nu era de șuguit. Ferit-a sfântul să-l fi mâniat, că apoi foc și pară! Și de aceea a contenit, lăsându-se în voia gândurilor: „Gazdă mai bună ca boierul din sat nici că se mai poate… Dar dă, știu eu… Dacă el o fi umblând cu gânduri ascunse asupra domniei?… Și numai asta trebuie să fie, căci ce-a putut să înțeleagă Măria Sa când o zis: «Să fiu eu mai mare»?!”.

O întoarce în felurite chipuri doar l-a tăia capul ce să facă să fie bine. Calul, lăsat în voie, apuca din când în când câte o gură de iarbă că se găsea, slavă Domnului, cu îmbelșugare pe marginea drumului. A mers așa o bucată, când, deodată, fața boierului se înseninâ, dovadă că-i venise în gând ce avea de făcut. Struni calul dându-i pinteni și apucă în goană să ajungă mai degrabă în sat, căci acum nu era departe. Cât ai scăpăra, a și fost la marginea satului. Soarele era pe la toacă.

La cea dintâi casă, boierul strigă la poartă. A ieșit femeia.

– Acasă ți-e gospodarul, nevastă?

– Acasă! răspunse femeia îngânând vorba.

– Spune-i să vie oleacă afară că are să vorbească cu mine!

În vremea asta, omul, auzind că-l cheamă, n-a mai așteptat poftă[1] și a ieșit.

– Plecăciune, boierule! Cum e porunca?

– Porunca e asta: să te pregătești, căci Ștefan Vodă, mândrul nostru domn, vrea să găzduiască în astă noapte la tine.

– Se poate una ca asta? au zis deodată bărbatul și femeia, deoarece nu le venea a crede.

– N-am venit să mă joc de-a păcălitul.

– Dar iar m-oi întoarce și-oi zice: se prea poate, bărbate! Ce, nu vezi că Măria Sa Vodă Ștefan mai mult spre norod se abate? Hai să ne pregătim! Ce stai parcă ești de piatră?

– Apoi, spune Măriei Sale să vie sănătos!

Boierul, după aceea, întoarse calul și porni înapoi spre tabără.

Ce mai pregătire la casa omului! Și n-avea dreptate? Doar stăpânul țării trebuia să vie la el. În scurt, toate erau rânduite: ograda măturată iar de la ușă până la poartă, așternute lăicere[2] nou-nouțe, scoase pentru întâia oară din clidul[3] de pe ladă.

D-apoi în casă! Adevărat: sfântă-i femeia și binecuvântată-i mâna ei! Într-o mică de ceas schimbase totul de nici să mai cunoști: scuturat de să nu găsești un fir de colb, iar pe pereți stau bătute scoarțe cu fel de fel de alesături, chimpoșite[4] de dânsa încă de când era fată mare. De jur-împrejurul casei, păretarii[5] în felurite fețe se întreceau cu lăicerele de pe laiță.

După ce-au mântuit cu dereticatul, gospodarii s-au apucat să înjghebe și de-ale gurii. Vestea că vine Vodă se răspândi ca fulgerul în sat. Lumea a început a curge care încotro. Vedeai

1. Nu s-a mai lăsat poftit, îndemnat.
2. *(lăvicere)* covoare, învelitori cu care se acoperă lavițele, pereții sau dușumelele.
3. Teanc, vraf.
4. Migălite.
5. *(peretarii)* covoare mici de perete.

moșnegi și babe gârboviți de povara anilor ce-i purtau în spate, cu nepoței de mână, grăbind pasul ca și cei mai tineri, ca să fie și ei de față la venirea Măriei Sale.

Cei ce veneau de la muncă uitau de casă și se opreau și ei. Mai mare dragul să privești: mulțime multă de oameni iar pe deasupra capetelor, strălucea coasele în bătaia soarelui. Puteai să juri că e o oaste ce așteaptă să-i vie căpitanul.

Soarele sta mai să scapete după dealuri, când iată că se arată în zare mare alai. Fiecare ar fi vrut să vadă mai bine ce-i: copiii se înălțau în vârful degetelor, bătrânii puneau mâna dreaptă streașină la ochi.

– E Vodă!

– E Ștefan Vodă!

– Viteazul nostru domnitor! Vodă! Vodă! izbucni mulțimea.

Pornesc cu toții înainte. Încet-încet, alaiul s-a apropiat.

Odată, ca un singur glas, răsună:

– Ura! Ura! Trăiască Ștefan, viteazul nostru domnitor! Ura! Ura!

În depărtare, văile și pădurile răspund: ura! ura!… de parcă și firea se bucură de venirea domnului.

Soarele asfințise. Sătenii s-au împrăștiat pe la casele lor. Doar câțiva copii mai stau cățărați pe gard, înălțându-se să vadă pe Vodă. Oamenii din casă nu știau cum ar umbla mai repede să pregătească cele trebuitoare pentru oaspeți. Vodă sta în casă, de vorbă cu boierii tot despre treburi de-ale țării. Când e vorba mai în toiul ei, deodată se aude un țipăt de copil mic…

Tiii! uitasem să vă spun că gazda avea un băiețel. Să fi fost de vreun an, dar arăta de doi, așa era de răsărit și grăsuț și rumăn. Mă-sa îl aciuase[1] mai de cu vreme în albiuță, acolo, pe cuptor. Plodanul, auzind vorbă, se trezise și o ținea a lui înainte: țipa cât îl lua gura.

Femeia, vrând să-l liniștească mai degrabă, i-a pus mâna la gură.

– Ce faci, nevastă? zise Ștefan Vodă. Lasă-l în pace!

1. Îl cuibărise, îl pusese la adăpost.

Întâmpinând pe domnul țării

– Mă iartă, Măria Ta, dar din pricina lui nu te-ai putea stăvi[1] în casă.

– Trebuie să-l sufăr, căci copilul e mai mare în casă! A adăugat Vodă privind o clipă pe boierul ce-l trimisese să-i caute gazdă.

Apoi, uitându-se cu drag la băiețel, adăugă:

– Viteaz oștean al țării!

(Cojocaru N., p. 80)

ȘTEFAN CEL MARE ȘI VOINICUL CEL SĂRAC

Ștefan cel Mare era om cu dreptate. Trece el, odată, printr-un sat și vede o mulțime de oameni.

– Ian vedeți ce-i acolo, poruncește el.

Aleargă un slujitor și se întoarce cu răspunsul:

– Ce să fie? Îl duc pe un fecior la ștreang.

– Ce-a făcut feciorul acela? Cum de nu știu eu de judecata asta?

– Feciorul a ridicat mâna asupra boierului. El l-a judecat și l-a osândit.

– Ian aduceți-mi-l încoace!

Îl aduc slujitorii pe fecior. Da aista era o minune de fecior, bine legat în trup și frumos și îndrăzneț.

– Ce-ai făcut, omule? – îl întrebă Ștefan cel Mare.

– I-am trântit o palmă boierului.

Cearcă a surâde Măria-Sa.

– De ce i-ai trântit-o, mă?

– S-a fost apucat de fata care mi-i dragă.

– Aha! Și-apoi?

– M-a prins de piept, iar eu l-am prăvălit în țărână. Am prăvălit și câteva slugi.

– Aha! Te ții tare!

– Mă țin, că nu-s ouat.

1. A se așeza, a se stabili.

– Dacă te ții, apoi de ce nu rupi funiile?

– Degeaba le-aș rupe, că mă leagă cu altele!

– Dacă le rupi, dezlegat rămâi!

Își face spinarea arc feciorul și plesnesc funiile acelea ca niște ațe.

– Aferim[1]! Ești slobod.

– Apoi n-oi fi slobod mult, Măria-Ta. Tot ștreangul mă mănâncă!

– De ce, măi?

– Apoi eu iar îi trântesc boierului o palmă, dacă se apucă de fata mea.

– Nu te lași?

– Nu mă las!

– Atuncea ia-ți fata și vină la biserică. Am să vă cunun și am să vă iau cu mine. De așa voinic am nevoie în oastea mea. Boierul n-are nevoie. A vrut să te spânzure.

Ștefan cel Mare l-a cununat pe fecior cu fata lui și i-a luat cu dânsul. Feciorul acesta a ajuns apoi căpitan de oaste.

(Rezuș P., p. 197)

STEJARUL LUI ȘTEFAN CEL MARE DIN CAȘVANA

Se spune din bătrâni că după lupta de la Codrul Cosminului, când Ștefan cel Mare s-a întors biruitor împotriva polonilor, a ajuns cu oștile sale pe dealurile păduroase din apropierea curții hatmanului Luca de la Arbore.

Și, undeva la răsărit de sat, cale de un ceas, a nimerit într-o poiană, la o stână de păstori cu oile din aceste locuri. Cum era obosit din luptă și după drum lung, Ștefan a descălecat la umbra unui stejar din poiană. Atunci au venit la el baciul stânei și ciobanii și i-au adus un caș mare, pe care văzîndu-l, voievodul a zis cu mirare:

1. Foarte bine, bravo!

– Ce caș avan[1]!

Și a ospătat din el cu vitejii săi acolo sub stejar.

De atunci au trecut multe sute de ani, iar satului care a luat ființă aici i s-a zis, de la cuvintele lui Ștefan, Cașvana.

Și stejarul unde Vodă a poposit cu oștenii săi este până astăzi, cât s-a făcut mare de nu pot să-l cuprindă patru oameni la tulpină. Spun unii că s-ar fi găsit mai demult și o sabie înfiptă în pământ sub stejar, rămasă de la vreun viteaz de-al lui Ștefan, dar mai mult nu se știe. Iar bătrânului stejar îi zice Stejarul lui Ștefan cel Mare, amintind că prin aceste locuri a trecut domnul cel mai viteaz al țării.

(Cojocaru N., p. 144)

BÂRSAN

Într-o zi de primăvară, trecea Ștefan Vodă pe zarea din luminișul Bârseștilor, cu o ceată de voinici. Colindase toată ziua călări, toți munții, să strângă ostași, că Ștefan fusese bătut de turci în ținutul Neamțului. Seara, se urcară pe un tăpșan[2] aproape de piscul Vulturului. Acolo descălecară și au făcut un foc mare. Scoaseră din desagi ce mai aveau de-ale mâncării, ospătară și s-au pus pe hodină.

În drumul lor până acolo nu-ntâlniseră țipenie de om și de pe munte nu zăreau nici o scânteie de lumină și nu auzeau decât hămăitul câinilor ciobănești din valea Putnei, de la poalele muntelui. Fiindcă le era urât, trâmbițașii scoaseră surlele și sunau, de huiau văile.

Ciobanii care erau cu turmele, când auziră surlele se minunau cine să cânte-n munți și, când au mai văzut și un fum gros acoperind vârful muntelui, au alergat cu ciomegele și cu dulăii într-acolo.

1. Strașnic, grozav.
2. Loc neted și ușor înclinat, mai ridicat decât terenul din jur; pantă, povârniș.

Ieșiră stelele de-a binelea pe cer, când au ajuns ciobanii la focul domnesc.

Când i-a văzut Vodă, a-ntrebat:

– Cine sunteți voi?

– Suntem ciobanii boierești.

– Nu vă temeți, că și noi suntem oameni buni; veniți să vă spunem cine suntem și ce căutăm pe-aici.

Și le-a povestit cum au intrat turcii-n țară, cum l-au bătut și amu umblă să strângă oștire ca să bată pe dușman și să-l alunge afară din țară.

– Lăsați, oameni buni, toate în pământ și haideți după mine, să învingem păgânătatea și-ți fi răsplătiți pentru vitejia voastră.

Flăcăii, cum auziră aceste vorbe din gura lui Vodă, s-au legat cu jurământ că nu s-or despărți de dânsul, numai când Ștefan și-o da sufletul.

Unul dintre dânșii, pe care-l chema Bârsan, ceru calul de la un arcaș și se rugă de Vodă să-l aștepte până ce-a veni el.

Bârsan cutreieră toți munții de pe acolo și a doua zi se înfățișă lui Vodă cu o ceată mare de flăcăi voinici, unul și unul.

Ștefan Vodă se bucură de treaba asta voinicească. De acolo s-au gătit de drum, frigând câțiva miei, ospătară și au luat-o la drum.

Pe valea Putnei, Bârsan, fiindcă umblase peste măsură de mult, l-a ajuns truda și și-a dat sufletul în brațele tovarășilor lui.

Cu toții au zăbovit și l-au îngropat pe malul drept al Putnei, lângă Coza. La cap i-au pus o piatră mare, cioplită la două capete, care se vede și astăzi. Alături de mormânt este o fântână, care a făcut-o Vodă cu voinicii lui. Fântâna se cheamă și astăzi „Puțul lui Bârsan". Are apă multă, dar nu tocmai rece, din pricină că-i amestecată cu lacrimile celor ce l-au îngropat.

După întâmplarea asta toți s-au legat frați de cruce și Vodă, în pomenirea lui Bârsan, le-a dăruit tot muntele și locurile dimprejur să fie ale lor pe veci.

Apoi, sunând din surle, porniră înainte, chemând pe toți argații și flăcăii care-i găseau în cale. Și când au dat față cu turcul,

l-au bătut și l-au scos din țară.

Flăcăii, care fuseseră tovarăși cu Bârsan și care scăpaseră teferi din bătălie, s-au întors iarăși la turmele lor și la căsuțele din munte, au întemeiat pe locul dăruit de Vodă satul Bârsești și muntele s-a chemat Bârsan, de la flăcăul Bârsan care-a murit slujindu-și țara și pe Vodă.

(Teodorescu-Kirileanu S., II, p. 286)

MARIA SUTAȘULUI

Fiică, soră și femeie de ostaș, Maria, de la moartea bărbatului său, intră în oștire, unde tatăl său, bărbatul său și frații săi muriră de mâna vrăjmașului.

Avea 20 de ani când rămase văduvă și cu un copil și fu primită în oaste de către căpetenia oștirii.

În timpul războiului cu ungurii, la Baia, ea avu prilejul să ia parte la luptă și se deosebi prin curajul și îndrăzneala sa.

În bătălia de la Rahova, era întotdeauna în fruntea oastei, încât oștenii tovarăși se plânseră căpeteniei oștirii să o lase mai în urmă, pentru că-i mama unui copil, care trebuie să-l îngrijească.

Dorința lor a fost împlinită și Maria rămase în urma oștirii.

Aici, ea se deosebi din nou când, văzând rănit de moarte un comandant, și strângând 120 de femei de prin sate, cără toată noaptea muniție și hrană, la Cănțălărești (Vaslui), unde Ștefan cel

Mare bătu 120 de mii de turci.

Mai târziu, la Valea Albă (Neamț) ea intră iarăși în luptă și, pe când mânuia un tun, a fost rănită greu și silită să iasă din luptă.

Din acest război, i s-a dat gradul de cinste, făcând-o sutaș și Vodă a oprit-o la curtea domnească printre boieri, unde a fost la mare cinste până la moartea sa.

(Teodorescu-Kirileanu S., II, p. 83)

BRAN VOINICUL

Mult necaz făcut-au turcii lui Ștefan Vodă, dar ca într-un rând, când năpustiseră-n țară fără veste, prădând ori pârjolind tot ce le ieșea în cale, nu-i pricinuiseră. Dar Vodă nu-și prăpădi nădejdea-n Dumnezeu, ci merse de vesti-n calea dușmanului să pornească bătrânii, femeile și copiii la munte iar voinicii să se strângă în preajma lui, că-i Moldova în grea cumpănă.

Și rătăcea Vodă prin cei codri, cum erau pe atunci, până ce, ajungând cam la răsărit de târgul Nicoară (Nicorești, cel cu podgorii), aude că o ceată mare de dușmani îi ațin calea pe culmea dealului.

Vestea asta i-o aduse feciorul unui pădurar, anume Bran și poreclit Voinicul, pe vremurile și meleagurile acelea.

Și a grăit către Vodă:

– Măria Ta, te știam că ești viteaz. Dar drumul și gândurile te-au mai slăbit, ne pare, și bine ar fi să te duci la bordeiul tatei, să te odihnești, să-ți mai întărești firea, iar eu și cu voinicii codrului acestuia ți-om sta sprijin credincios.

Și domnul s-a-nduplecat; a mers la bordeiul pădurarului de s-a sfătuit cu el, iar mai înspre seară veni și Bran Voinicul cu ceata celorlalți flăcăi și spusu-i-a cum, înșelând pe turcii cei ce erau mai mulți ca ai lui, i-a tras la un aluniș des, de unde n-a mai ieșit unul cu zile.

Însuși Vodă a mers de-a văzut cele întâmplate, iar la întoarcere

scrise cu mâna lui pe-o stâncă mare de piatră, care stă și azi pe jumătate îngropată, toată istoria întâmplată și o scrisese-n slove vechi, încât cei cărturari o citeau cu grai frumos, până mai ieri.

Pe Bran Voinicul l-a pus Vodă-n fruntea altor cete de voinici, strânși de glasul domnului, cu care izbuti să-nfrângă o parte din turci.

Iar după ce pacea iar veni în țară, puse domnul de se ridică o biserică, cu altarul peste piatra grăitoare din timpurile celea, iar lui Bran Voinicul i-a dat, lui și urmașilor lui, atâta pământ cât putea să cuprindă cu ochii.

Și din neamul lui se trage obștea satului Braniștea, la răsărit de târgul Nicorești lor.

Urmele bisericuței se văd mai în sus, înspre Hânțești, că sătenii se traseră mai în jos ca s-o lase în mijlocul codrului și s-o ferească de pângărire, dacă mai aducea pustiul iar vreun dușman.

(Teodorescu-Kirileanu S., I, p. 101)

APRODUL PURICE

Ștefan Vodă cel Bun, când s-a bătut cu Hroiot ungurul, precum zic unii la Cașin, iar letopisețul scrie că s-a bătut la Șcheia, pe Siret[1], a fost căzut calul cu Ștefan Vodă în război; iar unul, Purice aprodul[2], i-a dat calul lui; și nu putea în grabă încăleca Ștefan Vodă, fiind om mic.

Și a zis Purice aprodul:

– Doamne, eu mă voi face o moviliță și vină de te suie pe mine și încalecă!

1. Este vorba despre bătălia de la Șcheia, din 6 martie 1486. Pretendentul Hroiot (Hronot, Hronoda), venit din Transilvania și sprijinit de turci, a vrut să-l scoată pe Ștefan cel Mare din domnie și să ocupe tronul Moldovei, dar a fost învins și decapitat. Căderea lui Ștefan de pe cal este un episod real, povestit și de cronicarul Grigore Ureche: „s-au pornit cu calul jos, puțin de n-au încăput în mâinile vrăjmașului său". O altă cronică consemnează: „Ștefan voievod a căzut de pe cal și a zăcut printre morți de dimineață până la prânz".

2. Vezi și legenda *Stejarul din Borzești*.

Urcând pe cal pe spatele aprodului Purice

Și s-a suit Ștefan Vodă.

– Sărace Purice, de-oi scăpa eu, și tu atunci ți-i schimba numele, din Purice, Movilă.

Și a dat Dumnezeu și au scăpat amândoi, și l-a făcut boier, armaș[1] mare pe Purice, și dintru acel Purice aprodul s-a tras neamul Movileștilor, de au ajuns de-au fost și domni dintru acel neam.

Așa trebuie și acum să se afle slugi să slujească stăpânul și stăpânul să miluiască pe slugă așa.

(Teodorescu-Kirileanu S., II, p. 275)

LOGOFĂTUL TĂUT

Când a așezat pace Ștefan Vodă cel Bun cu leșii, fiind Ioan Tăutul logofăt mare[2], l-a trimis sol la leși și a dăruit craiul leșesc Tăutului aceste sate la marginea țării: Câmpulung Rusesc,

1. Dregător domnesc însărcinat cu paza temnițelor și îndeplinirea execuțiilor.
2. Ioan Tăutu a fost logofăt al Moldovei timp de 35 de ani (1475-1510). Vezi și legendele *Stejarul din Borzești* și *Duceți-vă spre pieirea voastră, că nu veți mai veni*.

Putila, Răstoacele, Vijnița, Ispasul, Miliea, Vilavcea, Carapciul, Zămostia, Văscăuți și Voloca. Toate acestea le-a dăruit craiul leșesc logofătului Tăutu și a pus hotar apa Ceremușului, într-o duminică dimineața.

Biserica din Bălinești, comuna Zamostea, ținutul Dorohoi, este zidită de logofătul Ioan Tăut și se spune că s-ar fi găsit o pungă de mătase albă, putredă, pusă de Tăut la zidire.

Punga ar fi fost din cele date de sultan logofătului Tăut; dar banii ar fi fost luați de zidar. Sub biserică ar fi o tainiță mare, boltită, cuprinzând felurite odoare.

Ioan Tăut și cu alți răzeși au întemeiat mănăstirea Corăbnița din Bucovina[1].

(După Neculce I., p. 167)

ȘOIMAN

Numele satului Șoimănești, din comuna Drăgănești, ținutul Sucevei, și-l trage de la un vestit căpitan de oaste: Șoiman, căruia Ștefan cel Mare, pentru vrednicia ostășească, i-a hărăzit această moșie, pe care a întemeiat satul.

(Ionescu S., p. 318)

STROE

Ștefan cel Mare și Bun, trecând odată de la Hârlău spre Neamț, a poposit pe podireiul[2] unde-i astăzi satul Stroiești, din comuna Vascani, ținutul Sucevei, și i-a plăcut tare locurile acestea.

1. Logofătul Tăutu este cu adevărat ctitor al bisericii din Bălinești (jud. Suceava), unde este înmormântat împreună cu familia sa și unde este pictat într-un frumos tablou votiv. Schitul Corăbnița (Corâbnița) a fost înființat abia în secolul al XVIII-lea. Printre întemeietorii săi se află și un Ioan Tăutu, urmaș al logofătului.
2. Platoul.

Moșia nefiind a nimănui, el o făcu danie lui Stroe, unul dintre căpitanii săi vrednici și cu credință.

Căpitanul Stroe a întemeiat satul Stroiești, pentru pomenirea și cinstea celui ce l-a miluit cu atâta cinste.

(Ionescu S., p. 318)

CRASNAȘ

Moșia Dolhești din satul și comuna Dolhești, ținutul Fălciului, alcătuia în vechime un trup cu moșiile Crăsnița și Brădicești, sub numele de Crasna.

Această moșie mare fiind loc domnesc, Ștefan cel Mare a dăruit-o unui ostaș viteaz al lui care-l chema Crasnaș, de la care a luat și locul numele de Crasna.

(Chiriță C., I, p. 52)

DARMAN

Numele comunei Dărmănești din ținutul Bacău vine de la un viteaz căpitan de-al lui Ștefan cel Mare, Darman, căruia i-a dăruit locurile acestea.

Tot în comuna Dărmănești este un sat Plopu. Numele satului acestuia vine de la un plop uriaș și spun bătrânii că este răsădit de pe vremea lui Ștefan cel Mare.

Plopul este și azi înalt și falnic, așa că se vede cine știe de unde.

(Buzoianu-Racoviță O., p. 251)

STÂLPUL LUI ROȘCA

Pe locul unde se sfârșește Valea lui Ștefan Vodă, în valea pârâului Moșna, este așezat în pământ un stâlp de piatră.

Stâlpul îi ieșit afară din pământ ca de un metru și-i scris pe dânsul ceva, dar nu se poate citi.

Bătrânii spun că sub stâlpul acesta îi îngropat un căpitan Roșca, care a căzut mort într-o bătălie de-a lui Ștefan cel Mare, pe Valea lui Ștefan Vodă.

Acest stâlp se află în comuna Moșna, ținutul Fălciului.

(Chiriță C., I, p. 189)

ULTIMELE TREI CEASURI

Cu multe și neprețuite daruri îl dăruise Dumnezeu pe acest Ștefan-Vodă, dar dintre toate pare că tot credința și evlavia era darul lui cel mare. Iar pilda lui întru atâta pătrunsese în sufletele tuturor, încât pe vremea aceea un duh creștinesc de sfințenie plutea peste tot pământul cel binecuvântat al Moldovei. Încă în viață fiind el, norodul, astfel îi zicea: bunul și sfântul Ștefan-Vodă.

Ca unui adevărat sfânt, lui mai dinainte i s-a arătat ziua și ceasul morții, așa că a fost săvârșită și trecerea lui în cealaltă lume, ca un ceas de sfântă petrecere mai din vreme vestit și de toți cei dimprejur cunoscut.

Trecuse ziua în care se pedepsiră boierii cei neascultători și în care fusese întărit la domnie Bogdan al Voichiței[1], Iar într-o dimineață senină, în a doua zi a lunii lui Cuptor, pe când se îngâna ziua cu noaptea, Ștefan chemă iarăși lângă patul său pe soția sa doamna Voichița, pe Domnul cel nou, pe mitropoliți și vlădici, pe

1. Bogdan al III-lea, singurul fiu care îi va supraviețui lui Ștefan cel Mare; a domnit între 1504-1517.

boieri și pe curteni.

Și după ce se adunară toți, tăcuți și cu inimile îndurerate, iată că bolnavul se ridică singur de pe pat și porni încet spre tronul domnesc, care era alături. își puse coroana pe cap, prinse sceptrul în mână ca în vremurile lui de mărire și, așezându-se în scaunul domnesc, ridică ochii săi albaștri înlăcrimați și grăi:

– Bucurați-vă! Iată îngerul Domnului și Dumnezeului meu m-a vestit că peste trei ceasuri trebuie să vă părăsesc! În ceasul acesta sunt voievodul și stăpânitorul vostru. M-am urcat iarăși pe scaunul domniei, ca să vă dau binecuvântarea pentru despărțire! Și pentru că toți începură să plângă, Ștefan le zise:

– Nu plângeți! Mergeți și vestiți poporul că toate durerile mi-au trecut. Spuneți-i că sunt gata de drum. Peste trei ceasuri nu voi mai fi între ai mei. Nu plângeți, Dumnezeu Tatăl să vă aibă în sfânta Sa pază!

„Iară pe Ștefan Vodă l-au îngropat țara cu multă jale și plângere…"

Lacrimi fierbinți curgeau în ochii tuturor, iar el zâmbea fericit și fața lui strălucea ca soarele. După trei ceasuri, cel care fusese fala Moldovei, scutul și nădejdea creștinătății, închise ochii liniștit și împăcat.

În clipa aceea buciumașul din partea palatului primi semn să sune din bucium, ca să vestească norodului că prorocirea sfântului voievod s-a împlinit întocmai. Numaidecât începu să bată și clopotul cel mare de la sfânta Mitropolie.

Iar după el începură să plângă în glasuri de aramă mii și mii de clopote, de pe la toate bisericile și mănăstirile țării. Căci întocmai ca fulgerul străbătu din sat în sat și zbură din clopotniță în clopotniță vestea morții marelui Voievod.

O durere adâncă se lăsă peste toate plaiurile Moldovei și doliu greu se întinse de la munte până la mare. Și odată cu miile de clopote plângeau cu lacrimi calde toți fiii pământului moldovenesc; plângeau văduvele și sărmanii, căci pierduseră pe cel mai darnic ocrotitor al lor; plângeau boierii și ostașii pe care el îi îmbărbătase la lupte; plângeau țăranii și târgoveții ca după un părinte bun și drept cârmuitor.

(Dornescu Maria, p. 151)

PROROCIILE LUI ȘTEFAN-VODĂ CEL MARE ȘI SFÂNT

Ștefan cunoștea tare bine firea și tăria fiecărui popor. Și când s-a apropiat sfârșitul, a poruncit să-i facă o ladă de fier, cu încuietoare pe dinăuntru[1]. Apoi făcu el o hartă mare, care cuprindea țările tuturor națiilor din Europa și pe fiecare țară însemnă soarta poporului ce-l aștepta; adică, dacă va fi slobod ori nu și anume cărui popor are să fie supus.

După ce făcu el asta, încuie lada și porunci s-o îngroape în Suceava; cheia o aruncă.

1. Cu broască.

Toate neamurile cică știu de această hartă, dar li-i frică să dezgroape lada, căci se tem de noroadele cele slobode: poate sunt sorocite să fie supuse; iar cele supuse să fie slobode. Și de-a fi așa, atunci s-ar stârni războaie crâncene. De aceea mai bine lasă lada îngropată.

(Teodorescu-Kirileanu S., III, p. 178)

RĂPIREA BUCOVINEI ȘI CHIPUL LUI ȘTEFAN-VODĂ

La Putna, un călugăr bătrân mi-a arătat locul înlăuntrul bisericii, în care stătea odată aninat portretul adevărat al lui Ștefan-Vodă. După acest portret (original), el a fost mic de stat, dar cu umere largi, cu fața mare și lungăreață, cu fruntea lată și ochi mari, plecați în jos. Smead[1] și îngălbenit la față, părul capului lung și negru acoperea umerii și cădea pe spate. Căutătura era tristă și adâncă ca și când ar fi fost cuprins de o amarnică gândire… Coroana lui avea deasupra, în mijloc, crucea toată de aur, împodobită cu 5 pietre nestimate. Supt crucea coroanei urmau Duhul Sfânt, apoi Dumnezeu Tatăl, cu dreapta binecuvântând, cu stânga ținând pământul. Pe cercul de margine al coroanei un rând de pietre scumpe de jur împrejur, îmbrăcat era Vodă într-un strai mohorât cu guler de aur, iar pe gât îi atârna un engolpion[2] din pietre scumpe și mărgăritare. Câmpul portretului era albastru, în dreapta și în stânga chipului, perdele roșii.

Am întrebat ce s-a făcut cu portretul adevărat (originalul)? Călugărul a răspuns, ce însuși auzise.

Într-una din zilele anului 1777 (când ni s-a răpit Bucovina) la miezul nopții, Buga, clopotul cel mare, a început să sune de la sine, întâi încet, apoi tot mai tare și mai tare.

1. Cu fața negricioasă și palidă.
2. Iconiță lucrată dintr-un metal prețios sau din smalț, pe care o poartă arhiereii atârnată de gât.

Biserica Mănăstirii Putna

Călugării treziți din somn se uitară în ograda mănăstirii. În fioroasa tăcere, în sunetul clopotului, ce creștea treptat, biserica se lumina de la sine înăuntru de-o lumină strașnică și nemaivăzută. Călugării coborâră într-un șir treptele chiliilor, unul deschise ușa bisericii… în acea clipă clopotul tăcu, și în biserică era întuneric des. Candelele pe mormântul lui Vodă se stinseră de la sine, deși avusese untdelemn destul.

A doua zi portretul voievodului Moldovei era atât de mohorât și de stins, încât pentru păstrarea amintirei lui, un călugăr, ce nu știa zugrăvi, a făcut chipul (copia) ce este și astăzi.

Aprinde-se-vor candelele pe mormânt? Luminase-va vechiul portret?

(Colac Tudor, p. 448)

VIII.

STRĂBUNUL PĂMÂNTULUI

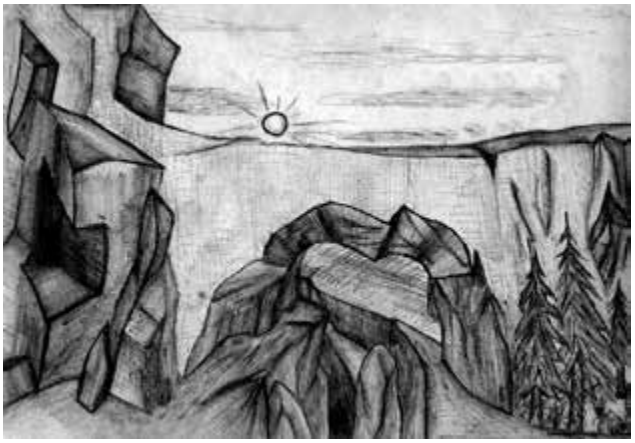

IZVORUL LUI ȘTEFAN VODĂ

Nu-i român care să nu fi auzit pe bătrâni povestind seara, înainte de culcare, despre Dealul Crucii din Putna. Și mai că fiecare cunoaște istoria lui, povestită din moși-strămoși, strâns legată de zidirea mănăstirii Putna, falnicul și sfântul loc de odihnă al scumpelor oseminte ale celui mai mare domn al Moldovei, ale lui Ștefan cel Mare!

Și strămoșii ne-au povestit că lui Ștefan Vodă, care a trăit o viață grea și zbuciumată, locurile mândre și tainice de pe îngusta vale a Putnei atât de mult i-au plăcut, încât și-a făcut în biserica-i de aici sălaș pentru veșnicie, ca măcar după moarte, trupul său mult ostenit să afle dorita odihnă și liniște în acest loc tainic, liniștit și încântător. El dorea adică să audă din mormânt freamătul codrilor și șopotul Putnei, pe care în viață nu o dată cu nesaț îl asculta.

Și tocmai această tăinicie și liniște a locului, apoi freamătul codrilor și sunetul repedei Putne mult îi plăceau marelui războinic Ștefan. De aceea, după ce isprăvea câte-o luptă crâncenă și sângeroasă cu falnică izbândă, și după ce-și vedea țara așezată pe o bucată de vreme pe pace, atunci pe loc părăsea strălucita, zgomotoasa și de mulți căutata sa curte, din preajma Sfântului Dumitru din Suceava[1], își lua doamna și copiii, fără să deie de știre cuiva, și o apuca de-a dreptul la cuibul său mult iubit, la sălbatica Putnă, ca să afle aici liniștea ce-i trebuia spre a-și oțeli puterile atât de des și de mult încordate, să poată închega în minte planuri de război cât mai istețe, să respire aer curat de munte, să se bucure de vederea brazilor verzi, să se odihnească fără grijă pe pajiștile moi, să guste mirosul dulce de iarbă abia cosită și să beie apă rece și sănătoasă din limpezile izvoare de munte.

Și mai ales izvorul care curge în vale, de sub Dealul Crucii,

1. Curtea domnească din Suceava se afla în apropierea bisericii Sfântul Dumitru, biserică ce există și astăzi.

zice că se putea lăuda că apa lui curată ca lacrima și rece ca gheața nu o dată a răcorit pe Ștefan Vodă. Ștefan Vodă adică, cu toate că era domnitor și-i sta în putere și voie să beie din vinurile cele mai alese din țară, ba chiar și din alte țări cu vinaturi vestite, bea cu mare plăcere din acest simplu și necunoscut izvor de munte.

Și zice că lui Ștefan atâta îi plăcea aerul cel curat, mirosul florilor și al rășinii din brazii de pe dealurile Putnei, încât nu o dată poruncea să i se aștearnă masa pe un tăpșan de lângă izvorul de sub Dealul Crucii. Masa se întindea lungă-lungă ca s-ajungă, pentru Vodă și curtenii lui, care numai ce obliceau că viteazul lor domn este la mănăstirea Putna, că îndată acolo îi urmau.

Și Vodă zice că nu era tocmai bucuros de dânșii și de atâta gălăgie, căci doară de ea fugise, însă știi cum zice românul, fugise de ea, dar nu scăpa. Ștefan Vodă, ca să-și răzbune asupra boierilor că năvăliră peste dânsul și aici în singurătate și-i stricară liniștea, punea să-i aducă cofe mari, noi-nouțe, pline cu apă răcoritoare din izvorul de sub Dealul Crucii. Vodă cu multă plăcere bea din răcoritoarea apă de munte și închina și la boieri. Aceștia, dezmierdați și dedați cu vin bun, vrând-nevrând, făceau haz din necaz, sărutau cu multă supunere mâna lui Vodă și înghițeau pocalul cu izvor rece repede, într-o dușcă, cu ochii închiși, ca apa mai repede să se strecoare la vale și să nu le rămâie pe limbă gustul de apă. Și Vodă râdea în sine și lăuda pe boieri că le place izvorul și lăuda izvorul, că apa îi este bună.

Și Ștefan Vodă și când petrecea singur în draga-i Putnă obișnuia să meargă la acel izvor și să beie apă din el, de aceea i-a și rămas numele de „Izvorul lui Ștefan Vodă" și până astăzi și așa se va chema până ce va mai călca picior de român pe aceste locuri.

Și uitat nu va fi Izvorul lui Ștefan până vor mai fi români și ei de-a pururi vor fi!

(Dan D., în *Junimea literară*, p.104)

COLIBIȚA

Și multă vreme de când Ștefan cel Mare a umblat pe locurile noastre, abia unde și unde i-a rămas urma.

Spun moșii că strămoșii noștri povesteau multe minuni făcute de acel om (…). El s-a bătut cu toate neamurile pământului, cu turcii, cu cazacii, cu turcii, cu leșii, cu nemții și mai știe Dumnezeu cu câte feluri de oameni și minunea minunilor, că în tot locul era biruitor.

Odată însă, fiind și el bătut de neamul turcesc, mai numit și „spaima lumii", Ștefan cel Mare împreună cu vreo câteva zeci de feciori, ce-i mai rămăsese, a luat plaiul, trecând preste munți, în țara noastră (în Ardeal).

După ce însă, noi ăștia de aici îi eram dușmani[1], nu îndrăzni a să scoborî jos la țară, dar în pripă își făcu o colibuță în cărarea pe unde venise, căci ploaia ce curgea din greu îi udase până la oase și aveau lipsă de un pic de scuteală[2]. În altă zi își făcură încă o colibă și pe încetul își făcură mai multe. Păstorii (păcurarii) ce erau prin vecini, văzându-i, se duseră la Ștefan și întrebându-l că cine e și ce caută pe acele locuri streine, Ștefan le răspunse că lipsa de voinici l-a silit ca să vină pe acolo.

– Dacă-i așa, apoi voinici suntem noi, acești de la cele vreo 50 de stâne, îi zise unul dintre ciobani și, suflând odată între degete, veniră și ceilalți feciori în fugă, să vadă ce s-a întâmplat.

Ciobanul, arătându-le pe Ștefan cel Mare și spunându-le că acesta e viteazul care în nenumărate rânduri a bătut crai mari și împărați tari, i-a îndemnat ca să-l însoțească și să treacă cu toții sub steagul lui Ștefan.

Feciorii se învoiră până la unul, iar ceata lui Ștefan, din mică ce era, se înmulți cu vreo câteva sute de voinici înalți ca brazii

1. Pe timpul lui Ștefan cel Mare, Transilvania se găsea sub suzeranitate maghiară, românii fiind adeseori convocați să lupte pentru regele Ungariei.
2. Adăpost, apărare.

și viteji ca leii. Ștefan, voios de acest ajutor neașteptat, se sui pe murgu-i negru ca un corb și iute ca fulgerul și se puse în fruntea lor, lăsându-și colibuța pustie.

Colibuța rămasă de la Ștefan cel Mare, oamenii, cari nu să duseră cu viteazul domn, o îngrijiră și o ținură în stare bună mai multe zeci de ani. Locul unde era s-a numit La Colibuța iar mai târziu s-a zis Colibuța și așa îi zic și în ziua de azi.

(Colac Tudor, p. 243)

BĂTĂLIA DIN VALEA GLODULUI

Matiaș Craiul era mare dușman al lui Ștefan, căci acesta bătându-l i-a luat cetatea Ciceului, care era una dintre cetățile cele mai frumoase-din țară. De aceea, pe când Ștefan era dus din cetate, a mers să o cuprindă. Oamenii lui Ștefan, încuind porțile, să apărară, nelăsând să intre pizmașul. Matiaș să lupta vitejește, dar și oamenii lui Ștefan arătau că nu-s mămăligi, căci pe care cum îl ajungeau cu buzduganul, nu mai vedea soarele. Hărțuiala i-a

ținut vreo patru-cinci săptămâni. După aceea a dat Dumnezeu o ploaie de gândeai că toarnă cu cofa, nu altceva. Cătanele lui Matiaș să udară până la piele, ba chiar și oțelele puștilor[1] ruginiră, de nu le mai puteau folosi, după atâta amar de ploaie.

Într-aceea, Ștefan să întoarce biruitor din lupta la care merseră. Mirarea lui când își văzu cetatea înconjurată de pizmași! Nu zăbovi mult și în vreme ce pizmașul sta sgulit[2] prin corturi, sgreburând de frig, să aruncă asupra lui și-l alungă până la „Valea Gropilor", unde fiind un glod mare, să împlântă fără de veste. Ștefan, văzându-l înglodat, îi dete o bătaie ca să o pomenească și strănepoții. Apoi să întoarse în cetate.

Locul unde i-a bătut să numește și astăzi „Valea Glodului", iar valea lângă care i-a îngropat să numește „Valea Gropilor".

(Cojocaru N., p. 115)

PISCUL „SCĂRILE LUI VODĂ"

În mijlocul munților Vrancei, spre fundul apei Năruja, se află piscul cu numele „Scările lui Vodă".

Povestea spune că, în timpurile vechi, Ștefan cel Mare rătăcind prin codri cu o ceată de ostași, a ajuns în Golul Verdelului, într-o poiană mare și frumoasă, unde ceata marelui voievod se puse de se hodini.

Dar Vodă, având nevoie să cerceteze cit mai bine împrejurimile, pentru a ști în ce loc se află și a nu se trezi înconjurat fără de veste de dușmani, se gândi ca să se urce pe creasta muntelui Pietrosul, cel mai înalt vârf din apropiere și care se ridică chiar în fața poienei unde poposiseră.

Și fiindcă muntele era stâncos și coasta din cale afară de povârnită și prăpăstioasă, oștenii au săpat niște trepte pe zarea piscului, până ce Vodă și ai săi s-au putut ridica în vârf. De aici, au

1. Este puțin probabil să fi existat puști pe vremea aceea; prin puști trebuie să înțelegem sulițe sau alt fel de arme de metal.
2. Zgribulit.

pornit cu toții încotro i-or fi îndreptat ochii și mintea. Poate spre o nouă biruință, pe care numai iscusința și destoinicia fără margini a marelui Ștefan se învrednicea s-o câștige, în acele vremuri, cu arcașii săi, puțini la număr, dar voinici și meșteri la luptă.

De atunci, piscului acesta i-a rămas, până în zilele noastre, numele de „Scările lui Vodă", iar pe ici, pe colo, se mai văd și acum treptele săpate de ostașii lui Ștefan.

(Cojocaru N., p. 139)

PIATRA SCRISĂ

Dintre toate limbile străine câte au trecut peste aceste locuri nici una nu a fost așa fără de inimă ca tătarii (…).

O dată au alungat și pe Ștefan-Vodă din domnia Moldovei. Ștefan a fugit și s-a ascuns în munții Ardealului. Tătarii, trăgând cu urechea că el s-ar afla în vecinătatea cetății Bistrița, au tăbărât asupra cetății, ca să o cuprindă. Aicea însă erau oameni de-ai lui Ștefan, cari prin vicleșug le și cârpiră cojocul. Anume, oamenii lui Ștefan le trimiseră pe câțiva inși cu daruri, spunându-le că în cetate sunt numai femei și copii, iar bărbații, în frunte cu Ștefan, sunt ascunși în sânul codrului, spre răsărit de la cetate. Tătarii, auzind, să luară după ei și-i și ajunseră la poalele unui munte înalt și stâncos. Ștefan, văzându-se în primejdie, le-a trimis cinste un cal alb, semn că să supune.

În vremea când trimeșii făceau învoială cu tătarii, Ștefan cu ai săi să sui pe munte, de unde, azvârlind bolovani cât roatele de moară, îi omorî până la unul iar cu sângele lor a scris pe stâncă, ca să rămâie spre vecinică pomenire.

Stânca aceea să vede și azi, și, fiind scrisă cu litere roșii, îi zic și astăzi Piatra Scrisă. Ea se află în hotarul comunei Cușma.

(Cojocaru N., p. 143)

REMEZĂU

Se zice că Ștefan cel Mare a îndrăgit mult locurile frumoase de pe valea Sucevei, cu sate așezate din vechime, unde sub poalele munților și-a zidit și mănăstire de pomenire la Putna. Iar ori de câte ori se ivea câte un prilej bun între atâtea războaie și treburi domnești, se ducea cu puțini însoțitori la Putna să-și afle un ceas de liniște și hodină în singurătate.

Drumul lui de la curtea din Suceava până la mănăstire trecea totdeauna prin satul Vicovu de Jos, unde oamenii cum auzeau că vine iar Vodă, îl întâmpinau pe domnul țării cu dragoste, ba îl mai și pofteau să le fie oaspete la nunți și cumetrii. Că Ștefan iubea poporul său și nu se da în lături să fie cu el la vreme de petrecere, cum și oamenii nu stăteau pe gânduri atunci când trebuia să sară în apărarea țării.

Așa odată, pe când Ștefan-Vodă trecea iar spre mănăstirea Putna, l-a întâmpinat în marginea satului Vicov o nuntă. Și unul din gospodari l-a rugat pe Vodă:

– Rămâi doamne cu noi! Rămâi, zău!

Nu se știe dacă Ștefan a rămas atunci cu sătenii la acea nuntă, dar de la cuvintele vicovanului „rămâi zău" își trage numele până astăzi partea satului ce-i zice Remezău.

(Cojocaru N, p. 146)

DOAMNA LUI ȘTEFAN-VODĂ

Năvăliseră odată turcii în Moldova, cu oaste multă, puzderie, hotărâți ca de rândul ăsta să răpuie capul lui Ștefan-Vodă.

Și fiindcă Vodă nu era acasă, doamna a rupt-o la fugă încotro o vedea cu ochii, să-și caute loc de ascuns; dar a fost aflată de turci.

Au fugărit-o prin munți, pe dealuri și prin păduri, până ce, biata de ea, și-a găsit refugiul într-un loc pe malul Prutului. Acolo, cu puterea lui Dumnezeu, s-a urcat și s-a ascuns într-o peșteră de pe malul apei, la vro treizeci de stânjeni înălțime, aproape de Ștefănești.

Se pot vedea și azi urmele scării pe care s-a urcat doamna, acolo unde azi nu se poate sui nimeni.

În peștera aceea a stat doamna vreme lungă, până a vrut Sfântul de s-a potolit răsmerița în țară. Se pregătea și ea de plecare spre casă, când iată că se întâlnește cu Ștefan-Vodă, care venea cu oaste multă, s-o ia de unde se ascunsese. Era vesel peste măsură domnul că bătuse pe turci și-i povestește și doamnei isprăvile lui. Apoi o ia și o duce acasă la Hârlău.

Târziu, târziu de tot de la ieșirea doamnei din peșteră, cu mare greu s-ar fi urcat unii oameni acolo sus, unde șezuse doamna țării, și ar fi văzut uși de piatră și lacăte mari, tot de piatră.

Tot acolo, cică, sunt comori ascunse, rămase până azi de la doamna fugărită de turci.

Iar stânca aceea, cum și satul dimprejurul ei, se cheamă de atunci Stânca Doamnei.

(Colac Tudor, p. 382)

FOCȘANI

Era o vreme în care domnitorii Moldovei și ai Țării Românești se războiau[1] din pricina locului care să statornicească hotarul dintre cele două țărișoare, în cele din urmă, căzând la pace, s-au înțeles ca hotarul să fie pe râul Milcov.

Odată, venind domnul Moldovei într-o așezare de lângă Milcov, gazdele întinseră masă mare. Petrecând împreună cu

1. Pe parcursul domniei, Ștefan cel Mare s-a aflat în conflict cu unii din domnii Țării Românești: Radu cel Frumos, Basarab Laiotă, Basarab Țepeluș, din cauza fidelității acestora față de sultan; în vremea aceea aproape toți domnii Țării Românești erau numiți în scaun de sultan, ca vasali ai Imperiului Otoman.

muntenii, pe când era cheful în toi, domnitorul a ales doi oșteni, unul moldovean și altul muntean, și i-a pus să se întreacă în pahare. Vinul era sorbit cu spor din ulcele de cei doi voinici, însă moldoveanul se ținu mai bine și învinse. Bucuros de tăria moldoveanului, Vodă a hotărât să dea numele acestuia târgului pe care voia să-l ridice la hotar.

Și fiindcă pe moldovean îl chema Focșa, așezării i s-a spus Focșani.

(Colac Tudor, p. 266)

CETATEA NEAMȚULUI

Despre întemeierea Cetății Neamțului spun bătrânii, că înainte de Ștefan-Vodă, cu mult înainte, au venit niște nemți pe-aici și-au silit pe oameni de le-au cărat piatră și le-a clădit cetatea. Și așa de mult ce iau năcăjit pe oameni nemții ceia, c-au rămas oameni săraci, lipiți pământului, pierindu-le vitele cărând la piatră, și după ce s-au mântuit boii și caii, au pus vacile la jug. Când s-a mântuit cetatea, rămăsese în împrejurimile acestea numai un bou fără coarne și o vacă fără coadă.

Mai târziu s-au sculat oamenii de-au alungat pe nemți și le-au dărâmat cetatea, dar venind Ștefan în scaunul Moldovei a clădit-o iarăși. Ștefan n-a mai chinuit lumea ca nemții ceia, că el a fost om mare, bun și sfânt, cum n-a fost și nici n-a mai fi altul pe fața pământului.

Am auzit că-n cetatea Neamțului erau case domnești și biserică, dar acum nu se mai cunoaște nimica. Și-n mijlocul ogrăzii din cetate era o fântână adâncă tare… Te cobori cu găleata până la jumătate și de-acolo puteai intra într-o hrubă care răspundea în fântână și prin hruba aceea mergeai, mergeai și ieșeai la capătul muntelui, de ceea partea, în pădure, spre Oglinzi, după cum se știe c-au fost de la cetate și până-n Târgul Neamț.

Am apucat și eu pe un boier, unul Belibou; avea a-și face un

han: curțile cele vechi zicea că nu mai sunt la modă. Și a-nceput a căra piatră de la cetate. Dărâmau zidurile aici și pietrarii îi zideau în târg han și curți nouă. Nu zicea nimeni nimic. Ce să zică? Boierul, boier mare, ce săi faci? Cum să te pui cu dânsul?

Până ce-a dat Dumnezeu și s-a sculat alt boier, care acu era sărac și umbla așa, bezmetic; îi zicea Alexandru Nebunul!… S-a sculat și pe jos a pornit la Iași, la domnie.

Mânca pâine și bea apă la șipote, pe marginea drumului…

Și până ce n-a răzbit la Vodă nu s-a lăsat…

Pe-atunci era domnitor, la Iași, Grigore-Vodă cel frumos.

A zis boierul acela, Alexandru Nebunul, către Vodă:

– Măria-Ta, păcat să se dărâme cetățile bătrânești și să-și facă nevrednicii de azi crâșme din ele!

Ș-a căzut în genunchi.

Și când s-a întors nebunul la cei cuminți, avea hârtie la mână, de la domnie către isprăvnicie… Și s-a-nfățișat la ispravnic ș-a zis:

– Uite porunca să iasă oamenii din toate satele dimprejurul cetății, cu câte trei nuiele și cu câte-un par și să-ngrădească cetatea! Și de azi înainte, piatră de zidit crâșme și curți boierești să nu se mai ridice… Cine nu ascultă rău va pătimi.

Au ieșit oamenii cu nuiele și cu pari ș-au îngrădit cetatea, dar pe urmă au venit vremuri noi… și s-a stricat gardul…

(Colac Tudor, p. 278)

Cetatea Neamțului

VALEA LUI VODĂ

Între dealurile Miroslava și Galata, din ținutul Iași este o vale și-n valea asta se povestea că Ștefan Vodă și-ar fi tras oștirile lui în vremea unui război și de aceea se și cheamă „Valea lui Vodă".

(După Chiriță C., II, p. 253)

DEALUL LEAHULUI

Dealul Leahului se află între comunele Horodnicul de Jos, Horodnicul de Sus, Voitinel și Vicovul de Jos, din județul Rădăuți.

Se zice că, după ce au fost învinși leșii la Codrul Cosminului, de către Ștefan cel Mare, puțini din ei, după ce au fost chinuiți grozav de tare, au scăpat în țara lor.

Vestea despre înfrângerea leșilor s-a lățit în toată Polonia, afară de un mic ținut care se afla în Munții Carpați, în partea de apus a Poloniei.

Locuitorii din acel colț de țară, neștiind ce-au pățit frații lor la Cosmin și auzind ei de bogățiile neîntrecute ale Moldovei, s-au hotărât să năvălească în Moldova, ca să guste și ei măcar ceva din acele bogății, căci țara lor era săracă și n-aveau cu ce să trăiască bine în ea.

Sărmanii leși! De-ar fi știut ce pot moldovenii, când e vorba ca să-și apere pământul care-i udat cu sângele strămoșilor lor, atunci de bună seamă că s-ar fi mulțumit și cu felul lor de viață pe care-l duceau în patria lor. Ei nu știau că în Țara Moldovei este neadormitul Ștefan Vodă, meșterul neîntrecut în războaie…

Era într-o zi de primăvară, pe la sfârșitul Postului Mare. Pământul era zvântat de vântul cald ce plutea prin aer. Soarele, în acea zi, îngrozit de mulțimea leșilor care se apropiau de hotarele Moldovei, s-a oprit din cursul lui, astfel ca prin aceasta să deie semn că se apropie un pericol asupra moldovenilor.

Și iată că, pe la amiază, vine la curtea lui Ștefan Vodă un om în fuga mare și-i spune că leșii au intrat în țară și că pradă totul ce găsesc în calea lor.

Ștefan, auzind aceasta, își strânge o ceată de voinici în jurul său și pleacă cu ei din Suceava spre Putna, căci a auzit că leșii s-ar fi îndreptat de la Putna spre Suceava.

Oștirile s-au ciocnit pe câmpul dintre orășelul Rădăuți și satul Horodnicul de Jos. Ștefan i-a pus pe fugă pe leși de rupeau pământul.

Văzând ei că Ștefan nu se dă cu una, cu două, s-au hotărât să steie și să se lupte, căci nu mai puteau fugi! Lupta s-a dat pe dealul dintre Horodnicul de Jos, Horodnicul de Sus, Voitinel și Vicovul de Jos. Leșii cădeau grămadă de săgețile moldovenilor care întunecau văzduhul. Oastea leșilor scădea văzând cu ochii, pe când a moldovenilor se mărea, căci mulți din ei erau la lucru în câmp și au fost înștiințați mai pe urmă de sosirea leșilor. Ei lăsau plugul în brazdă și plecau, fără îndărătnicie, înarmați cu coase, cu furci sau cu topoare, spre a-și apăra pământul la care ei țineau atât de mult.

Lupta a ținut până a doua zi dimineață, când aproape toții leșii erau uciși de vitejii moldoveni.

Ștefan Vodă, întru amintirea acelei izbânzi, a numit dealul pe care s-a dat acea luptă, „Dealul Leahului", apoi a poruncit ostașilor săi ca toate cadavrele leșilor să fie adunate în cincisprezece movile, pe coastele acelui deal, și să le acopere cu lut.

Și, în adevăr, s-au făcut cincisprezece movile, pe care le-au numit „Uricele[1] lui Ștefan Vodă".

Și astăzi cine merge prin părțile acelea vede pe coastele acelui deal cincisprezece movile. Atât dealul, cât și movilele încă își mai păstrează numele.

Astfel, leșii, cărora moldovenii le mai ziceau poloni sau poleci, n-au mai îndrăznit a călca în țara lui Ștefan Vodă cel Mare și Sfânt.

(Marian S. Fl., p. 275)

1. Acte de proprietate; aici cu sensul de mărturii, de obiecte care comemorează un eveniment deosebit.

VADUL VLĂDICHII

La marginea orașului Rădăuți, acolo unde drumul vechi al Sucevei trece peste pârâul Suceviței, este un vad ce-i zice Vadul Vlădichii.

Tradiția spune că numele acesta se trage din timpul lui Ștefan cel Mare când era Episcopie la Rădăuți și domnul venea deseori pe aici, cu treburi de-ale țării sau în trecere spre Putna. La sosirea în Rădăuți, el era întâmpinat totdeauna de Vlădica de aici afară din oraș, la vadul Suceviței, de unde i s-a zis acestui loc „Vadul Vlădichii".

(Cojocaru N., p. 146)

FÂNTÂNA DOAMNEI

Zice că pe timpul lui Ștefan cel Mare locurile unde se află astăzi mănăstirea Dragomirna și satele Mitocul Dragomirnei și Lipoveni erau toate împănate cu păduri de fagi, paltini, carpeni, mesteceni, ulmi și stejari și unde se afla printre dânsele și câte o poiană de o frumusețe rară.

Și fiindcă locurile aiestea nu sunt tocmai departe de târgul Suceava iar aerul dintr-însele era curat și sănătos, de aceea locuitorii Sucevei și mai cu samă boierii de divan și cei de pe lângă curtea domnească ieșeau foarte adesea ori în duminici și sărbători la plimbare, în aceste părți. Și unii ieșeau în trăsuri, alții călări, cei mai mulți însă pe jos, adică care cum îi plăcea și cum putea.

Mai ales în ziua de Arminden[1] vedeai sute de inși tineri și bătrâni, bărbați și muieri, feciori și fete, toți îmbrăcați ca de sărbătoare, ieșind ca un roi de albine din Suceava și îndreptându-se spre locurile aistea.

1. „Ziua Sfântului Ieremia" (1 mai).

Și unii aveau miei fripți, copturi și alte mâncări cu dânșii, alții felurite vinuri și lăutari și, după ce ajungeau la starea locului, se puneau pe iarba verde la umbra copacilor, întindeau bucatele și vinul pe fețe de mese și apoi prindeau a mânca, a bea și a se înveseli. Iar după ce se săturau de mâncat și de băut, se apucau la joc care de multe ori dura până după miezul nopții, când se înturnau apoi cu toții spre casă.

Când țara era în liniște și pace, când neîmpăcații dușmani n-o amenințau cu pustiirea, atunci se zice că Ștefan Vodă, singur, nu o dată ieșea la plimbare în aceste părți, ca să mai uite din cele griji ce-l frământau și mai ales să beie apă din izvoarele cele minunate ce se aflau într-însele.

Că trebuie să știți că apa din izvoarele aiestea era, ca și acuma, vestită de bună și sănătoasă.

Și Ștefan Vodă tot timpul cât petrecea în Suceava nu bea niciodată altă apă, ci numai din izvoarele aiestea, pentru că apa din Suceava era și pe atunci tot așa de rea ca și în ziua de azi. Și când avea timp, nu se mulțumea numai cu atât, că i se aducea apă de băut, ci se ducea el singur cu mâna sa s-o scoată și s-o beie la starea locului.

Însă nimănui nu-i plăceau aceste locuri frumoase așa de tare, ca doamnei, soția lui Ștefan cel Mare, nimeni n-avea o plăcere atât de mare de a ieși așa de des la plimbare pe locurile aiestea, ca dânsa. Și mai cu seamă îi plăcea foarte mult să petreacă într-o poieniță răsfățată și presărată cu tot felul de flori care se afla în partea despre miazănoapte a mănăstirii de astăzi.

De multe ori petrecea ea în poienița asta vreme îndelungată.

Și fiindcă pe timpul acela măcar erau mai multe izvoare din care curgea o apă limpede ca lacrima, rece ca gheața și foarte bună de băut, nici unul nu era îngrijit cum se cade, ci cum le-a lăsat Dumnezeu, de aceea a pus ea oameni ca să curățească și să îngrijească izvorul din poieniță unde

petrecea ea adeseori și din care izvora mai bună apă: să facă un fel de fântână dintr-însul și, după aceea, să-l zidească și să-i puie ghizdele[1] și un acoperiș și lespezi deasupra.

Și oamenii puși cum a spus ea așa au făcut și de atunci izvorul aista care se poate vedea și astăzi a început a se chema „Fântâna Doamnei" și tot așa se numește și acum. Și nici o apă nu este așa de limpede, de rece și de bună de băut, în toată împrejurimea, cum îi apa din acest izvor.

(Marian S. Fl., p. 278)

1. Colac, margine.

SINAXAR

întru această lună, iulie, în 2 zile pomenirea
Binecredinciosului Voievod Ștefan cel Mare și Sfânt.

„Fericiți cărora s-au iertat fărădelegile și cărora s-au acoperit păcatele; Fericit bărbatul, căruia nu-i va socoti Domnul păcatul, nici nu este în gura lui vicleșug" (Ps. 31,1-2).

Viața

Unul dintre acești fericiți în gura căruia n-a fost vicleșug, odrăslit în pământul Moldovei, a fost și măritul Voievod Ștefan cel Mare, pe care poporul l-a numit și cinstit, așa cum l-a cunoscut și simțit în timpul celor 47 de ani de domnie: bun, mare și sfânt. Bun, pentru faptele sale de milostenie și iertarea celor greșiți; mare, pentru iscusința cu care a condus țara cu dreptate, întrucât prin el Dumnezeu a pedepsit pe cei lacomi și trădători; sfânt, pentru luptele sale de apărare a întregii creștinătăți, cât și pentru numărul mare de biserici și mănăstiri pe care le-a zidit și înzestrat cu cele necesare spre slava lui Dumnezeu și mântuirea credincioșilor.

Marele Voievod Ștefan a fost fiul binecredincioșilor creștini Voievodul Bogdan al II-lea și doamna Maria – Marina Oltea. Încă din copilărie a arătat o dragoste; deosebită față de țară și credința strămoșească. în toate câte le făcea era călăuzit de duhul dreptății și al iertării. Curând după uciderea tatălui său la Reuseni de către Petru Aron, Ștefan cel Mare este chemat la tronul Moldovei.

Pe Câmpia Dreptății este întâmpinat de mulțimea poporului, în frunte cu Mitropolitul Teoctist, în ziua de 12 aprilie, anul a mântuirii 1457. Întrebând poporul adunat dacă este cu voia tuturor să le fie domn, i s-a răspuns într-un glas: „Intru mulți ani de la Dumnezeu să domnești". Și a domnit, precum știm, 47 de ani, 2 luni și 3 săptămâni, luptând pentru apărarea hotarelor țării și a credinței strămoșești, a întregii creștinătăți, zidind biserici și mănăstiri. în toate câte le făcea arăta dragoste, dreptate și iertare, neuitând nici o clipă pe vitejii oșteni, pe cei săraci și suferinzi, răsplătind și ajutând pe toți cu nețărmurită dragoste părintească.

Deși a fost încercat de numeroase suferințe: rana de la picior căpătată în lupta de la Chilia, moartea a patru copii și a două soții, nu și-a pierdut niciodată nădejdea în Dumnezeu, ci și-a purtat crucea vieții sale cu răbdare creștinească, luptând cu dârzenie și neîntrecută iscusință împotriva dușmanilor țării și ai credinței.

De aceea, istoria mărturisește că evlaviosul Ștefan Vodă a trăit nu pentru sine, ci pentru țara și credința întregului popor. El aducea mulțumiri și laudă lui Dumnezeu, nu numai atunci când biruia, ci și atunci când era biruit

Scrisoare către principii creștini

Fericitul Voievod a luptat pentru apărarea întregii creștinătăți, chemând la luptă sfântă pe cârmuitorii creștini ai Europei printr-o scrisoare, din care, pentru frumusețea și valoarea ei duhovnicească, redăm acest text:

„Prealuminaților, preaputernicilor și aleșilor domni a toată creștinătatea, cărora această scrisoare a noastră va fi arătată sau de care ea va fi auzită. Noi Ștefan Voievod din mila lui dumnezeu, Domn al Țării Moldovei, mă închin cu prietenie vouă tuturor cărora vă scriu și vă doresc tot binele și vă spun domniilor voastre că necredinciosul împărat al turcilor a fost de multă vreme și este încă pierzătorul întregii creștinătăți și în fiecare zi se gândește cum ar putea să supuie și să nimicească toată creștinătatea. De aceea facem cunoscut domniilor voastre că pe la Bobotează trecută, mai sus numitul turc a trimis în țara noastră și împotriva noastră o mare

oștire în număr de 120.000 de oameni, al cărui căpitan de frunte era Soliman Pașa. Auzind și văzând noi acestea, am luat sabia în mână și cu ajutorul Domnului Dumnezeului nostru Atotputernic, am mers împotriva dușmanilor creștinătății și i-am biruit, pentru care lăudat să fie Domnul Dumnezeul nostru. Auzind despre acestea, păgânul împărat al turcilor își puse în gând să-și răzbune și să vie, în luna mai, cu capul său și cu toată oștirea sa împotriva noastră și să supuie țara noastră care e o parte creștinească și pe care Dumnezeu a ferit-o până acum. Dacă această poartă, care e țara noastră, va fi pierdută, atunci creștinătatea va fi în mare primejdie. De aceea ne rugăm de domniile voastre să ne trimiteți pe căpitanii voștri împotriva dușmanilor creștinătății până mai este vreme, fiindcă turcul are acum mulți potrivnici și din toate părțile are de lucru cu oamenii ce-i stau împotrivă cu sabia în mână. Iar noi, din partea noastră, făgăduim pe credința noastră creștinească și cu jurământul domniei noastre că vom sta în picioare și ne vom lupta până la moarte pentru legea creștinească, noi cu capul nostru. Așa trebuie să faceți și voi, pe mare și pe uscat, după ce cu ajutorul lui Dumnezeu cel Atotputernic noi i-am tăiat mâna dreaptă. Deci fiți gata fără întârziere".

Ctitor al casei lui Dumnezeu

Ștefan cel Mare a pus biruințele în luptele purtate nu pe seama iscusinței sale, ci a voii și puterii lui Dumnezeu. Pentru credința și smerenia sa, Dumnezeu i-a dat putere, înțelepciune, „har", cum spune cuvântul Sfintei Scripturi (Iacov 4, 6).

Ștefan cel Mare a fost nu numai un apărător al credinței în luptele sale cu turcii și tătarii, ci el a fost și un mărturisitor al ei prin numărul mare de biserici ridicate cu purtarea sa de grijă, prin înzestrarea lor cu cele necesare slujbelor și traiului călugărilor, care împleteau rugăciunile de zi și de noapte cu lucrul mâinilor și truda minții.

Ștefan cel Mare a zidit biserici și mănăstiri nu numai în Moldova, ci și în Muntenia și Transilvania, mărturisind prin aceasta conștiința unității de credință și neam. De asemenea și

la muntele Athos, unde pericolul otoman amenința tot atât de mult Ortodoxia, a înălțat, înnoit și înzestrat mai multe biserici și mănăstiri. Pe toate aceste sfinte lăcașuri, Ștefan cel Mare le-a înălțat ca mulțumire adusă lui Dumnezeu pentru biruințele purtate în lupta cu dușmanii creștinătății, cât și pentru cinstirea și pomenirea celor căzuți în luptele cu dușmanii credinței și neamului. Pentru aceasta, poporul l-a cinstit numindu-l „Sfântul Ștefan Vodă".

Fapte unite cu rugăciunea

Ștefan cel Mare a fost un om al rugăciunii: el a simțit permanent nevoia să se roage, să se încredințeze, el și familia sa, împreună cu cei vii și cu cei morți, rugăciunilor părinților sfințiți din sfintele biserici ctitorite de el, pe care-i numea „rugătorii noștri". „Să ne cânte nouă și Doamnei Măria", cerea călugărilor și egumenului din Mănăstirea Neamț, „în fiecare miercuri seara un parastas, iar joi o liturghie până în veac, cât va sta această mănăstire".

Viața de rugăciune personală a lui Ștefan cel Mare ne este arătată și de cele trei icoane, unite într-un Triptic: Mântuitorul, Maica Domnului și Sfântul Ioan Botezătorul, păstrate până astăzi în Mănăstirea Putna, împreună cu o cruce, pe care slăvitul voievod le purta la el permanent în călătorii și mai ales în bătălii. Ștefan cel Mare însoțea rugăciunea cu postul, mai ales în vreme de primejdie înainte de a începe lupta cu dușmanii credinței și ai neamului, așa cum amintește documentul vremii că a făcut-o la Vaslui: „Cu toții s-au legat a posti patru zile cu pâine și apă". Se înțelege că această pregătire - postul și rugăciunea - era în vederea spovedirii și împărtășirii, împreună cu întreaga oaste, cu dumnezeiești le Taine - Trupul și Sângele Domnului Iisus Hristos, potrivit rânduielii noastre creștinești.

Ștefan cel Mare unea rugăciunea nu numai cu postul ci și cu fapta bună a milosteniei și a dragostei creștine. Astfel, înzestra familiile tinere de curând căsătorite, cu cele necesare unei gospodării, pământ și vite; nu uita niciodată pe vitejii luptători

în atâtea războaie, arătând o deosebită purtare de grijă față de cei rămași cu infirmități, cum amintește tradiția de Burcel, cel rămas fără o mână, căruia îi dăruiește o pereche de boi, car și plug, pentru a se putea gospodări singur, pentru a nu mai fi silit să-și are pământul în zi de sărbătoare cu boi și plug de împrumut de la boieri.

Marele Voievod a fost deopotrivă om al dreptății și al iubirii creștinești, al iertării dușmanilor săi care au dat dovadă de căință pentru greșelile săvârșite: „Te-am iertat" scrie măritul voievod lui Mihu, unul din boierii implicați în uciderea tatălui său, „și toată mânia și ura am alungat-o cu totul din inima noastră. Și nu vom pomeni niciodată în veci, cât vom trăi, de lucrurile și întâmplările petrecute, ci te vom milui și te vom ține la mare cinste și dragoste, deopotrivă cu boierii cei credincioși și de cinste".

O mare parte din viața sa Ștefan cel Mare a trăit-o sub povața permanentă a părintelui său duhovnicesc, Sfântul Daniil Sihastrul, căruia i-a dat toată ascultarea și cinstirea cuvenită.

Trecerea la cele veșnice

Acest fericit Voievod a cunoscut mai dinainte ceasul morții, așa cum este dat de Dumnezeu tuturor celor care au trăit viața cu adevărat creștinește: „Iar când au fost aproape de sfârșenia sa", scrie cronicarul, „chemat-au vlădicii[1] și toți sfetnicii săi, boierii cei mari și alții, toți câți s-au prilejuit, arătându-le cum nu vor putea tine țara cum a ținut-o el". Cum vedem, grija pentru binele țării și al credinței străbune o poartă în inima sa până în ceasul morții.

Cronicile vechi mai pun în gura măritului voievod și aceste cuvinte înainte de moarte:

„Doamne, numai Tu singur știi ce a fost în inima mea. Nici eresurile cele înșelătoare, nici focul vârstei tinerești n-au putut a mă sminti, ci m-am întărit pe piatra care este însuși Hristos, pe a Căruia Cruce de-a pururi îmbrățișată la piept ținând, viața mea am închinat-o nesmintită printr-însa la Părintele veacurilor, prin care pe toți vrăjmașii am gonit și înfrânt".

1. Episcopii.

Ștefan cel Mare s-a „strămutat la lăcașurile de veci” la 2 iulie 1504 fiind plâns de întreg poporul, cum consemnează cronicarul: „iar pe Ștefan Vodă l-a îngropat țara cu multă jale și plângere în mănăstire în Putna care era de dânsul zidită. Atâta jale era de plângeau toți ca după un părinte al său, că cunoșteau toți că s-au scăpat de mult bine și multă aparatură”. A fost plâns de întreg poporul și de tot pământul Moldovei:

„Plânge dealul
Plânge valea
Plâng pădurile bătrâne
Și norodu[1]-n hohot plânge
Cui ne lași pe noi, Stăpâne?”

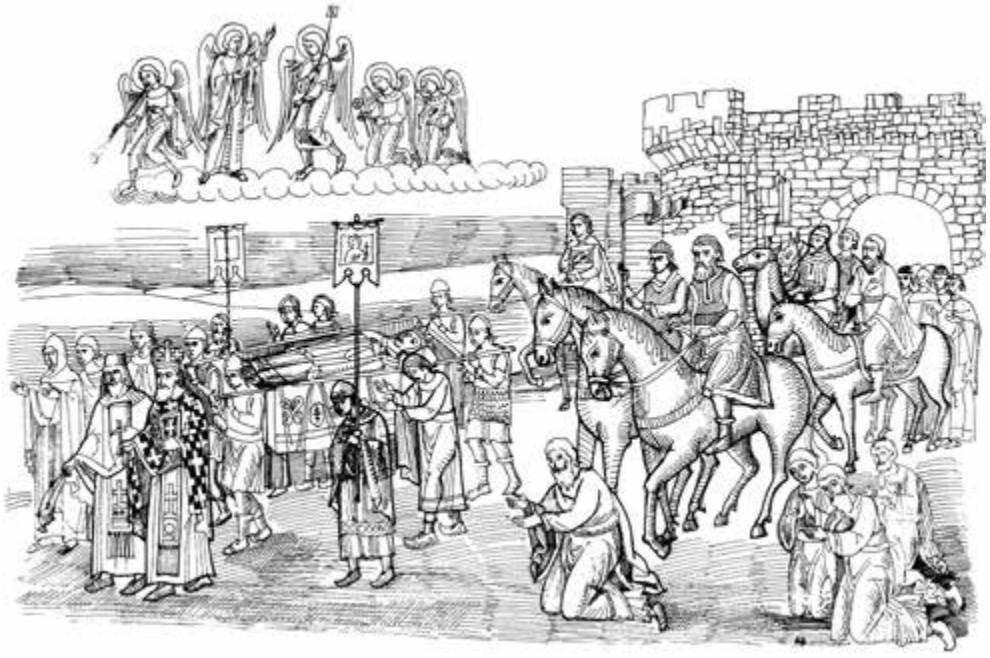

1. Poporul.

Pomenirea lui Ștefan cel Mare

Ștefan a rămas nemuritor în inimile noastre; îl simțim cu toții, mai ales atunci când ne aflăm înaintea mormântului său, insuflându-ne aceeași dragoste de țară și credință strămoșească; îl simțim alături de noi la bucurii și mai ales Ia durere.

Binecredinciosul Voievod a avut întotdeauna credința că Mântuitorul Iisus Hristos va mijloci la Judecata de Apoi și va răsplăti pe toți acei care și-au jertfit viața pentru dreapta credință și apărarea hotarelor țării.

La mormântul său străjuiește, de la moartea sa până astăzi o candelă permanent aprinsă, dovedindu-se prin aceasta cinstirea de care s-a bucurat de-a lungul veacurilor din partea întregului popor, care dintotdeauna l-a venerat ca sfânt.

De aceea trecerea lui în rândul sfinților prin hotărârea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române din 20-21 iunie, anul mântuirii 1992, este împlinirea unei fapte bineplăcute lui Dumnezeu și potrivită cu evlavia poporului dreptcredincios.

Cu ale lui sfinte rugăciuni, Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-ne și ne mântuiește-ne pe noi. Amin.

DIN SLUJBA SFÂNTULUI ȘTEFAN CEL MARE

Tropar, glasul I

Apărător neînfricat al credinței și al patriei străbune, mare ctitor de locașuri sfinte, Ștefane Voievod, roagă-L pe Hristos Dumnezeu, să ne izbăvească din nevoi și din necazuri.

Condac, glasul I

Iubind pe Dumnezeu cu adevărat, slăvite Ștefane, sfinte biserici și mănăstiri ai înălțat; pe cei săraci ai ajutat și pe cei greșiți i-ai iertat. Pentru aceste fapte ale tale, Dumnezeu ți-a dat înțelepciune și putere ca să biruiești pe vrăjmașii țării și ai credinței creștinești. Drept aceea, te cinstim și părinte te numim.

Rugăciune la mormântul Sfântului Ștefan, Voievodul Moldovei și apărătorul creștinătății

Sfinte Mare Voievodule Ștefane, Părintele neamului românesc, primește această laudă pe care noi, nevrednici urmași ai urmașilor tăi, o aducem ție cu umilință. Căci nu neam arătat destoinici a păzi întreagă sfânta moștenirea ta, lăsată nouă cu multă trudă și credință tare. In vremea aceea, numai tu singur ai oprit cu ajutorul lui Dumnezeu mulțimile păgânilor la această Poartă a creștinătății, iar acum, pleacă-te spre rugăciunea ce-o înălțăm la tine, ajuta-ne împotriva celor care ne-au copleșit nu cu paloșul, ci cu viclenia și minciuna. Și precum atunci te-ai ridicat deasupra biruitorilor tăi când erai înfrânt, așa ridică și neamul tău deasupra potrivnicilor. Fii apărător și grabnic folositor. Dă Bisericii Ortodoxe pacea ce o ai râvnit atât de mult. Întărește-ne credința slăbită de ispitele veacului acestuia. Surpă eresurile și pe cei ce năvălesc asupra noastră, iar nouă, luminează-ne calea mântuirii, ca împreună cu tine să ne bucurăm în Patria cerească, lăudând pe Hristos Domnul nostru în vecii vecilor. Amin.

GLOSAR

Acaret = construcție auxiliară dintr-o gospodărie
A se aciua = a se cuibări, a se oploși
Alesătură = motiv decorativ pe o țesătură
Amarnic = inimos, curajos, grozav
Ananghie = situație grea, necaz
Anteriu = sutană; haină lungă purtată de preoții ortodocși
Aprod = paj sau scutier la curtea domnească; mai târziu, slujbaș mărunt, însărcinat cu transmiterea unor porunci sau cu executarea unor pedepse
Argat = servitor, slugă
Aripă = flanc, margine a unei armate
Armadie = armată, oaste
Armaș = dregător domnesc însărcinat cu paza temnițelor și îndeplinirea execuțiilor
Batăr = măcar
Bănat = bănuială, neîncredere
Beleag = tabără de adunare și regrupare a oastei
Berghelit = urâțit
Bicisnic (becisnic) = nemernic, ticălos
Bidiganie (bâzdâganie) = arătare, ciudățenie
Bidiviu = cal tânăr și iute
A blagoslovi = a binecuvânta
Bold = lemn ascuțit care indica vârful unui cort
Bortă = gaură
A boscorodi = a bolborosi, a mormăi
Breaslă = tagmă
A brodi = a aranja, a potrivi
Bucate = cereale, grâne, provizii
Bucium = instrument de suflat, sub forma unui tub lung, făcut din lemn sau din coajă de tei

Bucluc = încurcătură, neînțelegere, necaz, nenorocire
Burcă = haină țărănească fără mâneci
Caftan = manta lungă și largă, împodobită cu cusături cu fir de aur și mătase și cu blană
Canon = normă, regulă bisericească
A se canoni = a se chinui, a se căzni, a se trudi
Cămătar = persoană care dă bani cu împrumut, încasând camătă (dobândă)
Căpățână = scafă, căuș, calota unei pălării
Căpcâni (căpcăuni) = trib de tătari
Cătană = oștean
Căuș = vas de lemn în formă de cupă sau lingură
Căutătură = privire
Cârmoji = bucăți
Ceaunaș = căldărușă
Chelbaș = golaș, chel
Chimpoșit = migălit
Chindie = timp al zilei către apusul Soarelui
Chiotoare (cheotoare) = îmbinare de bârne la colțurile unei case de lemn
Chirigiu = cărăuș; căruțaș plătit, care transportă mărfuri sau oameni
Chisăliță = fiertură de fructe
Chiteală = precizie
A chiti = a crede, a gândi
Ciolnavi = cu oase rupte
Cireșar = denumirea populară a lunii iunie
Ciuf = caraghios
Clid (clit) = teanc, vraf
Clonț = cioc
Cloșca (cu pui) = denumire populară pentru roiul de stele Pleiade
Colb = praf
Colop = pălărie
Coșar = staul
A cotigi = a coti
Crămăluit = iritat, necăjit, scârbit
Darabană = tobă mică

Datină = obicei
Dănac = băiețandru, flăcăiandru
Dărab (darab) = bucată
Dezmierdat = alintat, răsfățat
Divan = denumire mai târzie pentru sfatul domnesc (consiliu format din mai mulți boieri care participau, alături de domn, la conducerea țării); sala în care se întrunea sfatul țării
A dovedi = a birui, a înfrânge
Dram = veche unitate de măsură, egală cu aproximativ 3,25 g (în Moldova)
Dric = mijloc
Drumar = călător, drumeț
Dumerit = lămurit
Durdură = belea, bucluc, necaz
Dverele mici = ușile mici ale iconostasului; draperiile care închid spațiul liber al acestor uși
Ehliță = angelică; plantă cu flori albe-verzui, cu virtuți terapeutice
Evlavie = credință, cucernicie, cuviosenie, smerenie
Faimă = veste
Firet = broderie cu fir de aur și argint
Florar = denumirea populară a lunii mai
Galion = navă cu vele folosită în secolele XVI-XVIII de spanioli
A se găti = a se pregăti
Ghiaur = nume batjocoritor dat în trecut de turci celor de altă religie decât cea mahomedană
Ghizd = perete care căptușește fântâna pe dinăuntru
Ghiznovat (chiznovat) = poznaș
Gireadă = movilă, șiră
Giubea = haină largă, purtată peste anteriu, adesea căptușită cu blană
Han = conducător al tătarilor
Haraci = tribut
Harap = persoană cu pielea neagră
Hatman = comandant de oști, portar al cetății Suceava
Hăitaș = gonaci; persoană care, prin zgomotele pe care le produce, stârnește vânatul și-l gonește spre vânători

Hâlbetem (expresie) = lasă pe mine!
Hoardă = oastea tătărască
A se hodini = a se odihni
Holca = larmă, zgomot, gălăgie
A horhăi = a bâjbâi, a hoinări, a orbecăi, a rătăci
Hotnog = comandant militar având în subordine peste o sută de oșteni
A hui = a răsuna, a vui
Hulă = șoaptă, nălucă
Hultuit = altoit
Iaspis = piatră semiprețioasă
Ienicer = infanterist din oastea otomană, recrutat dintre prizonierii de război și dintre copiii turciți ai populațiilor creștine
Ierbăria = pentru pușcă
Ieromonah = călugăr preot
Iezitură (iezătură) = baraj construit pentru a stăvili o apă curgătoare și a forma un iaz
A se irosi = a se risipi, a se pierde
Istovul (cu ~) = până la sfârșit
Iznoavă (de ~) = din nou
A împăna = a împânzi, a umple
A împlânta = a înfige
A se împreuna = a se întâlni
Încaltea = barem, măcar
A se închina = a se supune, a accepta să devină vasal
A îndătina = a obișnui
Înfricoșat = încrâncenat
A se întuma = a se întoarce
A înțina = a cresta copacii de la rădăcină, lăsându-i în picioare, gata să se prăbușească
A jăcui = a jefui
Jărtfelnic (jertfelnic) = masa din altarul unei biserici
Jeț = jilț; scaun cu spătar înalt și brațe
Jintiță = amestec de urdă și zer fiert care se depune la fundul vasului în care se prepară urda
Jitărie = hotarul unui sat

Joimir = lefegiu, mercenar, ostaș plătit
Laiță (laviță) = scândură pe patru țăruși, așezată în casele țărănești sau la poarta casei, pe care se putea sta
Lăicer (lăvicer) = covor, învelitoare cu care se acoperă lavițele, pereții sau dușumelele
A lăți = a împrăștia, a răspândi
Leah (pl *leși*) = polonez
Letopiseț = cronică
Leucă = piesă de lemn prinsă între osia și loitra carului
Liftă = străin, de altă religie, cotropitor
Limbă (a aduce ~) = a aduce prinși pentru a afla informații
Logofăt = întâiul boier al sfatului domnesc, șeful cancelariei
Lucină = poieniță în pădure, luminiș
Majă = căruță folosită la transportul peștelui
Mașcat = cu bob mare
Mălai = coptură din făină de cereale (mei, porumb)
Măsluire (maslu) = ungere cu mir a unui bolnav sau muribund
Mătrice = crampă, reumatism, spasm
Mânie = nenorocire, urgie
A mântui = a termina
Megieș = vecin
Meteahnă = defect, cusur
Mică = clipă
Mierță = baniță; veche unitate de măsură de capacitate pentru cereale, a cărei valoare a oscilat între 21 l si 34 l
Mintean = haină țărănească, scurtă și cu mâneci
Molitvă = rugăciune citită de preot pentru iertarea păcatelor
Năduf = necaz
Năpastă = nenorocire, pacoste, încurcătură, necaz
Năsălie = targă pe care se așează coșciugul cu mortul pentru a fi transportat la biserică sau la cimitir
Necredincios = neîncrezător, bănuitor
Nurcă = animal cu blană scumpă; piesă de îmbrăcăminte făcută din această blană
Oardă = hoardă

Obezi = fiare; un fel de cătușe
Obidit = abătut, descurajat, mâhnit
A oblici = a afla, a bănui, a descoperi, a simți
Oca = veche unitate de măsură, egală cu aproximativ 1,3 kg (în Moldova)
Ochiană = ochean; instrument optic de tipul lunetei, care servește la mărirea obiectelor aflate la distanță
Ocolniță = hotarnică; act în care sunt precizate hotarele unei proprietăți
Ocupuri = tranșee
Odaie = colibă, sălaș pentru ciobani sau pescari
Odor = obiect de mare preț, bijuterie
Ojina mare = cină
Olăcar = curier călare care ducea corespondență sau vești
Oloi = ulei
Osândă = pedeapsă
A osebi = a despărți, a separa
Otavă = iarbă crescută după cosire sau după pășunat
Padișah = sultan
Palmă = veche unitate de măsură, egală cu aproximativ 28 cm (în Moldova)
Pas = veche unitate de măsură, egală cu distanța dintre picioarele unui om în timpul mersului (în Moldova, aproximativ 1,70 m)
Patrafir = epitrahil; fâșie lungă de stofă sau mătase brodată, purtată de preoții ortodocși petrecută pe după gât, în față
Pălimar = paracliser
Pănură = fel, gen, soi
Păretar (peretar) = covor mic de perete
Păs = grijă, suferință, supărare
Pâclă = ceață, negură
Pârcălab = în Moldova medievală, conducătorul unui ținut sau comandantul militar al unei cetăți
Pârdalnic = afurisit, blestemat
Pârgar = în Evul Mediu, membru în sfatul unui oraș
Pârleaz = loc de trecere, prag, punte
Pehlivan = escroc, șarlatan
Pisanie = inscripție în care se consemnează numele ctitorului unei

biserici, data construirii ei, precum și hramul acesteia
A se pitula = a se ascunde
Pizmaș = adversar, dușman
Pocladă = țesătură din lână mițoasă
Podină = poiană
Podireiu = platoul
Poslovenie = învoire
A pomăzui = a mirui, a unge
Ponor = coastă prăpăstioasă
Potcap = acoperământ al capului, de formă cilindrică, purtat de preoții și călugării ortodocși
Povață = sfat
Povodnic (pohodnic) = cal de paradă
Prapur = steag bisericesc
Pravăt (loc de ~) = (loc de) supraveghere
A se prăbuși = a năvăli, a tăbărî
Prescure (prescură) = pâiniță din aluat dospit, din care se împart bucățele credincioșilor, la sfârșitul liturghiei sau după împărtășanie
Pricină = cauză, judecată, proces
Prisne = curat, neamestecat
Prisnel = fus
Pristol = masa din altarul unei biserici
Prizărit = mărunt, neînsemnat
Probozanie (probozenie) = ceartă, dojană, mustrare
Proistos = primul (cel mai mare) între bătrâni
Proorocie (proorocire) = profeție, prevestire
A prubului = a presupune, a potrivi
A purcede = a acționa, a porni
Pușci = tunuri
Rămășag = prinsoare, pariu
Răzlog = loitră; partea laterală a coșului carului
Răzmeriță = răzvrătire
Rândaș = servitor, slugă
Sahastru = sihastru

Salve = focuri
Sarică = manta țărănească lungă și mițoasă
Sălaș = adăpost, locuință, bârlog
Sâneață = pușcă cu cremene
A scăpăta (despre soare) = a asfinți, a apune
Scârbă = conflict, dușmănie
A se scârbi = a se irita, a se înfuria, a se amărî, a se supăra
Schivnic (schimnic) = sihastru
Scoarță = covor
Scripcă = vioară
Scumpătate = atenție, grijă
Scutit = adăpostit, apărat, ocrotit, protejat
Scutitor = apărător, ocrotitor
A se sfădi = a se certa, a se încăiera
Sârg (de ~) = repede
Secure = topor
A i se sfeti = a-i apărea, a i se ivi
Sihastru = pustnic; călugăr care trăiește retras, în post și rugăciune
Sihlă = hățiș
A sili = a se grăbi
Silitră = praf de pușcă
Silitrărie = depozit de silitră
Simbrie = leafă, salariu
Soroc = termen
Sorocit = menit, predestinat
Spahiu = ostaș călare din armata turcească
Spijă = fontă, tuci
Spuză = mulțime, puzderie
A se stăvi = a se liniști
Stei = colț de stâncă
Strâmtorat = sărac, lipsit de bani
A stropși = a încălca, a distruge, a nesocoti, a zdrobi
Strugurași = coacăze
Strugurăștină = tufe de coacăz
A stupi = a scuipa

Suliță = unitate de măsură a timpului, egală cu aproximativ o oră și jumătate, calculată după distanța străbătută pe cer de un astru, începând de la răsăritul lui
Sultan = conducătorul Imperiului Otoman
Suman = haină țărănească lungă până la genunchi
Surlaș = persoană care sufla în surlă
Surlă = vechi instrument de suflat, asemănător fluierului
Sutaș = căpitan
Sviștanie (sfeștanie) = slujbă religioasă constând din rugăciuni pentru sfințirea apei și stropirea apoi cu această cu agheasmă
Șagaci = glumeț, poznaș
Șagă = ghidușie, glumă, poznă
Șleah (șleau) = drum
Șleahta = boierimea
Șleahtic = boiernaș
Șoltuz = în Evul Mediu, cârmuitorul unui oraș
Știafetă = știre, veste; curier care ducea vești sau scrisori urgente
Știubei = stup
A șugui = a glumi
Tabii = șanțuri
Tain = porție
Taman = exact, întocmai
Tălmaci = tâlcuitor; cel care interpretează vise sau semne
Teasc = presă
Terfe = terfeloage; vechituri, zdrențe
Testemel = năframă
Ticăit = nevoiaș, sărac
Toacă = timp al zilei, după răsăritul soarelui sau înainte de apus, când se bate toaca pentru utrenie sau vecernie
Tologit = întins, tolănit
Tretin = cal de trei ani
Țarină = arătură, ogor
Ținut = unitate administrativă în Moldova medievală, corespunzătoare județului din Țara Românească

Udătură = băutură
Urdie (ordie, hoardă) = oastea tătărască
Uric = act de proprietate
Utrenie = slujba de dimineață
Vadea = termen
Vadră = veche unitate de măsură pentru capacitate, egală cu aproximativ 15 l (în Moldova)
Varvar = barbar
Vătav (vătaf) = conducător, șef
Vătaf de copii = slujbaș al domniei care răspundea de copiii din casă
Vâlhvă = curaj
Vecernie = slujba de seară
Veleat = termen
Vistierie = tezaurul țării
Vistiernic = administratorul vistieriei țării
Vlădică = episcop
Volnic = liber
Volnicie = libertate, independență
Vornic = conducător al curții domnești
A zădărî = a ațâța, a enerva, a întărâta
A zăhăi = a încurca, a necăji, a tulbura
A zăpsi = a constata, a observa, a vedea
Zlot = veche monedă de aur
Zlotaș = slujbaș care lua în arendă încasarea dărilor
Zminteală = pagubă, accident, greșeală
Zurba = răzmeriță, război

BIBLIOGRAFIE

Volume

1. Bogdan Teodor A., *Ștefan cel Mare. Tradiții, legende, balade, colinde ș.a. culese din gura poporului*, Ciurcu, Brașov, 1904
2. Chiriță C., *Dicționarul geografic al județului Fălciu*, Iași, 1893 (I)
3. Chiriță C., *Dicționarul geografic al județului Iași*, București, 1896 (II)
4. Chiriță C., *Dicționarul geografic al județului Vaslui*, București, 1896 (III)
5. Ciuntu T. N., *Dicționarul geografic al județului Tecuci*, București, 1897
6. Cojocaru Nicolae, *Ștefan cel mare și Sfânt. Legende*, Editura Editis, București, 1992
7. Colac Tudor, *Ștefan cel Mare și Sfânt – 500 de ani de nemurire*, Ed. Litera Internațional, București-Chișinău 2004
8. Dinograncea George, *Legende. Înțelepciunea lui Ștefan cel Mare*, Ed. Militară, București 1967
9. Dornescu Maria, Dornescu Victor, *Soarele Moldovei 1504-2004*, Ed. Optima, Iași 2003
10. Gane Nicolae, *Nuvele*, vol. III, ediția Socec, 1886
11. Hârnea Simion, *Povestea Vrancei. Legende, povestiri și note istorice*, Focșani, 1926
12. Ionescu S., *Dicționarul geografic al județului Suceava*, București, 1894
13. Marian Simion Florea, *Tradiții poporane române din Bucovina*, București, 1895
14. Neculce Ion, *Letopisețul Țării Moldovei*, Editura Minerva, București, 1982
15. Buzoianu-Racoviță O., *Dicționarul geografic al județului Bacău*, București, 1895
16. Pamfile Tudor, *Firișoare de aur. Povestiri și legende din popor*, București, f.a. (I)

17. Pamfile Tudor, *Mănunchi nou de povestiri populare cu privire la Ștefan cel Mare*, Chișinău, 1919
18. Petru Rezuș, *Dochița împărătița. Basme și poezii populare din Țara-de-Sus*, București, 1972
19. Rădulescu-Codin C., *Legende, tradiții și amintiri istorice, adunate din Oltenia și Muscel*, București, 1910
20. Teodorescu-Kirileanu Simion, *Ștefan Vodă cel Mare și Sfânt. Istorisiri și cântece populare*, Tipografia „Aurora" Gh. A. Diaconescu, Focșani 1903
21. Teodorescu-Kirileanu Simion, *Faptele și vitejiile lui Ștefan cel Mare și Sfânt*, Casa școalelor, București, 1943 (I)
22. Teodorescu-Kirileanu Simion, *Ștefan cel Mare și Sfânt, istorisiri și cântece populare*, ediția a III-a, Tipografia Mănăstirii Neamțu, 1924 (II)
23. Teodorescu-Kirileanu Simion, *Viața Sfântului Ștefan cel Mare*, Bârda, Editura Cuget românesc, 1998 (III)
24. Teodorescu-Kirileanu Simion, *Viața Sfântului Ștefan cel Mare*, Bârda, Editura Cuget românesc, 1998 (IV)
25. Ureche V. A., *Legende române*, ediția a IV-a, București, 1904

Periodice

1. *Junimea literară*, Suceava, 1904
26. *Povestiri vitejești*, Fălticeni, 1915
27. *Semănătorul*, București, an III (1903)
28. *Șezătoarea*, revistă de folclor, Fălticeni, 1892-1910
29. *Ștefan, Ștefan, domn cel mare*, București, 1996
30. *Vulturul*, an V, nr. 170 din 7 noiembrie 1910

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE LA EDIȚIA ÎNTÂI 5

ARGUMENT 7

I. VLĂSTARUL. DEVENIREA 11
Ștefan cel Mare a ieșit din mocani și răzeși 13
Din copilăria lui Ștefan cel Mare 15
Stejarul din Borzești 17
Judecata lui Ștefan Vodă 25
Ștefan cel Mare și îngerii 27
Ștefan cel Mare și lupii 31
Ștefan Vodă, ucenicul sihastrului 33

II. BINECREDINCIOSUL 41

Ștefan cel Mare și sfântul Gheorghe 43
Daniil sihastrul 44
Bătălia de la Varnița 49
Pasărea în cuibul său piere! 51
Bătălia de la Zarija 52
La Bordea în pădure 54
Pustnicul Silvestru 56

III. ATLETUL LUI HRISTOS 59

Războiul de la Podul Înalt 61
Postul lui Ștefan cel Mare și Sfânt 63
Vârful mănăstirii 65
Sfinții arhangheli Mihail și Gavriil ocrotesc pe Ștefan 67
Meșteșuguri ostășești 69
Mama lui Ștefan cel Mare 74
Ștefan cel Mare și craiul Matiaș 75
Bătălia de la Baia 77

Capul lui Ștefan cel Mare de pe Rarău 78
Domnul Ștefan nu plătește haraci 80
Mintea moldoveanului cea de pe urmă 85
Bătălia cu tătarii de pe valea Berheciului 86
Poiana tătarilor 86
Duceți-vă spre pieirea voastră, că nu veți mai veni! 87
Leșul 94
Dumbrava roșie 95

IV. CTITORUL ȘI GOSPODARUL 99

Mănăstirea Putna 101
Mănăstirea Căpriana 105
Curtea domnească din Cotnari 106
Masa lui Ștefan Vodă 109
Cerdacul lui Ștefan Vodă 111
Ștefan și Cetatea de Baltă 113

V. DREPTUL JUDECĂTOR 115

Măria Sa așază trebi ale inimii supușilor 117
Județ la marginea drumului 120
Fagul Măriei Sale 122
Dreptate pentru nevoiașul cinstit 124
Învățați de la copaci 124
Movila lui Burcel 126
Roatele vechi duc pe cele nouă 127

VI. ÎNȚELEPTUL 129

Ștefan Vodă și moșneagul 130
Ștefan cel Mare și porcarul 134
Cu ce-i bună mămăliga? 136
Seceta din vremea lui Ștefan-Vodă 139

VII. PĂRINTELE MOLDOVEI 141

Cine a fost Ștefan cel Mare 143

Voit-ați voi să vă fiu eu domn? 144
Vulturul 147
Povestea Vrancei 149
Clopotul lui Ștefan Vodă 153
Mai mare decât Vodă 154
Ștefan cel Mare și voinicul cel sărac 158
Stejarul lui Ștefan cel Mare din Cașvana 159
Bârsan 160
Maria sutașului 162
Bran voinicul 163
Aprodul Purice 164
Logofătul Tăut 165
Șoiman 166
Stroe 166
Crasnaș 167
Darman 167
Stâlpul lui Roșca 168
Ultimele trei ceasuri 168
Prorociile lui Ștefan-Vodă cel Mare și Sfânt 170
Răpirea Bucovinei și chipul lui Ștefan-Vodă 171

VIII. STRĂBUNUL PĂMÂNTULUI 173

Izvorul lui Ștefan Vodă 175
Colibița 177
Bătălia din Valea Glodului 178
Piscul scările lui Vodă 179
Piatra scrisă 180
Remezău 181
Doamna lui Ștefan-Vodă 181
Focșani 182
Cetatea Neamțului 183
Valea lui Vodă 185
Dealul leahului 185
Vadul vlădichii 187
Fântâna doamnei 187

SINAXAR 190

GLOSAR 198

BIBLIOGRAFIE 208

CUPRINS 210

Centrul de Cercetare și Documentare „Ștefan cel Mare”
Mănăstirea Putna
Adresa: Comuna Putna, nr. 201
jud. Suceava, cod 727455
Tel.: 0230.414.055
www.centrulstefancelmare.ro
contact@centrulstefancelmare.ro